

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2009

MARTINA BALAŽIC

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

DIPLOMSKO DELO
RURALNO PLANIRANJE NA PRIMERU VASI KUPŠINCI

Študijski program:
GEOGRAFIJA-E

Mentor: dr. Andrej Černe, red.prof.

LJUBLJANA, 2009

MARTINA BALAŽIC

IZJAVA

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo.

Martina Balažic

ZAHVALA

Zahvaljujem se ga. Mojci Breščak ter Sonji Vratarič iz Razvojnega centra Murska Sobota za vso pomoč in strpnost ter predloge pri izdelavi projekta Kupšinci. Zahvaljujem se tudi mentorju, red. prof. dr. Andreju Černetu, za pomoč ter vodenje pri izdelavi diplomske naloge.

Prav tako gre zahvala mojim prijateljem in družini za vso podporo in pomoč.

RURALNO PLANIRANJE NA PRIMERU VASI KUPŠINCI

Izvleček:

Slovenija se uvršča v krog držav z nadpovprečnim deležem podeželskih območij. Ta predstavljajo okoli 75 % celotnega ozemlja države in 40 % vsega prebivalstva (MKGP, 2006). Vloga podeželja se je v zadnjem času močno spreminjala, od tipično proizvodne do bivalne funkcije in v sedanjosti do rekreacijske ter okoljsko varstvene vloge. Zaradi zapletenosti in prepletanja razvojnih dejavnikov je za podeželje težko izdelati koncept, po katerem bi se uspešno oblikoval in urejal podeželski prostor.

Namen diplomskega dela je predstavitev programa razvoja podeželja v zvezni deželi Bavarski in na Škotskem, kjer sta programa zelo uspešna in v prvem primeru tudi z dolgo tradicijo delovanja. V diplomskem delu smo se posebej omejili na 3. os programa za razvoj podeželja za obdobje 2007-2013, to je izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih. S primeri dobrih praks iz Bavarske in Škotske smo poskušali izvesti prenos primera dobre prakse na naše preučevano območje – naselje Kupšinci v mestni občini Murska Sobota. Za naselje smo izdelali idejno zasnovo razvoja, ki bi v naselju dvignila kakovost življenja in omogočila diverzifikacijo dejavnosti. S tem bi naselju zagotovili trajnosti razvoj, ki bi imel pozitivne učinke na ohranjanje poseljenosti in kulturne krajine ter boljši socio-ekonomski položaj prebivalcev.

Ključne besede: obnova vasi, razvoj podeželja, prostorsko planiranje, diverzifikacija podeželja, Kupšinci

EXAMPLE OF RURAL PLANNING OF VILLAGE KUPŠINCI

Abstract:

Slovenia belongs to a group of countries with above average rural areas. These areas present about 75 % of total country territory and 40 % of population (MKGP, 2006). The role of the countryside has changed over decades from typically productional to residential role in the past into recreational and environmental protection in the present. Because of complexity and dependence on developmental factors it is difficult to draw a concept which will successfully form and regulate the countryside.

The purpose of this diploma work is to present rural development programs in federal country of Bavaria and in Scotland where these programs are very successful and in the first case with long working tradition. This work especially focuses on the 3th axle of rural development program for 2007-2013 periods. This is to improve the quality of life in rural areas.

With examples of good practice from Bavaria and Scotland we tried to achieve the transference of above mentioned examples into our research area – settlement Kupšinci in town municipality of Murska Sobota.

For settlement Kupšinci we made a development plan which should improve quality of life and enable diversification of economic activity. With this we shall ensure sustainable development which will have positive effects on preserving the settlement and improving the socioeconomic position of its residents.

Key Words: Village renewal, rural development, spatial planning, Dorferneuerung, rural diversification, Kupšinci

KAZALO

1. UVOD	1
1.1. Namen in cilji	1
1.2. Metodologija dela	1
2. PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBMOČJA.....	3
2.1. Kupšinci.....	3
2.2. Pomurska regija	4
2.3. Mestna občina Murska Sobota	5
3. GLAVNE ZNAČILNOSTI SLOVENSKEGA PODEŽELJA.....	8
3.1. Definicije podeželja.....	8
3.2. Faze razvoja podeželja.....	9
3.3. Nova vloga podeželja	10
4. PLANIRANJE PROSTORA IN ZAKONSKA IZHODIŠČA	10
4.1. Strategija prostorskega razvoja Slovenije.....	11
4.2. Prostorski red Slovenije.....	12
4.3. Državni lokacijski načrt.....	12
5. UREJANJE IN OBLIKOVANJE PODEŽELSKEGA PROSTORA.....	13
5.1. Urejanje podeželja v sklopu Evropske Unije	15
6. PROGRAMI ZA RAZVOJ PODEŽELJA	16
7. RAZVOJ PODEŽELJA V NEMČIJI	20
7.1. Bavarski program razvoja podeželja	20
7.1.1. Primer dobre prakse: vas Baudenbach.....	30
7.2. Primerjava postopkov urejanja podeželja na Bavarskem in v Sloveniji	31
8. RAZVOJ PODEŽELJA NA ŠKOTSKEM.....	33
8.1. Škotska zakonodaja na področju planiranja prostora	35
8.1.1. Program Rural Scotland- A new approach.....	35
8.1.2. Škotski program planiranja podeželja	36
8.1.3. Škotski program razvoja podeželja	39
8.1.4. Dokument o primeru dobrih praks (Planning Advice Notes)- diverzifikacija podeželja (Rural diversification)	40
8.2. Primeri dobrih praks: Izgradnja več-funkcionalnega centra(Multifunctional Centres).....	41
8.2.1. Začetki ali kako nastane ideja več-funkcionalnega centra	42

8.2.2. Pogoji za uspešnost več-funkcionalnega centra	42
8.2.3. Primer dobre prakse na Škotskem	46
9. PRIMER ZASNOVE UREDITVE NASELJA KUPŠINCI.....	49
9.1. Prikaz stanja naselja in ocena dosedanjega razvoja (Vir: Analiza stanja in teženj v	51
9.1.1. Dostopnost in povezanost funkcij ter družbena infrastruktura.....	51
9.1.2 Kmetijska dejavnost	51
9.1.3. Gospodarska javna infrastruktura.....	52
9.1.4. Morfološka in tipološka analiza naselja	52
9.1.5. Okoljske značilnosti naselja	53
9.1.6. Rekreacija	53
9.1.7 Poselitev	53
9.2. Primer prenosa dobre prakse in idejni predlog za ureditev naselja	58
9.2.1. Predstavitev temeljnega motiva za razvoj - stare šole.....	58
9.2.2. Rezultati ankete	62
10. SKLEP	63
11. SUMMARY	66
12. VIRI IN LITERATURA	68

SEZNAM SLIK:

Slika 1: Shematski prikaz programa razvoja podeželja
Slika 2: Razvojne faze programa Dorferneuerung
Slika 3: Vas Baudenbach
Slika 4: Naselje Selby
Slika 5: Opremljenost več-funkcijskega centra v severnem Duffield-u
Slika 6: Podjetje Cream O' Galloway
Slika 7: Prodaja sladoleda
Sliki 8,9: Turistična karta pohodnih poti, in ena izmed mnogih dejavnosti za otroke
Slika 10: Kupšinci (pogled proti zahodu)
Sliki 11, 12: Prepletanje še tradicionalnih in novejših arhitekturnih vzorcev v naselju
Slika 13: Ortofoto naselja Kupšinci
Slika 14: Stara šola
Slika 15: Nogometno igrišče za staro šolo
Slika 16: Teniško igrišče za staro šolo
Slika 17: Večnamenska dvorana

SEZNAM KART:

Karta 1: Zahodni del Mestne občine Murska Sobota
Karta 2: Dejanska raba prostora v Mestni občini Murska Sobota
Karta 3: Zvezna dežela Bavarska
Karta 4: Škotska
Karta 5: Okrožje Selby
Karta 6: Gatehouse of Fleet
Karta 7: Temeljna topografska karta Kupšincev
Karta 8: Raba tal v KS Kupšinci

SEZNAM TABEL:

Tabela 1: Osnovni podatki o Pomurski regiji
Tabela 2: Osnovni podatki za Mestno občino Murska Sobota
Tabela 3: Zgodovinski pregled programa Dorferneuerung
Tabela 4: Primeri problematike in ukrepov pri prenosu modela v prakso
Tabela 5: Osnovni podatki o naselju Kupšinci
Tabela 6: Število prebivalcev po popisih

SEZNAM GRAFIKONOV

Grafikon 1: Delovno aktivno prebivalstvo po aktivnosti
Grafikon 2: Izobrazbena sestava prebivalstva

1. UVOD

Glavna ideja za temo diplomskega dela se nam je porodila ob prebivanju na študentski izmenjavi na Škotskem. V sklopu predavanj nam je bilo predstavljeno področje urejanja in obnove vasi ter razvoj podeželja na Škotskem. Ker je tematika požela veliko zanimanja smo se odločili, da jo bomo podrobneje predstavili in raziskali.

Ker se je po prihodu nazaj v Slovenijo na občini Murska Sobota ponudila priložnost sodelovanja za predlog prostorske in vsebinske ureditve primestnega naselja Kupšinci, smo na podlagi primerjav s Škotske poskušali izdelati razvojni plan in podati smernice za ureditev naselja.

Skupaj smo načrtali smernice za celostni razvoj vasi, katere glavni motiv je obnovitev stare šole in predstavlja tudi osnovno izhodiščno točko. Pri tem gre posebej poudariti, da je potrebno izdelati vizijo razvoja vasi, saj samo obnovitev šole, brez spremljujočih dejavnosti sama po sebi ne bi imela funkcij in ne more zagotoviti uspešnega ter celostnega razvoja vasi.

1.1. Namen in cilji

Namen naloge je pripraviti projekt za obnovo vasi, pri katerem je že izpostavljen temeljni motiv za razvoj, to je objekt, v katerem je bila nekoč šola. Na podlagi tega motiva bomo izdelali načrt za celoten razvoj vasi, ki bo izboljšal in dvignil kakovost življenja, omogočil diverzifikacijo dejavnosti ter prispeval k trajnemu razvoju naselja.

Cilji, ki smo si jih zastavili bodo vsebovali naslednje vsebine:

- Zaznati problematiko naselja Kupšinci in opraviti analizo stanja;
- Analizirati možnosti, ki bi lahko prispevale k razvoju naselja;
- Podati primere dobrih praks iz tujine;
- Analizirati možnosti za prenos primerov dobrih praks na preučevano območje;
- Ponuditi rešitve za naselje Kupšinci.

Pri analizi stanja naselja si bomo pomagali z opravljeno anketo lokalnega prebivalstva o stanju in željah v naselju.

1.2. Metodologija dela

V sklopu metodologije dela smo se lotili obravnave diplomskega dela s kabinetnim in terenskim delom. Kabinetno delo je potekalo v obliki pregleda obstoječih virov in literature. V prvem delu diplomskega dela smo pregledali slovensko literaturo s področja raznih prostorskih dokumentov za razvoj podeželja in urejanja vasi, iz katerih smo potegnili glavne smernice za naš želeni razvoj naselja. Za preučevano območje naselja Kupšinci smo podatke težje pridobili, saj gre za primestno naselje mestne občine Murska Sobota in so bili podatki za samo naselje težje dosegljivi.

Pri tem smo si pomagali z analizo stanja in teženj v prostoru, ki ga je za pripravo strategije prostorskega razvoja mestne občine Murska Sobota pripravila Družba za načrtovanje in inženiring iz Murske Sobote.

V drugem delu smo se lotili preučevanja virov in literature s področja razvoja podeželja in urejanja vasi na Škotskem, ki razpolaga z bogato zbirko dokumentov. Ker je na področju urejanja in obnove vasi dobro poznan in uspešen program iz nemške zvezne dežele Bavarske po imenu »Dorferneuerung« smo bolj podrobno predstavili tudi tega. Iz primera obeh držav smo podali tudi primere dobrih praks.

Tretji del diplomskega dela pa se nanaša na predlog za ureditev naselja Kupšinci po vzoru primera dobrih praks iz tujine. V začetnem delu je predstavljena analiza naselja, ki ji sledi idejna zasnova za ureditev objekta stare šole v večfunkcijsko središče naselja.

Skozi vse faze izdelave diplomskega dela je imelo pomembno vlogo terensko delo, ki smo ga opravili in s tem dobili dejanski vpogled v stanje naselja. V okviru tega smo izvedli tudi anketo lokalnih prebivalcev, ki so nam dali pobude, mnenja in želje za izboljšanje njihovega naselja.

Sledilo je tudi posvetovanje o idejah z občino Murska Sobota, preko katere smo projekt Kupšinci prijavi na razpise, za pridobitev finančne pomoči in večje prepoznavnosti območja.

2. PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBMOČJA

2.1. Kupšinci

Kupšinci so eno izmed 11 naselij, ki tvorijo mestno občino Murska Sobota. Občina se nahaja v skrajnem severovzhodnem delu Slovenije v t.i. Subpanonski Sloveniji. Za ta del Slovenije je izrazita pokrajinska dvojnost. Na eni strani so ravnine, na drugi strani pa se med njimi vzpenjajo razgibana gričevja, z vmesnimi zamočvirjenimi dolinami (Slovenija pokrajine in ljudje, 1998).

Kupšinci so obcestno naselje v skrajnem zahodnem delu urbaniziranega nadaljevanja Murske Sobote (Priročni krajevni leksikon, 1996). Krajevna skupnost meri 5,8 km² in šteje 361 prebivalcev (popis 2002, SURS). Gostota prebivalstva znaša 62 prebivalcev na km². Naselje obdaja obdelana odprta ravnina, ki jo na severu ob reki Ledavi pretrgajo logi imenovani Ledavski les, na jugu pa črnske meje. Prebivalstvo je v glavnem zaposleno v Murski Soboti (Vestnik, 2001).

Mnogo hiš je obnovljenih, precej novih, ki so jih zgradili mladi domačini in priseljenci z Goriškega. Kmetijstvo je močno mehanizirano (Krajevni leksikon Slovenije, 1980).

Karta 1: Zahodni del Mestne občine Murska Sobota

Vir: Geopedia, 2008

2.2. Pomurska regija

Ime Pomurje se prvič pojavi leta 1859 in označuje področje ob reki Muri, kamor spadata Prlekija in Prekmurje. Prav reka Mura je za dalj časa presekala narodno celovitost, saj je Prekmurje pripadalo madžarskemu delu avstro-ogrske monarhije, vse do priključitve Sloveniji oz. SHS leta 1919.

Pomurje je sestavljeno iz ravninskega ter gričevnatega dela. Ravninski del Pomurja sestavljajo Apaško in Mursko polje na desni strani ter Dolinsko in Ravensko na levi strani reke Mure; terciarno gričevje pa sestavljajo na severu Goričko, na jugu Ljutomerske gorice, na vzhodu Lendavske gorice, na jugozahodu pa Radgonsko-Kapelske gorice (Regionalna razvojna agencija Mura, 2008).

Pomurje kot celoto na regionalni ravni prištevamo v Pomursko statistično regijo. Regija velja za najmanj razvito statistično regijo v Sloveniji. Prevladujoča dejavnost je kmetijstvo, saj njivske površine predstavljajo dvakrat več kmetijskih zemljišč v uporabi od slovenskega povprečja. Odročna lega zaradi slabe prometne povezanosti vpliva na slabši gospodarski položaj regije, ki se kaže v nizkem BDP na prebivalca in v najvišji stopnji registrirane brezposelnosti v državi. Neugodne gospodarske razmere spremlja tudi nevzpodbudno gibanje prebivalstva, saj je bila leta 2006 v pomurski regiji zabeležena najnižja letna stopnja rasti prebivalstva. Zmanjševanje števila prebivalcev je predvsem posledica visoke umrljivosti in nizke rodnosti ter bega možganov. Nizek je tudi pritok priseljencev (Slovenske regije v številkah, 2008).

Tabela 1: Osnovni podatki o Pomurski regiji

Površina (km²)	1337
Število prebivalcev (2006)	122068
Gostota prebivalstva (2006)	91,3
Naravni prirast na 1000 preb. (2006)	-2,8
Letna stopnja rasti prebivalstva (‰)	-3,1
Stopnja registrirane brezposelnosti (%)	15,7
BDP na prebivalca v EUR	9399
Število kmetijskih gospodarstev (2005)	9884
Prihod turistov (2006) (%)	7,9
Delež sredstev namenjenih za investicije v varstvo okolja, od vseh investicij (%)	21,1

Vir: Slovenske regije v številkah, 2008, str. 30–31

2.3. Mestna občina Murska Sobota

V celotnem Pomurju predstavlja Murska Sobota urbano, centralno naselje in je gravitacijsko zaledje za 135.000 prebivalcev (Prostorski vidik družbenega plana..., 1981).

Kupšinci spadajo v mestno občino Murska Sobota, ki je nastala z delitvijo bivše občine Murska Sobota in je bila z zakonom o lokalni samoupravi prvotno deljena na 19, pozneje pa na 21 občin. Vključuje mesto Murska Sobota in 10 naselij, ki jim pripadajo enako imenovane katastrske občine Bakovci, Černelavci, Krog, Kupšinci, Markišavci, Nemčavci, Polana, Rakičan, Satahovci ter na novoustanovljeno romsko naselje Pušča, ki leži v k.o. Černelavci (Analiza stanja in teženj v prostoru, 2006).

Območje mestne občine je po površini izrazito kmetijsko, saj kar 3924 ha ali 61 % celotne površine zavzemajo najboljša kmetijska zemljišča. Tudi glede dejanske rabe je pretežni del območja občine namenjen njivam in vrtovom (62,93 %). Vendar v občini kmetijska dejavnost ni vodilna panoga. Tudi v okoliških naseljih, ki sicer imajo še kmečki značaj, je vse manj kmetij, kjer se intenzivno ukvarjajo s poljedelstvom ali živinorejo. Posamične kmetije v kmečkih naseljih (največ jih je v Bakovcih in Satahovcih), se usmerjajo bolj v rejo živine. V

kmetijskih dejavnostih je zaposlenih le 2,9 % prebivalstva občine (Analiza stanja in teženj v prostoru, 2006, str. 25).

Vsa naselja na območju mestne občine so nastala kot kmečka naselja z izrazito kmetijsko funkcijo. Vsa so obdana s kmetijskimi površinami, ki so bila neposredno navezana na poselitveni prostor. Zaradi lege na nižini so vsa naselja nastala v razpotegnjeni obcestni obliki, ki se je z leti zgoščevala in podaljševala. Najprej so se pozidale vrzeli ob cestah, nato pa v nekaterih naseljih tudi notranjost (npr. v Černelavcih, Rakičanu, Bakovcih, Krogu), tako so ta naselja postala gručasta obcestna naselja.

V vseh naseljih pa je, ne glede na obliko, ohranjena obcestna gradbena linija in značilna zaporednost gradnje: ob cesti so zgrajeni stanovanjski objekti, v notranjosti parcele pa gospodarski objekti in pritikline¹. Dvorišča v še kmečkih naseljih (Polana, Kupšinci, Satahovci) prehajajo v sadovnjake in naprej v kmetijske površine (Analiza stanja in teženj v prostoru, 2006).

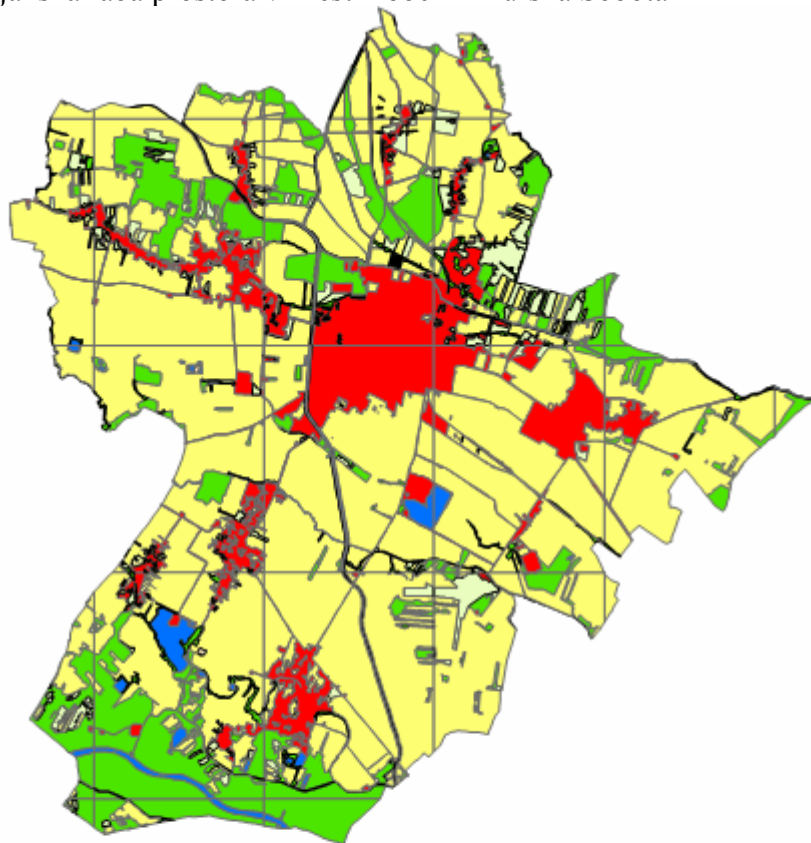
Tabela 2: Osnovni podatki za Mestno občino Murska Sobota

Število prebivalcev (2002)	20080
Gostota prebivalstva preb/ km² (2006)	305
Indeks staranja	115,9
Stopnja registrirane brezposelnosti (%)	17,6
Število delovno aktivnega prebivalstva (2002)	8576
Povprečna starost	39,9

Vir: Pečar, 2007, str. 104; SURS, 2008

¹ Manjši prostor, objekt ki po funkciji spada k večjemu prostoru, objektu, npr. drvarnica (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2006).

Karta 2 : Dejanska raba prostora v Mestni občini Murska Sobota

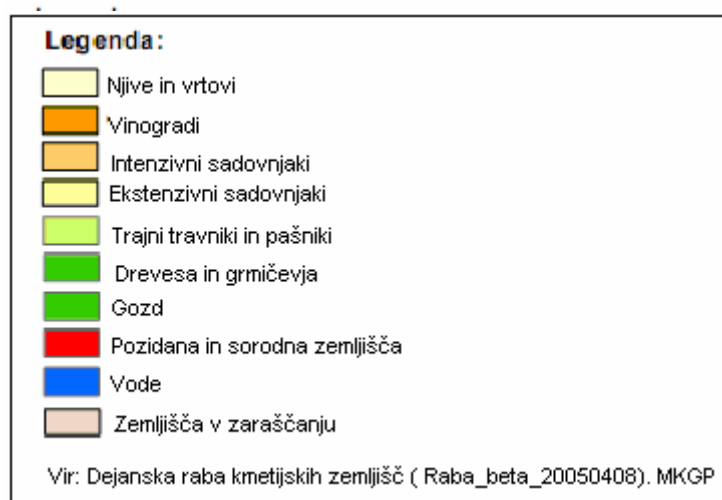

Strokovna podlaga za pripravo prostorskih aktov v Mestni občini Murska Sobota

ANALIZA STANJA IN TEŽENJ V PROSTORU

DEJANSKA RABA PROSTORA

M = 1 : 75 000

Vir: Strokovna podlaga za pripravo strategije prostorskega razvoja Mestne občine Murska Sobota, 2006

3. GLAVNE ZNAČILNOSTI SLOVENSKEGA PODEŽELJA

Slovenija je s svojimi 20.273 km² majhna država, a je glede deleža podeželskih območij nadpovprečna. Po nekaterih podatkih je podeželskega prostora 93 % celotnega ozemlja države in med 55 in 60 % vsega prebivalstva (Kovačič, 2000, str. 95).

Podeželje predstavlja raznolik in obsežen zemeljski predel, ki v svojem bistvu vključuje zunajmestna območja. Nekatere skupne lastnosti podeželja so manjša gostota poseljenosti, zaradi mladih manjša ali celo negativna rast prebivalstva, prevladujoča kmetijska dejavnost idr. (Kladnik, 1999, str. 14).

3.1. Definicije podeželja

Definicija pojma podeželje je razložena zelo različno, odvisno od avtorja in njegovega pogleda na ta pojem. Kladnik v leksikonu geografije podeželja definira podeželje tako: »podeželje- v bistvu dokaj nejasen pojem, ki označuje območja zunaj mest, katerih značilne poteze so manjša gostota prebivalstva, prevlada kmetijske in gozdarske dejavnosti v pokrajinski podobi, navezanost precejšnjega dela nekmetijskih dejavnosti na kmetijsko pridelavo in kmečko prebivalstvo, počasnejša prebivalstvena rast in (ali) zaradi poudarjenega izseljevanja celo upadanje števila prebivalcev, preprostejša socialna slojevitost, tesnejše zveze med ljudmi, večja tradicionalnost in praviloma manjša naselja z nižjimi stopnjami centralnosti«

(Kladnik, 1999, str. 163).

Podeželje kot pojem, se je začel uporabljati konec 19. stoletja, ko je naraščajoča urbanizacija začela črtati v prostoru razlike med mesti in neurbanizirano oz. pretežno agrarno okolico na drugi strani. Tako sta se v sodobnem svetu izoblikovala dva različna pokrajinska tipa: ruralna (podeželska) in urbana (mestna) pokrajina.

Po Vrišerju je podeželje območje, ki nima mestnega značaja, ne urbane fiziognomije, ne mestnega načina življenja. Večina razlag omenja tudi svojstvene gospodarske, socialne in geografske posebnosti. Poudarjena je tudi drugačna prebivalstvena in naselbinska sestava s prevladujočo kmetijsko proizvodnjo (Vrišer, 1982, str. 11).

Kovačič predlaga naslednjo definicijo podeželja: »Podeželje je izvenmestni prostor, v katerem živijo in gospodarijo ljudje. Podeželje je kultiviran prostor (kulturna krajina), prostor, ki ga človek kot del ekosistema uporablja v svojo korist in zato ni mogoče, da bi podeželje ohranilo oziroma dobilo nazaj značilnosti prvobitne narave« (Kovačič, 1992, str. 4).

Podeželje je danes tudi v mnogoterih pogledih povezano z mesti in izpolnjuje številne pomembne funkcije za celotno pokrajino. Če pogledamo kot celoto je podeželje sicer samobitno, istočasno pa ga je nasproti urbanim območjem razumeti kot komplementarno območje (Ravbar, 2006, str. 4). Za vmesni prostor med mesti in podeželjem se je uveljavil pojem »ruralno-urbani kontinuum«, kar pomeni območje s prepletanjem mestnih in podeželskih funkcij, kjer med mestom in podeželjem ni več jasne fiziognomske, socialne in gospodarske ločnice. V novejšem času je proces širjenja mest izrazit v mnogih razvitih, industrializiranih deželah in njihovih posameznih pokrajinah. V bistvu gre za postopen prehod iz ene v drugo obliko, s tem da ni mogoče zatrdno ugotoviti, kje se konča mestni način življenja in začne podeželski način, vsekakor pa vplivi urbanizacije segajo daleč onstran meja gosto pozidanih območij« (Kladnik, 1999, str. 208). S tem pojmom bi lahko označili

tudi Kupšince, saj ne moremo potegniti jasne meje, ker se naselje zrašča s sosednjima naseljema Veščica in Černelavci in jih bo v prihodnje mogoče obravnavati kot eno skupno naselje.

3.2. Faze razvoja podeželja

Podeželje, kot posebna prostorska enota, je prešlo tudi različne faze razvoja skladno z razvojem družbe. Kot smo omenili, se je pojem podeželje začel uporabljati konec 19. stoletja zaradi nastajajočih razlik med mestnim in ne-mestnim prostorom.

Proces prehoda iz statične agrarne družbe v dinamično moderno družbo je spreminjalo tudi prostor. Ta proces, ki še danes ni zaključen, je potekal v treh fazah. Za prvo fazo, ki je potekala do konca druge svetovne vojne, je bila značilna maksimalna izkoriščenost kmetijskih zemljišč. Meja med mestom in podeželjem je bila še dokaj jasno začrtana. Na podeželju je močno prevladovalo kmečko prebivalstvo, ki je bilo navezano na samooskrbno kmetijstvo (Klemenčič, 2005, str. 2).

V drugi fazi, ki je trajala od konca druge svetovne vojne do osamosvojitve Slovenije, se je z novimi tehnikami začelo optimalno izkoriščati zemljo. Vendar pa so na manj primernih območjih, ki niso zagotavljala optimalnega zaslužka, začeli obdelovanje opuščati, kar je privedlo do zaposlovanja v nekmetijskih dejavnostih. To je spremenilo tipično socialno zgradbo agrarnega gospodinjstva in je tako vplivalo na zunanjo podobo podeželja. Z vse manjšo odvisnostjo lastnikov zemlje od kmetijstva in zaradi naraščajoče urbanizacije so začele na podeželju prevladovati druge smernice razvoja (Klemenčič, 2005, str. 2).

Učinki teh smernic so se stopnjevali vse do tretje faze razvoja, ki je značilna za obdobje po osamosvojitvi Slovenije. Značilnosti te faze so vidne predvsem v zunanji podobi pokrajine, predvsem krčenje kmetijskih zemljišč v uporabi in hitro večanje neagrarnih površin namenjeni stanovanjski in industrijski gradnji, prometni infrastrukturi itd. (Klemenčič, 2005, str. 3).

Medtem ko se je zahodnoevropsko podeželje razvijalo pod vplivom kapitalizma, se je kapitalizem na slovenskem podeželju uveljavil le obrobno, v največji meri na družbenih posestvih (Klemenčič, 2006, str. 8). Med dejavniki, ki so bili značilni za politični sistem povojne Jugoslavije in ki so ustvarile poseben družbenogospodarski in prostorski razvoj podeželja so bili: zemljiški maksimum (10 ha), zatiranje privatnega kmetijstva, dajanje prednosti družbenemu sektorju ter izrazita usmerjenost v industrializacijo (Klemenčič, 2006, str. 9).

Funkcija podeželja je tako iz agrarne dobe s tipično proizvodno funkcijo prehajala v industrijsko dobo s proizvodno-bivalno funkcijo in je v postindustrijski dobi pridobila poleg omenjenih še rekreacijsko ter okoljsko-varstveno vlogo (Klemenčič, 2006, str. 9).

Intenzivna preobrazba podeželja poteka torej že dlje časa. V drugi polovici preteklega stoletja je bila odsev družbenih procesov, ki so jo označevali deagrarizacija, industrializacija, urbanizacija, itd. Ob prelomu v 21. stoletje pa so to postfordizem, konkurenčnost (tekmovalnost) in prehod v informacijsko družbo, skratka vseobsežna modernizacija družbe. Vse to povzroča spremembe v vlogi in funkciji podeželskih območij. Kmetijstvo na slovenskem podeželju že nekaj časa nima več odločujoče vloge v gospodarskem razvoju. Podeželje in njegov razvoj sta bolj in bolj odvisna od urbanega središča in zaposlitvenih možnosti izven kmetijstva. Spremembe v gospodarski zgradbi podeželja so še posledica delovanja številnih, kompleksnih in nasprotujočih si silnic (Ravbar, 2006, str. 2).

Posledica tehnoloških sprememb, preobrazbe gospodarskih in družbenih struktur je prostorska širitev mestnih vplivov v obmestja. Z razpršenim naselbinskim razvojem postajajo razlike med mesti in podeželjem vedno težje razpoznavne. Tudi socialno geografske predstave o pojmu podeželja še vedno niso enotne. Tako se npr. prebivalci, ki živijo v relativno gosto poseljenih obmestjih izven mest običajno še vedno prištevajo med »podeželane« kljub temu, da ima njihovo življenjsko okolje in način življenja malo skupnega s tradicionalnim pojmovanjem podeželja (Ravbar, 2006, str. 4).

3.3. Nova vloga podeželja

V zadnjih desetletjih smo priča upadanju kmečkega prebivalstva, večina prebivalcev slovenskega podeželja se ne preživlja več izključno s kmetijstvom, kljub temu pa je podeželje obdržalo značilne razvojne in kulturne vzorce. Podeželje postaja vse privlačnejše okolje za življenje, delo in sprostitev, hkrati pa se krepi gospodarska povezanost in soodvisnost med urbanimi območji in podeželjem (Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja, 2006, str. 12).

Zaradi spremenjene vloge, ki jo pridobiva podeželje, se bo moralo spremeniti tudi planiranje le-tega. Pri tem ne mislimo le na številne potrebne tehnične in strukturne ukrepe, ki so seveda nujno potrebni, ampak imamo v mislih predvsem izboljšanje kakovosti življenja ter obnovo vasi, ki bo pomenila enakovredne možnosti življenja kot v urbanih območjih. Podeželje bo s tem pridobilo novo identiteto ali pa se bo povrnila stara, ki se je mogoče ob tej preobrazbi izgubila. Pomembno je, da se ohrani posebnost prostora v katerem človek živi saj bo ta ob sedanjem razvoju in življenjskem stilu postala čedalje bolj dragocena.

4. PLANIRANJE PROSTORA IN ZAKONSKA IZHODIŠČA

Pristojnosti za planiranje v prostoru imata v Sloveniji nacionalna in lokalna - občinska raven. Ker Slovenija formalno, še nima izoblikovane regionalne ravni, se vedno bolj kažejo aktivnosti za uveljavitev regionalnega planiranja v sistemu prostorskega planiranja, kar je utemeljeno z dejstvom, da je prostorsko planiranje lahko najbolj učinkovito prav na regionalni ravni, kjer se neposredno soočajo razvojni interesi posameznih dejavnosti oziroma sektorjev, ter njihove pobude za poseg v prostor. Na tej ravni se tudi lahko oblikujejo usklajeni skupni interesi lokalnih skupnosti in se soočajo z državnimi interesi (Lavrenčič, 2002, str. 16).

Trenutno regionalno raven v Sloveniji predstavljajo statistične regije. Na njihovi ravni so bile na podlagi Zakona o spodbujanju skladnejšega regionalnega razvoja ustanovljene Regionalne razvojne agencije, ki so leta 2000 pričele s pripravo regionalnih razvojnih programov, temeljnih programskih in izvedbenih dokumentov na ravni regije, v katerih se uskladijo razvojna predvidevanja in naloge države in občin na vseh področjih razvoja regije (Lavrenčič, 2002, str. 19).

Zaradi odsotnosti 2. stopnje lokalne samouprave (regije, pokrajine) je v Sloveniji vloga občin pri prostorskem planiranju dokaj velika in je posamezne občine zaradi pomanjkanja kadrov, nezadostnih finančnih sredstev in resorne nedorečenosti itn. enostavno ne zmorejo izvajati (Prosen, 2007, str. 315).

V Sloveniji je trenutno najpomembnejši prostorsko-planski dokument na državni ravni ***Strategija prostorskega razvoja Slovenije, prostorski red Slovenije in državni lokacijski načrt***.

Na lokalni ravni so pomembni prostorski akti: ***Strategija prostorskega razvoja občine, prostorski red občine in občinski lokacijski načrt***.

4.1. Strategija prostorskega razvoja Slovenije

Strategija prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) je temeljni državni dokument o usmerjanju razvoja v prostoru. Prostorska strategija izhaja iz upoštevanja družbenih, gospodarskih in okoljskih dejavnikov prostorskega razvoja. Upošteva tudi zahteve po zagotavljanju in varstvu kakovosti okolja. Cilji prostorskega razvoja Slovenije so opredeljeni z namenom razreševanja obstoječih in pričakovanih prostorskih problemov ter preusmeritve negativnih teženj in doseganja večje stopnje urejenosti v prostoru. Ti cilji so (SPRS, 2004, str. 9 - 10):

- Racionalen in učinkovit prostorski razvoj;
- Razvoj policentričnega omrežja mest in drugih naselij;
- Večja konkurenčnost slovenskih mest v evropskem prostoru;
- Kvaliteten razvoj in privlačnost mest ter drugih naselij;
- Skladen razvoj območij s skupnimi prostorsko razvojnimi značilnostmi;
- Medsebojno dopolnjevanje funkcij podeželskih in urbanih območij;
- Povezanost infrastrukturnih omrežij z evropskimi infrastrukturnimi sistemi;
- Preudarna raba naravnih virov;
- Prostorski razvoj usklajen s prostorskimi omejitvami;
- Kulturna raznovrstnost kot temelj nacionalne prostorske prepoznavnosti;
- Ohranjanje narave;
- Varstvo okolja.

Zasnova prostorske strategije temelji na dolgoročni viziji in opredeljuje sledeče prioritete prostorskega razvoja (SPRS, 2004, str. 11–26):

- Enakovredna vključenost Slovenije v evropski prostor;
- Policentrični urbani sistem in regionalni prostorski razvoj;
- Vitalna in urejena mesta;
- Usklajen razvoj širših mestnih območij;
- Povezan in usklajen razvoj prometnega in poselitvenega omrežja ter izgradnja gospodarske javne infrastrukture;
- Vitalnost in privlačnost podeželja;
- Krepitev prepoznavnosti kakovostnih naravnih in kulturnih značilnosti krajine;
- Prostorski razvoj v območjih s posebnimi potenciali in problemi.

Prostorska strategija pomeni skupaj z Zakonom o urejanju prostora, ministrstvom, vladnim službam in drugim nosilcem urejanja prostora izhodišče za koordinacijo njihovih razvojnih politik, strategij in programov.

S prostorsko strategijo se v skladu z načelom vzdržnega prostorskega razvoja uveljavlja smotrna raba prostora ter varnost in kakovost življenja in dobrin.

4.2. Prostorski red Slovenije

Prostorski red Slovenije določa pravila za urejanje prostora, ki se uporabljajo za (PRS, 2004):

- Prostorsko načrtovanje poselitve, gospodarske infrastrukture in krajine;
- Določanje osnovne in podrobne namenske rabe prostora, meril in pogojev za urejanje prostora v strateških in izvedbenih prostorskih aktih na regionalni in lokalni ravni ter lokacijskih pogojev za umeščanje prostorskih ureditev ter načrtovanje in graditev objektov;
- Pripravo strokovnih podlag za izdelavo prostorskih rešitev, utemeljitev in presojo njihove sprejemljivosti ter sprejemanje odločitev o izvedbi prostorskih ureditev;
- Pripravo poenotениh in strokovno utemeljenih prostorskih aktov.

Pravila za urejanje prostora so splošna pravila prostorskega načrtovanja, pravila za načrtovanje prostorskih sistemov in pravila za načrtovanje in graditev objektov (PRS, 2004).

4.3. Državni lokacijski načrt

Državni lokacijski načrt se pripravi za posamezno prostorsko ureditev državnega pomena ali za več, med seboj prostorsko in funkcionalno povezanih prostorskih ureditev državnega pomena. Z lokacijskim načrtom se določijo urbanistične in krajinske rešitve predvidene prostorske ureditve, določijo lokacijski in tehnični pogoji in usmeritve za projektiranje in gradnjo objektov ter določijo drugi pogoji, zahteve in ukrepi za izvedbo načrtovane prostorske ureditve. Lokacijski načrt vsebuje (Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave državnih in občinskih lokacijskih načrtov ter vrstah njihovih strokovnih podlag, 2004 (dalje: Pravilnik o vsebini, obliki in...)):

- ureditveno območje lokacijskega načrta;
- umestitev načrtovane ureditve v prostor s prikazom vplivov in povezav prostorske ureditve s sosednjimi območji;
- zasnove projektnih rešitev prometne, energetske, vodovodne in druge komunalne infrastrukture ter obveznost priključevanja objektov nanjo;
- rešitve in ukrepe za varstvo okolja, ohranjanje narave, varstvo kulturne dediščine ter trajnostno rabo naravnih dobrin;
- ureditveno območje lokacijskega načrta;
- rešitve in ukrepe za obrambo ter za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami;
- načrt parcelacije;
- etapnost izvedbe prostorske ureditve, če je ta predvidena ter druge pogoje in zahteve za izvajanje lokacijskega načrta;
- roke za izvedbo prostorske ureditve in za pridobitev zemljišč, če so le-ti krajši od zakonsko predpisanih.

Pobuda za pripravo lokacijskega načrta mora biti obrazložena in dokumentirana s prikazom in opisom predlagane prostorske ureditve, lahko v variantah, v takšni natančnosti, da je razviden obseg predlagane prostorske ureditve ter njene glavne značilnosti. Iz pobude mora biti razvidna tudi utemeljenost pobude glede na prostorske akte in druge sektorske predpise, ki so

podlaga za pripravo lokacijskega načrta za posamezno vrsto prostorske ureditve (Pravilnik o vsebini, obliki in..., 2004).

Prostorski akti in druge odločitve o zadevah urejanja prostora morajo temeljiti na predpisih, analizah in strokovnih dognanjih o lastnostih in zmogljivostih prostora in okolja, na analizah razvojnih možnostih ter drugih pogojih in usmeritvah za razvoj posameznih dejavnosti v prostoru, opredeljenih v razvojnih in drugih dokumentih ter drugih strokovnih podlagah, na analizah medsebojnih učinkov posameznih dejavnosti v prostoru ter na geodetskih, statističnih in drugih podatkih s področja urejanja prostora (7. člen Zakona o urejanju prostora).

Za podeželski prostor bo poleg strateškega akta (strategija prostorskega razvoja občine in krajinskih zasnov) sprejet prostorski red občine in morda posamezni lokacijski načrti. Nova zakonodaja (2007) o načrtovanju prostora žal ni določila, kako se bomo v Sloveniji lotili nadaljevanja s projekti prenove vasi in drugimi projekti za razvoj podeželja in urejanje zemljišč (Prosen, 2007, str. 308).

5. UREJANJE IN OBLIKOVANJE PODEŽELSKEGA PROSTORA

Podeželski prostor je treba ustrezno načrtovati in zaščititi, saj se bo vrednost tega prostora z modernim načinom življenja še povečevala.

Zapletenost in prepletenost razvojnih dejavnikov podeželja otežuje oblikovanje teoretskega orodja, s katerim bi celovito predstavili podeželsko stvarnost. Zato v literaturi najdemo sicer lepo število teoretskih konceptov, ki pa osvetljujejo le del podeželske tematike, na primer gospodarsko (običajno kmetijsko), sociološko, kulturno, identitetno. Čeprav se posebno v anglosaški literaturi pojavljajo razprave o nujnosti "ruralnih študij", ki naj bi izpostavile posebnosti podeželja, pa obstajajo le posamični poskusi tovrstnih študij (Klemenčič, 2006, str. 2).

V nadaljevanju bo prikazano urejanje podeželskega prostora skozi obdobja.

Podeželska območja se načrtuje in usmerja z ruralnim planiranjem. Ruralno planiranje je v svojem bistvu zmes prostorskega in regionalnega planiranja v ožjem pomenu besede. Podeželje je bilo doslej tako v gospodarskem, socialnem kot v prostorskem načrtovanju zapostavljeno. Za večino planerjev je podeželje še vedno nekakšen rezervat, kar je brez dvoma zgrešeno gledanje, saj gre za območje s svojevrstnimi ter obenem kompleksnimi in občutljivimi problemi, ki zahtevajo poseben pristop (Kladnik, 1999, str. 14).

Zakonodaja je bila po drugi svetovni vojni zaradi hitre industrializacije in urbanizacije agrarne družbe usmerjena v ustvarjanje močnih urbanih centrov in izgradnjo novih mest (Prosen, 1991, str. 47). Podeželje se je prevečkrat pojmovalo kot rezervni prostor, ki si ga naj bi mesta, industrija in infrastruktura omrežje upravičeno prilaščali za gradnjo zunaj-mestnih naprav. Tako je podeželje s časoma pridobilo poteze podrejenosti in zaostalosti. Določene prednosti so imela le nekatera naselja v neposrednem zaledju mest, kjer je šlo za izmenjavo blaga (Kladnik, 1999, str. 15).

Šele zakonodaja iz leta 1967 je za podeželski prostor predpisovala urbanistični red, ki je bil namenjen urbanističnemu urejanju (vaških) naselij. Ti so se sčasoma izkazali kot neučinkoviti, saj so sprožili vseobsežno samograditeljstvo, kot rezultat splošnega razvoja družbe in višjega življenjskega standarda s primanjkljajem stanovanj (Prosen, 1991, str. 47).

Pri planiranju podeželja so se pojavila mnoga odprta vprašanja in dileme, s katerimi se strokovnjaki do takrat niso ukvarjali. Npr: oprema vaških naselij, hierarhija vasi, vloga centralnih vasi, prometna dostopnost itd. Planerska stroka je daleč zaostala v prostorskem načrtovanju kmetijskega prostora in zamujenega ni bilo mogoče hitro nadomestiti (Prosen, 1991, str. 95).

V planerski praksi so se pri planiranju in urejanju podeželja uveljavili trije pristopi:

- Ruralno planiranje kot planiranje rabe zemljišč
- Ruralno planiranje v smislu planiranja vasi in njene okolice
- Ruralno planiranje kot celovito ali integralno planiranje družbenih in ekonomskih dejavnosti na podeželju.

Ti koncepti temeljijo na dejstvu, da moramo pri celovitemu razvoju podeželja upoštevati vse sektorje razvoja. Tako sektorsko planiranje zajema planiranje kmetijstva, komunalne oskrbe, prometa, energetike, družbene dejavnosti, stanovanja itd., in se je v nekaterih državah pokazalo kot izredno uspešno planiranje, ki se zrcali v uspešni realizacijski politiki (Prosen, 1991, str. 101).

Velikokrat pa prevladujejo sektorski interesi oprti na gospodarske koristi širše skupnosti, pri čemer so prostorski vidiki ohranjanja urejenega pokrajinskega videza, ter socialni vidiki podeželanov potisnjeni v ozadje.

Poleg ohranjanja tipike sistemov poljske razdelitve in pokrajinske tipike kmečkih domov, bi bilo potrebno poskrbeti za njuno funkcionalno povezanost in prepletenost, pri čemer bi se morala upoštevati sodobna spoznanja o sožitju med kmečkim in nekmečkim podeželskim življenjem. To pomeni, da bi bilo potrebno uvajati nove vsebine, ki naj bogatijo vrednost podeželskega prostora in njegovo privlačnost, zagotavljajo delovna mesta in zmanjšujejo razlike v kakovosti bivanja med mesti in podeželjem (Kladnik, 1999, str. 15).

Oblikovanje prostora je odvisno od njegove gospodarske rabe. Oblika je tako odvisna od vrste rabe prostora in stopnje družbeno-ekonomskega, tehnološkega in kulturnega razvoja, kar daje krajini neodvisno od prevladujočih estetsko vrednostnih kriterijev fiziognomijo gospodarno urejenega prostora. Vendar prihaja pri vrednotenju prostora do razlik. Tako vidijo podeželani v prostoru predvsem njegovo proizvodno vrednost, medtem ko meščani vrednotijo predvsem njegove likovno-estetske prvine. Zaradi takega različnega dojetja prostora je potrebno ob izdelavi ureditvenih načrtov nujno enakovredno upoštevati interese vseh uporabnikov prostora ter skozi sistem demokratičnega dogovarjanja in skozi procese osveščanja zagotoviti komplementarno sožitje različnih oblik njegove rabe (Gabrijelčič, 1991, str. 64).

Ruralna območja in oblike nemestnih naselij so posledica naravnih značilnosti, raznovrstnosti in posebnosti prostora, s katerimi se je organizacija naselij in njihova produkcija v preteklosti spopadala v podrejenem odnosu. Spremembe v produkcijskem sistemu, ki danes temelji na prepletanju in dopolnjevanju agrarnih z neagrarnimi funkcijami, so vplivale na preoblikovanje predhodnih vzorcev naselij z vnosom novih oblik (Fikfak, 1997, str. 36).

Globalizacija in prehod v industrijsko družbo sta bila povod za korenito preobrazbo v dojetanju prostorskega planiranja, saj so se z njim spremenile pretenzije, ki učinkujejo na prostorske strukture- pri čemer izpostavljamo predvsem zahteve gospodarskih subjektov, združenj in prebivalcev po novih proizvodih, stanovanjskih in infrastrukturnih površinah, pa tudi po preobrazbi obstoječih. Pri uravnavanju prostorskih struktur so odločujočega pomena zlasti: naraščajoča mobilnost gospodarstva in zaposlenih na trgu delovne sile ter prebivalstvenih skupin, prepletanja med mesti in podeželjem, zagotavljanje enakovrednih življenjskih razmer strukturno šibkim in podeželskim območjem ter izseljevanje mlade, pretežno kvalificirane delovne sile z odročnih območij, demografski obrat in staranje prebivalstva (Ravbar, 2007, str. 236).

5.1. Urejanje podeželja v sklopu Evropske Unije

Slovenija se je z vstopom v Evropsko unijo pridružila tudi njeni politiki razvoja podeželja. V procesu pridruževanja sta bila pripravljena dva strateška dokumenta; Program razvoja podeželja za RS 2004–2006 in Enotni programski dokument RS 2004-2006 (Cunder, 2006, str. 3).

Evropska unija se je v sklopu pomembnih kmetijskih ukrepov posvetila ohranjanju narave in razvoju podeželja.

Politika razvoja podeželja za obdobje 2007–2013 temelji na treh glavnih ciljih:

- Povečanje konkurenčnosti kmetijskega sektorja;
- Izboljšanje okolja in podeželja s podporo za upravljanje zemljišč;
- Izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije gospodarskih dejavnosti;
- Vsakemu posameznemu cilju v programu razvoja podeželja ustreza tematska os, ki jo dopolnjuje »metodološka« os, namenjena pristopu LEADER- os LEADER (Politika razvoja podeželja 2007–2013, 2006).

Slika 1: Shematski prikaz programa razvoja podeželja

Vir: Program razvoja podeželja 2007–2013

V diplomskem delu se bomo omejili na ukrep iz 3 osi; to je izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije gospodarskih dejavnosti.

Osrednji cilj 3. osi je vitalni podeželski prostor, kar pomeni, da so naložbe v širše podeželsko gospodarstvo in podeželske skupnosti ključne za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju. Da bi povečali privlačnost podeželskih območij je treba spodbujati trajnostno rast in ustvarjati nove možnosti zaposlovanja ter olajšati dostop do informacij in komunikacijskih tehnologij.

Za 3. os so predvidene tri skupine ukrepov:

- Diverzifikacija podeželskega gospodarstva (diverzifikacija v nekmetske dejavnosti, podpora ustanavljanju in razvoju podjetja in spodbujanje turističnih dejavnosti).
 - Izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih (vzpostavljanje osnovnih storitev za gospodarstvo in podeželsko prebivalstvo, ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja).
 - Usposabljanje, pridobivanje strokovnih znanj in animacija (preučevanje območij, ukrepi za zagotavljanje informacij o območju, usposabljanje osebja, ki sodeluje pri pripravi in izvedbi lokalne razvojne strategije itd.).
- (Politika razvoja podeželja 2007–2013, 2006).

Podeželje je v sedanjosti izrazito poli funkcionalni prostor, ki je namenjen bivalni, proizvodni (kmetijski) dejavnosti, strateški, kot rezerva, kot prostor turističnih in rekreacijskih dejavnosti, kot ekološki rezervoar. Kolesarstvo, hoja, pohodništvo, tek, rolkanje, pikniki, ob vodah vodni športi so najpogostejši motivi, ki se jim pridružujejo še novi. Vrednost podeželja raste s turistično in rekreativno privlačnostjo, a to vnaša v prostor tudi vrsto konfliktnih rab prostora in lahko poslabšuje kakovost življenja podeželskega prebivalstva. V prihodnosti se bo zaradi boljše dostopnosti rekreacijsko-turistični pomen podeželja še povečal.

Vzdržni razvoj računa na stabilnost večfunkcijske rabe podeželskega prostora, ohranjanje njegove biotske raznovrstnosti in kulturne dediščine ter deloma tudi revitalizacije in do neke mere celo renaturalizacije posameznih območij. (Černe, 2001, str. 12).

Človek kot posameznik deluje v današnjem času na dveh ravneh: v naselju, kjer se odvijata njegova vsakdanja eksistenca in delo, hkrati pa vpliva na dogajanje v globalnem prostoru. Nove tehnologije mu omogočajo izkoriščanje vseh prednosti prostora: bivanje v naravnem okolju s medčloveškimi odnosi in delo v visoko razviti tehnološki družbi. To je odgovor na kompleksnost današnjega sveta: nova urbana ruralnost. Govorimo torej o novi dimenziji prostora: urbani prostor ni več v antitezi s podeželjem, temveč se tesno povezuje z njim. Podeželje se pojavlja kot urbana periferija, kjer prevladujejo vzorci razpršenosti (Fikfak, 1997, str. 37).

6. PROGRAMI ZA RAZVOJ PODEŽELJA

Podeželje predstavlja z vidika prostorskega planiranja zelo specifično področje, katerega glavni cilji so izboljšanje socialnega, gospodarskega in kulturnega položaja. Cilji razvoja kot so: izboljšanje strukture in zagotavljanje novih delovnih mest, izgradnja infrastrukture ter izobraževalnih ustanov so namenjeni povečanju privlačnosti podeželja in s tem večji kakovosti življenja (Perpar, 1995).

Današnja podoba naselij odraža zadnjo fazo dolgega razvoja, katerega začetki segajo v fazo kolonizacije, ko je začela nastajati in se oblikovati podoba kraja. Le-ta se je v družbeno-ekonomskem razvoju izgrajevala, preoblikovala in se spreminjala.

Ekološka osveščenost ljudi, novo vrednotenje naravne in kulturne dediščine, ki vse bolj dobiva značaj družbenega bogastva in narodne identitete, prenova in revitalizacija zgodovinskih in mestnih središč vplivajo na urbanistično snovanje, ki izhaja iz krajevnih posebnosti in regionalne tipike (Drozg, 1989).

Na podlagi naštetih dejavnikov se je začel konec 70. in 80. let uveljavljati koncept celovitega razvoja podeželskih skupnosti. Glavni cilj je bil oblikovanje razvojnega motiva in razvojne vizije podeželskega prostora. Barbičeva je kot temeljne dejavnike za uveljavljanje koncepta izpostavila naslednje:

- Spoznanja o tem, da se podeželje ne more več preživljati le na osnovi kmetijstva;
- Ugotovitve da se podeželje in njegovi prebivalci vse bolj povezujejo z urbani središči;
- Razpoznavno razvojno zaostajanje podeželskih skupnosti (Barbič, 1992, str. 16).

Sčasoma so tudi strokovnjaki začeli opozarjati na napake, ki se odražajo v podeželskem prostoru, na vlogo in pomen tega prostora in na metode, s katerimi rešujejo probleme kmetijstva in podeželja v drugih državah, predvsem v ZR Nemčiji oziroma deželi Bavarska. Uspešnost dela na področju prenove vasi, komasacij in urejanja zemljišč na Bavarskem je bila podlaga za ustanovitev sektorja za strukturno politiko in razvoj podeželja na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

(Prosen, 2007). To je leta 1992 pričelo s sofinanciranjem priprave razvojnih programov, v katerih so občine in druge institucije na lokalnem nivoju, skupaj s prebivalci, pripravile večletne razvojne programe za izbrana območja. Projekti Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) so se izvajali na majhnih zaokroženih območjih in so bili sestavljeni iz faz priprave, uvajanja in izvajanja projektov in aktivnosti. Izvedeni projekti so se nanašali predvsem na spodbujanje razvoja dopolnilnih dohodkovnih virov, turističnih dejavnosti, podeželske infrastrukture in ohranjanje naravne in kulturne dediščine, ter različnih aktivnosti za spodbujanje skupnih nastopov trženja oziroma drugih društvenih in socialnih vsebin (Smernice in priporočila za izvajanje pristopa Leader v RS v programskem obdobju 2007–2013, 2007 (dalje: Smernice in priporočila...)).

V nadaljevanju so naštet nekateri primeri dobrih praks iz projekta CRPOV.

Primeri dobre prakse v okviru naselitvenega prostora v Sloveniji so: urejanje osrednjega trga v Hotedršici, ureditev panonske domačije, rekonstrukcija vaškega doma Cetore, oskrba s pitno in požarno vodo na območju občine Solčava itd.

V okviru družbenega prostora so primeri dobre prakse: Izdelovanje rož iz papirja v Osilnici, izvedba učnih delavnic za usposabljanje brezposelnih oseb na podeželju v Črenšovcih, poskusno trženje turistične vasi Narin itd.

V okviru delovnega prostora so bile predstavljene aktivnosti s ciljem spodbujanja razvoja podjetništva pri izdelavi in trženju regionalnih izdelkov, ob upoštevanju okoljskih standardov. Primeri dobre prakse iz tega področja so: Razvoj blagovnih znamk »Dedek Jaka in babica Jerca«, obnova sirarne na planini Javornik, sadna cesta med Javorom in Jančami itd.

Opis primera dobre prakse CRPOV- projekt Lopar

Lopar je manjša vas v Koprskem zaledju s tipično istrsko identiteto in izjemno lokacijo na robu slemen, s pogledom na obalo. V njej danes živi 85 prebivalcev. V preteklem obdobju je bila pretežno kmetijsko usmerjena, po letu 1945 pa se je pričela depopulacija in deagrarizacija. Da bi ustavili negativne trende razvoja, je mesta občina Koper leta 1995 v sodelovanju z Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, pričela z izvajanjem projekta »Lopar- ponovno oživiljena tipična istrska vas«. Sodelovala je večina vaščanov, neposredno v turistični ponudbi ali v dejavnostih, ki podpirajo turizem.

Razvojna vizija je zajemala: uredite vaškega muzeja, vrnitev istrskega izgleda vasi z obnovo hiš in detajlov, ureditev središča, javnih površin in parkirišč, vaškega doma, otroških in športnih igrišč, organizacijo prireditev, delovanje osmic in osrednje gostinske ponudbe. Vaščani so oživili vaški odbor in se povezali v društvo za šport, kulturo in razvoj Loparja, balinarsko društvo pa tudi glasbeno in pevsko skupino. S čistilno akcijo so bile pospravljene ruševine v vasi, urejeno njeno središče, obnovljena vaški dom in cerkva sv. Jerufa...

Danes se mladi vračajo v vas, obnavljajo hiše in vzpostavljajo gospodarsko dejavnost.

(Smernice in priporočila ...,2007, str. 9)

S temi projekti bi se naj izboljšala ekonomska, socialna in ekološka situacija na podeželju. Kljub temu pa še ostajajo problemi na nekaterih področjih delovanja. Kmetijski sektor, ki je vodil te projekte, ni razvil ustreznega razvojnega planiranja, po zgledu agrarnega strukturnega razvojnega planiranja v ZR Nemčiji. Nerešene še vedno ostajajo tudi pristojnosti med ministrstvi. V Sloveniji tudi ni ustreznih služb, ki bi koordinirale in vodile delo na terenu, po zgledu bavarskih direktij za razvoj podeželja. Manjka tudi specializiranih strokovnjakov v posameznih strokah, ki bi sodelovali pri teh projektih in ki bi bili sposobni razviti ustrezne metode dela, podobne že uveljavljenim v ZR Nemčiji in drugod (Prosen, 2007).

Programi CRPOV so bili sčasoma nadomeščeni z Razvojnimi programi podeželja, ki so njihova nadgradnja. Programom CRPOV so podobni v metodološkem pristopu, od njih pa se razlikujejo po večjem teritorialnem obsegu.

V Sloveniji je trenutno 31 Razvojnih programov podeželja, ki pokrivajo skoraj celotno državo. Vsi so izdelani po pristopu »od spodaj navzgor«². Največjo težavo za nadgradnjo izvedbe teh programov in prehod na shemo LEADER (ena izmed pobud financirana v okviru strukturnega sklada EU) pa predstavljajo premalo učinkovita ali sploh neobstoječa partnerstva in nejasna razmerja pri izvajanju, upravljanju in financiranju projektov. Pomanjkljivo je tudi medsektorsko sodelovanje in skupno izvajanje javno-zasebnih projektov (Smernice in priporočila...,2007, str. 11).

Kot že omenjeno se v Razvojnih programih podeželja v okviru 3. osi izvajajo ukrepi za izboljšanje kakovosti podeželja in diverzifikacijo podeželskega gospodarstva.

² Pristop »od spodaj navzgor« pomeni, da mora politika razvoja podeželja dajati lokalnim organom in skupnostim več besede pri oblikovanju in izvajanju programov za izpolnjevanje lokalnih potreb (Leader+ Magazine, str. 3).

Podeželje ima v primerjavi z mestnimi območji specifične razvojne potrebe, probleme in priložnosti, ki zahtevajo tudi drugačen razvojni pristop. Zelo pomembna je razvitost infrastrukture, kjer je podeželje v primerjavi z mestom zapostavljeno in zato bolj izpostavljeno nevarnosti praznjenja (Program razvoja podeželja, 2007, str. 248).

Med ukrepi, ki se izvajajo v okviru 3. osi so naslednji:

- Šifra **31: *Ukrepi za diverzifikacijo podeželskega gospodarstva***
 - **311** Diverzifikacija v nekmetske dejavnosti,
 - **312** Podpora ustanavljanju in razvoju mikro podjetij
- Šifra **32 : *Ukrepi za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju***
 - 2.1. **322** Obnova in razvoj vasi
 - 2.2. **323** Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja

Cilj ukrepa **322- *Obnova in razvoj vasi*** je izboljšanje življenjskih pogojev v podeželskih skupnostih in tako prispevati k privlačnosti vaškega okolja kot bivanjskega prostora in potenciala za razvoj drugih dejavnosti, še posebej turizma.

Podeželska naselja sicer razpolagajo s stavbnim fondom, ki pa je slabo izkoriščen in pogosto tudi brez namembnosti. Te objekte je mogoče izkoristiti za različne aktivnosti in prostočasno dejavnost lokalnega prebivalstva. Sklop ukrepa zajema več aktivnosti, vendar prevladujejo tiste, ki so namenjene obnovi in razvoju vasi. Te bodo pripomogle k oživljanju vasi in spodbuditi ureditve tudi ostalega dela vasi. Aktivnosti so zelo povezane in bodo hkrati z izgradnjo in obnovo objektov za izboljšanje kvalitete življenja na podeželju spodbudile tudi razvoj in dostop do različnih storitev in dobrin, ki bodo omogočale višjo bivanjsko raven na podeželju.

Omogočene bodo naložbe, ki sledijo navedenim smernicam:

- Urejanje površin, ki služijo skupnim namenom in potrebam v podeželskih naseljih.
- Urejanje vaških jeder.
- Urejanje infrastrukture in povezave znotraj naselij.
- Obnavljanje in izgradnja večnamenskih zgradb skupnega pomena za medgeneracijsko druženje, kulturno-umetniško, športno in drugo prostočasno dejavnost lokalnega prebivalstva. (Program razvoja podeželja, 2007, str. 248).

Z ukrepi iz 3. osi za katere je namenjeno slabih 11 % sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja bo Slovenija poskušala izboljšati kakovost življenja in vzpodbuditi gospodarsko diverzifikacijo na podeželju. Za to področje ukrepanja Slovenija namenja najmanjši delež sredstev, prizadeva pa si, da bo preko svojih aktivnosti izboljšala neugodno starostno strukturo prebivalstva, ter ustvarila nova delovna mesta.

Z vidika porazdelitve sredstev bo v okviru 3. osi največ pozornosti namenjene ukrepu za podporo ustanavljanju in razvoju podjetij (66 % 3. osi), in nekaj manj ukrepoma za obnovo in razvoj vasi (23 % sredstev 3. osi) ter ohranjanje dediščine na podeželju (11 % sredstev 3. osi).

S spodbujanjem podjetništva na podeželju se želi izrabiti predvsem potencial podeželja v obliki delovne sile, naravnih virov in surovin. Z ukrepom ohranjanja in razvoja vasi se bo poskušalo ohraniti oziroma povrniti življenje v vasi, z izboljšanjem dediščine podeželja pa ohraniti prostor, ki je zanimiv za preživljanje prostega časa.

(Program razvoja podeželja, 2007, str 58).

Za dvig kakovosti življenja in večjo gospodarsko diverzifikacijo dejavnosti na podeželskih območjih je treba v kar največji meri izkoristiti naslednje prednosti slovenskega podeželja:

- Razpoložljivost infrastrukture, bogata stavbna, kulturna in naravna dediščina kot osnova za razvoj alternativnih gospodarskih dejavnosti na podeželju;
- Tradicija domače obrti kot podlaga za razvoj podjetništva temelječega na prednostih podeželja;
- Raznolikost kulturne krajine in ohranjenost naravnega okolja kot priložnost za razvoj podeželskega turizma.

(Program razvoja podeželja, 2007, str. 51).

7. RAZVOJ PODEŽELJA V NEMČIJI

7.1. Bavarski program razvoja podeželja

Združena republika Nemčija, in še posebej dežela Bavarska, ima bogato tradicijo na področju urejanja in razvoja podeželja. Bavarska je že v 16. stoletju začela s postopki preurejanja zemljišč in naselij s ciljem izboljšanja posestne strukture. Že leta 1886 je dobila Bavarska zakon o komasaciji, ki se je večkrat spreminjal in dopolnjeval, vendar je že takrat postal pomemben instrument za razvoj podeželja in urejanja prostora, vključno s prenovo vasi (Prosen, 2007, str. 312).

Karta 3: Zvezna dežela Bavarska

vir: Ferienorte in Bayern, 2008

Podeželje na Bavarskem zavzema 85 % ozemlja, in ima več kot sedem milijonov prebivalcev. To je skoraj 60 % celotne populacije dežele Bavarske. Tudi na področju gospodarstva ima bavarsko podeželje veliko vlogo, saj z močnim gospodarstvom ustvarja skoraj 53 % deželnega BDP-ja.

Bavarski program razvoja podeželja vključuje urejanje kmetijskih zemljišč (Flurbereinigung) in obnovo vasi (Dorferneuerung). Danes predstavlja obsežen program, ki vključuje tudi gospodarska razvojna vprašanja ter prispeva k ohranitvi družinskega kmetijstva in h krepitvi podeželja ter njegove gospodarske, naselitvene, krajinske in ekološke raznovrstnosti.

Po letu 1977 je obnova vasi postala težišče bavarske agrarne politike. Leta 1982 je bil osnovan bavarski program za obnovo vasi, s tem pa so bili postavljeni temelji za celovit načrtovalski in razvojni proces. Po sklepu bavarskega parlamenta program ni vseboval samo spremembe v agrarni strukturi, ampak so ga razširili v program za razvoj vasi, ki je postal inštrument za vsestranski razvoj podeželja. Obnova vasi ima cilj, da v okviru zelenega razvoja podeželja izboljša življenjske, stanovanjske in delovne razmere na podeželju. Z obnovo vasi naj bi:

- Izboljšali okvirne pogoje za kmetijstvo.
- Okrepili življenjski prostor za podeželsko prebivalstvo.
- Poglobili zavest o pomenu kulture vaškega življenja.
- Ohranili samostojen značaj podeželskih naselij in kulturne krajine.

(Perpar, 1995).

Drozg v Morfologiji vaških naselij navaja še naslednje cilje obnove vasi:

1. Strukturni cilji

- Sanacija prostorskih konfliktov.
- Omejevanje disperzije poselitve.
- Preprečevanje izseljevanja oziroma praznjenja vasi ali posameznih delov naselja.
- Razvoj centralnih dejavnosti.
- Izboljšanje infrastrukture.

2. Ekonomski cilji

- Povečanje zaposlitvene možnosti.
- Vzbujanje investicijskih namer krajanov.
- Povečanje turistične aktivnosti.
- Oživljanje lokalnega gospodarstva.

3. Socialno - kulturni cilji

- Vzpodbujanje lastnih iniciativ.
- Vzpodbujanje občutka pripadnosti lokalni skupnosti.
- Ohranjanje identitete naselja in pokrajine ter tradicije kulturnih dobrin.

(Drozg, 1989).

Program Dorferneuerung se je zadnjih 20 let razvijal preko agrarno strukturnih do gradbeno arhitekturnih ciljev vse do zahtevnega razvojnega programa za razvoj izboljšanja življenja podeželskega prebivalstva. Ob veliki prisotnosti sodelovanja prebivalcev podeželskih območij so v programu razvijali koncepte za številne probleme iz ekonomskega, ekološkega, socialnega ter kulturnega področja.

Sodobni tokovi kot so naraščajoča globalizacija, velike strukturne spremembe v kmetijstvu, upadanje prebivalstva, potrebe po novem socialnem okolju in potrebe po ohranitvi več-funkcionalnosti pomenijo nove zahteve za program obnove vasi. To je postal tudi glavni problem bavarskega podeželja, saj se s spreminjanjem strukturnih sprememb v kmetijstvu, novimi delovnimi mesti ter demografskim razvojem izgublja tipično vaška več-funkcionalnost. Ta več-funkcionalnost pa je pogoj za uspešno delovanje vitalnega podeželja. To se nanaša tako na območja zgoščevanja prebivalstva, kot tudi na območja praznjenja. V območjih zgoščevanja je zaznati trend nove stanovanjske gradnje in spremembe namembnosti nekdanjih gospodarskih poslopij v bivalne namene. V območjih depopulacije pa je zaznati trend odseljevanja, staranje prebivalstva, naraščajoči delež zapuščenih objektov, odsotnost bližnjih storitev in infrastrukturne opremljenosti. V obeh primerih kaže pomanjkanje več-funkcionalnosti na odsotnost vitalnosti podeželja (Aktiosprogramm Dorf Vital, 2006).

Tako kot so raznolike vasi, so raznoliki in kompleksni tudi problemi, ki jih zadevajo. Nobeno od področij se ne da reševati sektorsko, saj se vsa področja med seboj povezujejo in so med seboj soodvisna. Za bodoči razvoj vasi je temeljnega pomena izdelati vizijo in želeni program razvoja (Ländliche entwicklung 1996–2000, 2001).

Tabela 3: Zgodovinski pregled programa Dorferneuerung

Leto

1981-82	• <i>Program si je zastavil cilj ohraniti razvoj in oblikovne prvine podeželskih naselij. S programom naj bi dosegli ne samo enake, ampak tudi istovredne življenjske pogoje kot v mestih.</i>
1983	• <i>Postavljene so bile prve smernice razvoja. Začele so se investicije v infrastrukturo, in v spodbujanje razvoja kmetijskih dejavnosti.</i>
1984	• <i>Začetek sodelovanja z vaščani. Z modelom »vaška delavnica« se je začelo obdobje aktivnega vključevanja vaščanov v program.</i>
1985-86	• <i>Program se razširi na področje lokalne ekologije in spomeniškega varstva.</i>
1987	• <i>Vedno več vasi se vključuje v program obnove vasi. Bavarski deželni zbor s tem namenom poviša proračunska sredstva iz 46 na 103 milijone DM. Od tega leta naprej obsegajo sredstva za obnovo vasi, skupaj z EU- sredstvi cca. 110 DM letno.</i>

- 1988
- *Bavarski podeželski oddelek na Akademiji za raziskovanje in planiranje podeželja se preimenuje v Bavarsko akademijo za podeželje in postane samostojna institucija. Na številnih zborovanjih strokovnjakov iz politike, gospodarstva in prava nastajajo nove smernice za razvoj podeželja.*
- 1989
- *Bavarska se s program Dorferneuerung razširi na nacionalno raven in postane glavna nosilka razvoja programa v Nemčiji. Leta 1992/93 nudi Bavarska v sklopu EU drugim deželam svetovanje in pomoč. Na pobudo Bavarske in spodnje Avstrije ustanovijo delovno skupnost za razvoj podeželja in obnovo vasi. Tej skupnosti se je do danes pridružilo 20 držav. Cilj je spodbujati razvoj podeželja. Po odprtosti vzhodnoevropskega prostora je prišlo do povezovanja z Poljsko, Češko, Madžarsko, Slovenijo in Hrvaško.*
- 1990
- *Bavarsko državno ministrstvo prvič organizira dneve vaške kulture. Prvi kraj dogajanja je bil Leuchtenberg v okrožju Oberpfalz. Temu so sledili še drugi kraji. Okrog 10.000-30.000 ljudi je spremljalo dogodke vitalne podeželske kulture.*
- 1991
- *V Benediktinskem samostanu Thierhaupten in Plankstetten so ustanovili šole za obnovo vasi in razvoj podeželja. Kot samostojna nastajajoča ustanova za razvoj podeželja sodelujejo pri projektih za obnovo in razvoj vasi.*
 - *Program obnova in razvoj vasi pripomore k večji zaposlenosti in večji dodani vrednosti na podeželju.*
 - *Podpora regionalnemu razvoju: 8 območij, vključenih v program obnove in razvoja vasi ter urejanje kmetijskih zemljišč se skupaj odločajo o nadaljnjem razvoju in s tem dosegajo sinergijo. Ta pilotni projekt z imenom »Auerbergland« velja na Bavarskem kot začetnik regionalnega razvoja (z vključenostjo obnove in razvoja vasi, ter urejanja kmetijskih zemljišč).*
- 1992
- *Organizacija Združenih narodov v Rio de Janeiru podpiše Agendo 21, katera med drugim poudarja aktivno sodelovanje za ekološko, ekonomsko in socialno oblikovanje življenjskega prostora.*
 - *Evropska nagrada za program Dorferneuerung. Naselje Ilschwanng v regiji Oberpfalz zmaga na 2. evropskem tekmovanju za program Dorferneuerung. V ostalih natečajih so si mednarodno priznanje pridobili Leuchtenberg, Rieshofen, Irsee, Stefing in Windberg.*
- 1993
- *Razširjen program Dorferneuerung. Bavarski deželni zbor je imel namen razviti program Dorferneuerung v obsežen program za razvoj vasi. To pomeni, da bi naj zagotovili možnosti za ohranitev in ustanovitev vaških storitev in oskrbe, vključujoč obrtno dejavnost ter dejavnosti z kulturno vsebino.*

- 1994
 - Poleg finančne pomoči so naselja, kjer so uvedli Dorferneuerung program profitirala tudi na področju urejanja zemljišč. S tem se je izboljšal položaj komunalne infrastrukture in oskrbe.
- 1999
 - Območja z manj kot 2000 prebivalci so zaradi programa Dorferneuerung in programa urejanja zemljišč pridobila 15 % delež v razvoju. V 19-letnem obdobju so v primerjalni študiji analizirali rezultate glede prihodka od davkov, števila prebivalcev, število zgrajenih objektov in razvoj kmetijskih gospodarstev.
- 2001
 - Glavni dejavnik programa Dorferneuerung je prostovoljno sodelovanje in angažiranost prebivalcev. Program Dorferneuerung je sočasno začetnik in utiralec poti na poti razvoju novega socialno-kulturnega področja prebivalcev.
 - Program Dorferneuerung praznuje svojo 20. obletnico obstoja. V tem času je bilo v program vključenih več kot 1.400 vasi.
 - Slogan »Mi za nas« je bil glavno vodilo v mednarodnem letu prostovoljcev. Ta slogan karakterizira tudi program Dorferneuerung katerega glavni princip je sodelovanje prebivalcev.

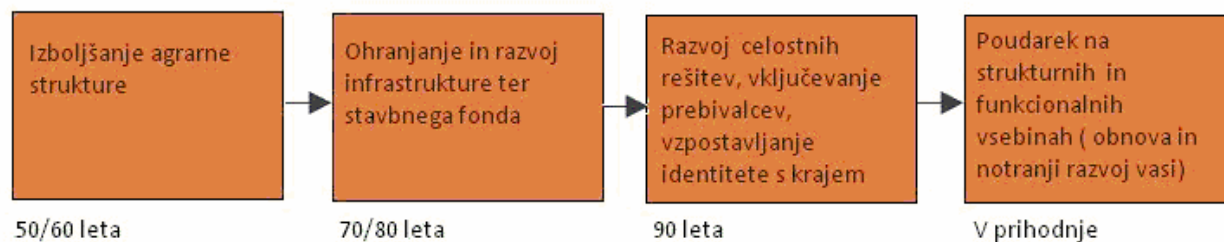
Pogled v Program Dorferneuerung je postavljen pred nove velike izzive. Teme kot so nadaljnje prihodnost strukturne spremembe v kmetijstvu, demografski razvoj, sprememba socialne strukture, oskrba z energijo, okolje, zagotavljanje novih delovnih mest, kvaliteta podeželskega okolja ter mladina in družine so postavljene v kontekst nove obravnave za prihodnost.

(Dorferneuerung in Bayern 1981–2001, 2001).

Bavarska je v okviru programa obnove vasi pripravila program »Dorf Vital« (Vitalna vas) , pri katerem bi naj imele glavno besedo občine in njeni prebivalci. Ti naj bi osnovali potencialne njihovega razvoja in razvijali »vitalne strategije«.

V ospredju bi naj bil socialni in gradbeni razvoj v vaseh in jedrih vasi, sodelovanje prebivalcev pri organizaciji in uresničitvi projektov.

Slika 2: Razvojne faze programa Dorferneuerung

Vir: Aktionsprogramm Dorf Vital, 2006, str.21

Medtem ko je v 50. in 60. letih bilo v ospredju izboljšanje zemljiško-posestnih struktur, je v 70. in 80. letih prevladoval razvoj v infrastrukturo, v 90. letih pa je prevladoval razvoj skupnih rešitev s vključevanjem vseh prebivalcev, ki je pomagal dvigniti zavest o pripadnosti kraju. Za prihodnost pa program sloni na postavljanju strukturnih in funkcionalnih izhodišč kot je prenova vasi.

Izziv programa Dorferneuerung na začetku 21. stoletja je, da prepozna glavne motive in funkcije prestrukturiranja vasi ter, da jih zna pravilno usmerjati. To se nanaša tako na periferijo, kot tudi na podeželska območja v bližini mest. Območja depopulacije ali območja zgoščevanja so vsaka na svoj način zaznamovana z določeno stopnjo izgube funkcionalnosti in vitalnosti. Ta proces zahteva veliko več kot le gradbeno in oblikovno zasnovo, zato mora za uspešno preobrazbo vasi upoštevati vse bistvene strukturne spremembe in funkcije. Strategije programa Dorferneuerung so zato močno usmerjene k prepoznavanju spremenjenih teženj na področju stanovanjske oskrbe, delovnih mest in preživljanju prostega časa. Zato skušajo značilnostim vasi ali naselja načrtovati primerne cilje in jih s pomočjo instrumentov programa Dorferneuerung tudi izvesti.

Za najpomembnejšo nalogo programa Dorferneuerung velja v prihodnosti »notranji razvoj« (Innenentwicklung), ki sloni na povezovanju socialnih, funkcionalnih in urbanističnih aspektov.

Program Dorferneuerung ni nujno usmerjen vedno na celoten razvoj vasi ali naselja, ampak ga je mogoče uporabiti tudi za samo konkretne situacije. Lahko ga uporabimo za večja zazidalna območja vasi, posamezne naselbinske enote, kot npr. vaško jedro, ali pa tudi manjša območja, kot so posamezni predeli ali ulice.

Za notranji razvoj vasi ne obstaja noben zakonski dokument, ki bi predpisoval merila in podajal smernice za uspešno izvedbo, ampak se glede na situacijo v določenem naselju poiščejo primerne rešitve. Obstaja pa splošen model, po katerem bi se naj določil »notranji razvoj« vasi.

Model uporabe »notranjega razvoja« vasi

- Naloga planiranja : pregled vitalnosti kraja, načrt za obnovo vasi.
- Prenos v prakso (uresničevanje programa).
- Sodelovanje pri programu in njegovo izvrševanje.

Pregled vitalnosti kraja

Namen in cilj tega ukrepa je pridobiti hiter vpogled v trenutno situacijo in možnosti za ukrepanje v določenem naselju ter nuditi planerske predloge in odločitve za izboljšanje stanja naselja.

Načrt za obnovo vasi

Na podlagi narejene analize vitalnosti kraja, se pripravi načrt za obnovo vasi, kot nekakšen okvirni koncept, ki se nanaša na različna področja. Lahko vsebuje program za celotno vas, ali pa za različna območja v vaškem jedru.

Strukturni del načrta se na podlagi analize vitalnosti kraja in izdelavo ciljev zaključí.

Prenos teorije v prakso

Pri prenosu teorije v prakso je potrebno upoštevati naslednje smernice:

- Načrtovati gradnjo (sprememba namembnosti, sanacija itd).
- Urejati zemljišča (pripravljenost lastnikov zemljišč za poseg v njihovo strukturo in morebitno prilagajanje meja novim zahtevam).
- Oceniti vrednost objektov (pomembna je še posebej za vaške skupnosti).
- Gradbeni ukrepi (še posebej za spremembo namembnosti in sanacijo praznih objektov v skupni ali zasebni lasti, ali ulic ter objektov na prostem).

Tabela 4: Primeri problematike in ukrepov pri prenosu modela v prakso

Problematika	Ukrepi in ideje pri prenosu v prakso	Cilji	Relevantni inštrumenti
Prazni objekti in/ali potreba po prestrukturiranju v jedru vasi	Nova izraba za: • Medgeneracijsko bivanje • Prestrukturiranje v obrtniško ali podobno storitev • Vaško trgovino • Prostore za vaško skupnost	• Stabilizacija in oživitev vaškega jedra v smislu socialnega, funkcionalnega in gradbenega področja • Pobuda za nadaljnje privatne iniciative • Zagotavljanje poceni bivanjskih in delovnih možnosti	• Program obnove vasi (javni ali privatni poseg v sanacijo in gradnjo) • Komunalna infrastruktura • Spomeniško varstvo • Možnost odpisa davkov
Notranja nezazidana in neizkoriščena območja	• Mobilizacija vmesnih zazidljivih prostorov • Ustrezna davčna politika glede urejanja zemljišč in določitve namembnosti objektov	• Prevzem nezazidanih območij in določitev njihove možnosti za razpolago • Določitev nezazidanih zemljišč za morebitno gradnjo, ali ostale funkcije (odprt prostor) • Vzpodbujanje lastnikov za prodajo objekta (svetovanje pri prodaji)	• Evidenca nezazidanih območij
Pomanjkanje povpraševanja v vaških jedrih in ustanavljanja novih gradbenih zemljišč	• Preveriti realizacijo ponudb za gradbena zemljišča	• Usmerjanje in motivacija po povpraševanju v vaških jedrih	• Prostorski načrt • Program obnove vasi
Pomanjkljive aktivnosti v	• Usmeritve v oblikovanje centralnih območij	• Določiti kakovost bivanja v	• Program obnove

vaškem jedru (pomanjkanje prostora, pomanjkljiva bivanjska kakovost)	• Umik pomožnih objektov v slabem stanju • Pomembnejši poudarek na odprtosti prostora	povezavi s funkcionalnostjo storitev (možnosti za razvoj oskrbe)	vasi
Pomanjkanje bližnje oskrbe v vaškem jedru	• Sanacija, sprememba namembnosti v trgovino z živili	• Izboljšanje ali ohranitev bližnje oskrbnih funkcij	• Program obnove vasi
Problem, ko »notranji razvoj vasi« zadeva več sosednjih območij	• Izdelava integriranega koncepta za razvoj podeželja z glavnim namenom povezovanja (razvoj prebivalstva, razvoj naselij, oskrba/infrastruktura)	• Dojeti demografski razvoj na posameznem območju • Širše razdelati prostorske in vsebinske poudarke (ne samo v mejah območja) • Razdelati strategije in ukrepe za uresničitev	

(Aktiosprogramm Dorf Vital, 2006, str. 32–35).

Program obnove vasi je torej kompleksen projekt, pa naj gre za celotno obnovo vasi ali samo njen del. Pri načrtovanju obnove je potrebno upoštevati obstoječo gradbeno strukturo, tradicionalno tipologijo in funkcionalnost objektov, oblikovanje tradicionalnih vaških trgov, ureditev varnosti prometa ter javnih površin.

Leta 2001 je program Dorferneuerung praznoval 20. obletnico obstoja. Do tega leta je bilo zaključenih 1400 projektov iz programa Dorferneuerung, 1800 jih je še v procesu izvajanja. Nadaljnjih 2700 krajev še čaka na izvedbo programa. Samo v deželi Bavarski je 770 000 prebivalcev od programa imelo korist (Dorferneuerung in Bayern, 1981–2001, 2001).

Na čem torej sloni uspeh programa Dorferneuerung? Načrt uspeha je v udeležbi in sodelovanju prebivalcev. Bavarska ima s tem že dolgoletne izkušnje, saj se je tak način sodelovanja prvič razvil že leta 1923 z urejanjem kmetijskih zemljišč.

V začetku uvedbe programa je bil poudarek predvsem na izgradnji infrastrukture, sčasoma pa se je izkazalo, da je program Dorferneuerung namenjen skrbi za dobro počutje prebivalcev in njihovi eksistenčni oskrbi.

Program Dorferneuerung si prizadeva obogatiti in izgraditi boljše gospodarsko, socialno in kulturno okolje. Med pomembne cilje za prihodnost si je program zastavil naslednje cilje:

- Iniciative za izboljšanje regionalnega krogotoka (ideja bližnje oskrbe, ki po najbližji poti združuje območje pridelave, kupca in končni produkt, daje možnost ponovni oživitvi posebnosti določenega območja (regije) in njenih izdelkov.
- Izboljšanje stanja okolja in ekološke ozaveščenosti (projekti za zbiranje odpadkov, energetska varčna gradnja, uporaba biomase in solarnih celic itd.).
- Zmanjšati površino pomožnih zemljišč (na Bavarskem se dnevno izgubi 26 ha kmetijskih zemljišč na račun ne-kmetijske dejavnosti. To je več, kot ima na voljo povprečna bavarska kmetija (22 ha). Obnova vasi se mora zaradi tega osredotočiti na porabo že obstajajočih gradbenih zemljišč in praznih objektov. To se nanaša tudi na stanovanjsko gradnjo, ki se naj usmerja v središča vasi, in ne na kmetijska zemljišča ob robu.
- Omrežje/ Povezave za krepitev regionalnega razvoja (nove možnosti dodatnega vira zaslužka; podeželski turizem, ohranjanje biodiverzitete, nujnih storitev kot so: oskrba ostarelih, vzdrževanje cest in oživitve regionalnega krogotoka, zmanjšati transport za energetske surovine in druge izdelke. (Dorferneuerung in Bayern, 1981–2001, 2001).

Podatek iz leta 2006 navaja, da se na Bavarskem izvaja 1082 programov obnove vasi, in sicer v 660 občinah. Program Dorferneuerung predstavlja enega izmed najobsežnejših in trajnostnih investicijskih programov v okviru razvoja podeželja. (Dorferneuerung in Bayern, Tischvorlage, 2007).

Območja so v program Dorferneuerung izbrana glede na naslednje dejavnike:

- Zaradi strukturnih sprememb v kmetijstvu prizadeta območja.
- V slabše razvitih in zapostavljenih območjih.
- V določenih delih območja z negativnim migracijskim saldom.
- V območjih, kjer jim grozijo večji gradbeni posegi.

- V sklopu ciljno naravnane in prilagojenega integriranega koncepta za razvoj podeželja.
- Finančno slaba območja.

(Dorferneuerung in Bayern, Tischvorlage, 2007)

Rek francoskega politika Edgar Faure-ja: » *Ko bo podeželje prenehalo dihati, se bodo zadušila mesta*« nam pojasnjuje, kako pomembno je vitalno podeželje in lokalna skupnost za življenje človeka. Podeželje mora kazati pripravljenost, da se bo lahko odzvalo na nove izzive. Ta pripravljenost pa mora izhajati iz prebivalstva, ki tam živi. Vasi so že od nekdaj izkazovale, da lahko same ustvarijo dobro socialno in kulturno življenje ter infrastrukturno oskrbo, ki so podlaga za visoko življenjsko raven. To je tudi namen podeželske vitalnosti (Aktionsprogramm Dorf vital, 2006).

7.1.1. Primer dobre prakse: vas Baudenbach

Slika 3: Vas Baudenbach

Vir: Aktionsprogramm Dorf Vital, 2007

Temeljni motiv za program Dorferneuerung : Kaj narediti z prazno-stoječimi objekti?

Cilj: Kako so vaščani ponovno oživelili objekte in jim dali vsebino.

Zaradi strukturnih sprememb v kmetijstvu je v naselju Baudenbach, ki je bilo nekoč čisto kmečko naselje, samo še 7 čistih kmečkih gospodarstev. Prisotni pa so številni prazni gospodarski objekti, ki služijo samo še spravilu lesa. Leta 1993 so s programom Dorferneuerung dosegli željo po spremembi. Začela so se sanacijska dela in sprememba namembnosti večine objektov v vaškem jedru. Tako je nastal iz hladilnice dom za druženje, iz skladišča pa dvorana za športne in kulturne prireditve. Preuredili so še propadlo gostilno v center krajevne skupnosti, in iz najstarejšega skednja v vasi stanovanjski objekt.

Na podlagi tega napredka so dosegli priseljevanje, predvsem mladih družin, kar je vplivalo tudi na nadaljnje delovanje otroškega vrtca. Ponovno jim je uspelo vzpostaviti oskrbne storitve, kot so mesnica in pekarna, ki so se že zdavnaj propadle.

Na področju infrastrukture se v okviru programa Leader pripravljajo na izdelovanje rekreacijske in kolesarske poti, s spremljajočimi objekti.

V tem programu aktivno sodeluje 120 društev, z 1500 člani od skupno 1193 prebivalcev naselja. S temi raznolikimi dejavnostmi si je Baudenbach zagotovil smernice za vitalni razvoj naselja. (Aktionsprogramm Dorf Vital, 2007).

7.2. Primerjava postopkov urejanja podeželja na Bavarskem in v Sloveniji

Kot smo lahko spoznali, je Bavarski program razvoja podeželja kompleksen in tudi zelo uspešen. Čeprav smo tukaj izpostavili le en del programa (obnovo vasi) moramo poudariti, da program zajema še vrsto sklopov kot so: ohranjanje in oblikovanje narave in krajine, razne infrastrukturne ukrepe, ukrepe socialne in komunalne politike, regionalni management, komasacije, sodelovanje s podjetji itd. Skupen cilj je izboljšanje gospodarskega, socialnega in kulturnega stanja podeželja.

Bavarski program razvoja podeželja je težko primerjati s Slovenijo, saj med državama obstajajo velike razlike že med samo ekonomsko razvitostjo, političnim sistemom ter upravno- teritorialno delitvijo (Ogorelec, 1989).

Nemčija ima v primerjavi s Slovenijo boljšo razvitost politično-administrativnih enot, kjer se uspešno uresničuje načelo subsidiarnosti³ in različni programi razvoja. Tako so politično-administrativne enote razdeljene na zvezo, dežele, regije in lokalne skupnosti (Prosen, 2007, str. 312).

³ Načelo subsidiarnosti določa, da pri pripravi, izvajanju, nadzoru in vrednotenju programov višja teritorialna raven opravlja le tiste naloge, ki jih ne morejo učinkovito opraviti nižje ravni (3.člen Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja).

Zvezni zakon o urejanju prostora opredeljuje naloge zveze in dežel na področju urejanja prostora. Pri planiranju na različnih planskih ravneh se je v Nemčiji uveljavilo načelo hierarhije. Zveza ima le okvirne pristojnosti, izvaja formalno-organizacijsko in predvsem normativno funkcijo ter vodi posamezne pilotne projekte na nižjih ravneh.

Na deželni ravni (**deželno planiranje**) so nosilci planiranja deželne vlade kot tudi posamezna ministrstva. Pristojni organ deželnega planiranja na Bavarskem je Bavarsko državno ministrstvo za gospodarstvo, promet in tehnologijo (Prosen, 2007, str. 312). Najvišji deželni organ za razvoj podeželja na Bavarskem pa je Bavarsko državno ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo. To ima nadzor nad delom Uprave za razvoj podeželja in sedmimi uradi za razvoj podeželja, ki opravljajo svoje naloge v posameznih vladnih okrožjih. Osnovna naloga Uprave za razvoj podeželja je izvajanje zemljiškega managementa. V osnovi gre za preurejanje zemljiške posesti v okviru celostnega razvoja podeželja, prenove vasi in komasacije s ciljem doseganja trajnostnega razvoja podeželja (Prosen, 2007, str. 314).

Medtem ko v Sloveniji regionalno prostorsko planiranje trenutno izvajajo regionalne razvojne agencije, ki pripravljajo regionalne razvojne programe, je na Bavarskem **regionalno planiranje** (z regionalnimi programi in plani) v domeni regionalnih zvez za prostorsko planiranje, ki so pravzaprav združenja občin in okrajev ene (planske) regije. Poleg planskih regij kot prostorskih enot se velikokrat poslužujejo tudi manjših enot- subregij za potrebe razvoja podeželja (Prosen, 2007 str. 315).

Na **lokalni ravni** se odraža najnižja raven nemškega sistema planiranja. Pod pojem lokalne skupnosti sodijo občine, okraji in okrožja. Na tej ravni se vrši prostorsko oz. generalno gradbeno (urbanistično) načrtovanje, njegova naloga pa je priprava in vodenje rabe zemljišč na območju občine. Prostorsko oz. generalno gradbeno načrtovanje je pravzaprav izvedbeno načrtovanje na lokalni ravni, ki se odraža tudi v sistemu urejanja prostora na podeželju (Prosen, 2007, str. 313).

Neposredna primerjava bavarske prenove vasi in slovenskega programa Celovitega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) ni možna, saj gre v prvem primeru za del neformalnega planiranja z bogato tradicijo in številnimi uspešnimi rezultati, v drugem pa za prve poskuse celostnega razvoja podeželja in obnove vasi, ki je vsebinsko neposredno povezana z razvojem podeželja (Prosen, 2007, str. 316). Mnogo bolj kot pri nas ima Nemčija razvite spremljajoče, neobvezne oblike usmerjanja razvoja v prostoru. Gre za ukrepe, ki temeljijo na samoiniciativi, ki izvira iz interesov krajevnega prebivalstva (Ogorelec, 1989).

V Sloveniji nobena veljavna zakonodaja konkretno ne opredeljuje področje prenove vasi. Bavarska prenova vasi ima zastavljene načrte za prenovo, v Sloveniji pa je nujno razviti metodologijo za izdelavo takšnih načrtov in uzakoniti njihovo izvajanje. V programu razvoja podeželja za obdobje 2007–2013 je ta ukrep naveden. V Sloveniji trenutno ne poznamo medsektorskega sodelovanja, saj tudi ni institucije, ki bi bila lokalno in regionalno pristojna nad izvajanjem programov razvoja podeželja v tesni povezavi z urejanjem prostora. Prosen je mnenja, da bo v Sloveniji nujno potrebna ustanovitev dvostopenjskih strokovnih služb po vzoru nemških uprav in uradov za razvoj podeželja (Prosen, 2007, str. 316).

Sodobne probleme podeželja kot so: slabe možnosti zaposlovanja, negativni demografski trendi, povečanje prometa itn. bo treba reševati z novimi pristopi, med katerimi je potrebno pozornost usmeriti v:

- širitev in združevanje lokalnih programov v koncepte celovitega razvoja podeželja;
- vzpostaviti in uskladiti sektorske plane s projekti celovitega razvoja podeželja;

- planiranje »od spodaj navzgor« (princip bottom-up)- vse pobude naj v čim večji meri neposredno podaja lokalno prebivalstvo (Prosen, 2007, str. 317).

Po tem pregledu lahko povzamemo bistvene razlike med Bavarskim modelom razvoja podeželja in razvojem podeželja v Sloveniji. Probleme v Sloveniji lahko iščemo tako v prostorskem kot tudi v upravnem smislu. V prostorskem smislu mislimo predvsem na izvajanje komasacij, kot sredstva za preurejanja prostora, katera imajo na Bavarskem bogato tradicijo. V primerjavi s Slovenijo komasacije niso sredstvo za podporo splošnemu razvoju podeželja, so zgolj klasične agrarne operacije. V upravnem smislu pa se problemi kažejo v odsotnosti institucij in metodoloških usmeritev, ki bi zagotavljale celovito ukrepanje. Ob tem bo potrebno razvijati medobčinsko sodelovanje, saj so občine mnogokrat premajhne, da bi razvijale določene projekte in ustvarjale konkurenčna območja, še posebej za dejavnosti, ki so vezane na širše območje (rekreacija, turizem).

Nenazadnje pa nas posamezne službe in praksa opozarjajo na nujnost interdisciplinarnega pristopa in poglobljenega znanja na tem področju (Prosen, 2007, str. 319).

8. RAZVOJ PODEŽELJA NA ŠKOTSKEM

Škotska obsega severni del otoka Velika Britanija ter bližnja otočja Hebridov, Orkneyjskih ter Shetlandskih otokov. Upravno in politično je del Velike Britanije. Meri 78.722 km² in predstavlja približno 30 % celotne Velike Britanije. Dežela meji na zahodu na Atlantski ocean in na vzhodu na Severno morje. 97 km dolga kopna meja z Anglijo poteka po gorovju Cheviot in ustju reke Tweed (Scotland in short, 2003).

Večino škotskega podeželja predstavlja hribovit svet s ostrimi klimatskimi pogoji. Kmetijski prostor zavzema 80 % ozemlja Škotske, vendar je močno omejen s fizičnimi in klimatskimi dejavniki. Večji delež ozemlja predstavljajo pašniki, medtem ko je 85 % ozemlja opredeljenega kot manj ugodno za kmetijsko dejavnost.

Podeželje zavzema le 19 % celotnega prebivalstva in je zaradi tega tudi zelo redko poseljeno (16 prebivalcev na km²) v primerjavi s celotno gostoto poseljenosti 65 prebivalcev na km² (Scotland rural development programme 2007-2013, 2007).

Karta 4: Škotska

Vir: Physical Map of Scotland, 2008.

Škotska, čeprav kot del Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, ima od leta 1999 ločeno določene pristojnosti in tudi svoj parlament. Ob ustanovitvi svojega parlamenta si je zadala tudi pet glavnih strateških ciljev na katerih naj bi temeljil nadaljnji razvoj Škotske.

Ta področja so:

1. Blagostanje
2. Zdravje
3. Varnost
4. Izobrazba
5. Varstvo narave

(The Scottish Government; Purpose and strategic objectives, 2008).

V okviru prvega stebra za blagostanje deluje direktorat za podeželje, ki se ukvarja s tremi glavnimi prednostnimi področji: okolje, kmetijstvo in razvoj podeželja.

Škotska vlada se je zavezala, da bo spodbujala razvoj podeželja, podeželske skupnosti in ekonomijo. V ta namen je za doseg cilja vključila delovanje vseh državnih resorjev. (The Scottish Government; Rural Policy, 2008).

8.1. Škotska zakonodaja na področju planiranja prostora

Temeljni dokument Škotske na področju planiranja prostora je Zakon o planiranju (*The Town and Country Planning Act*).

Škotsko ministrstvo je zadolženo za planiranje na nacionalni ravni, katero je po hierarhiji na vrhu lestvice in je dolgoročna osnova za razvoj Škotske za nadaljnjih 25 let.

Planiranje na nacionalni ravni je podkrepljeno še s Škotskim programom planiranja (*Scottish Planning Policies, SPP*), ki je zadolženo za upravljanje politike glede pomembne rabe zemljišča in drugih posegov v prostor.

Drug dokument, ki ga je potrebno upoštevati pri nacionalnem planiranju pa je Dokument planerskih nasvetov (*Planning Advice Notes, PAN*), ki ponuja nasvete dobrih praks in koristne informacije.

Na Škotskem se planiranje v veliki meri odvija v lasti občin (Coucils) saj se odločitve najbolje sprejemajo na lokalni ravni. Občine imajo glede tega tri glavne naloge: priprava razvojnega plana, izdaja gradbenega dovoljenja, ter izključitev nezakonsko priznanega posega v prostor.

Razvojni plan je sestavljen iz dveh delov- strukturnega in lokalnega načrta. Razvojni plani so temelj za bodoče odločitve glede planiranja prostora. Vsebujejo smernice in cilje bodočega razvoja in posege v prostor. Plani so izdelani za več področij, kot so: stanovanjska oskrba, transport, zaposlitev, rekreacija, varstvo okolja itd.

Strukturni načrt določenega območja vsebuje dolgoročno vizijo razvoja in predvideva njegovo lokacijo. Lokalne oblasti (občine) lahko pripravijo strukturne načrte same ali s sosednjimi občinami, s sodelovanjem javnosti in organizacij. Ti načrti se nato pošljejo vladi v odobritev.

Lokalni načrti so ponavadi izdelujejo za manjša območja. Zajemajo bolj specifična področja in predloge za upravljanje razvoja. Lokalni načrti veljajo za podlago odločanja na določenem območju. Lokalni načrt se mora v svoji vsebini ujemati s strukturnim načrtom.

Škotska vlada ima pri planiranju naslednjo vlogo:

- Obnavlja in razvija planersko zakonodajo
 - Odobri strukturne plane
 - Sprejema odločitve za nekatere glavne planerske elemente
- (The Scottish Government; A guide to the planning system, 2008).

Da je Škotski razvoj podeželja prioriteta nam kaže dejstvo, da so že leta 2000 (leto za ustanovitvijo svojega parlamenta) pripravili načrt za razvoj podeželja. Temu so sledili še številni drugi programi, ki se vsi nanašajo na razvoj podeželja.

8.1.1. Program Rural Scotland- A new approach

Program Rural Scotland- A new approach (Nov pristop za Škotsko podeželje), je še danes eden pomembnejših dokumentov za podeželski prostor. V ta novi pristop so kot prvo vključili ustanovitev ministrskega predsedništva za podeželje, pri katerem sodelujejo vsi ministri iz ostalih področij uprave. Ta pristop je razvil mnogo novih področij delovanja, kot so: stanovanjska izgradnja, transport, zdravje itd. izključno zastavljeno za potrebe podeželskih območij.

Dokument kot prvič izpostavlja bodočo vizijo Škotskega podeželja, cilje in sredstva za doseg le-teh.

Vizija dokumenta izpostavlja naslednje prioritete:

- Ustvariti škotsko podeželje tako, da bo zagotovljen celosten razvoj, z izkoristkom danih prednosti in z željo po spremembi;
- Zagotoviti možnost mladim ljudem in s tem preprečiti depopulacijo podeželja;
- Ponuditi visoko kakovost življenja vsem državljanom, z dostopom do storitev;
- Vzdrževati in ohranjati kulturno in naravno dediščino.

V želji po izpolnitvi te vizije so si zastavili naslednje cilje:

- Kombiniranje tradicionalnih smernic z novimi spremembami. Podpirali bodo delodajalce in razne skupnosti za stimulacijo lokalne in nacionalne ekonomije;
- Investicije v mlade ljudi, z načinom, da bodo pripeljali bližje storitve kot so: skrb za otroke, izobraževanje, delo. Potreba po storitvah tako ne bi predstavljala izseljevanja iz podeželja;
- Izboljšali bodo dostop do storitev in zagotovili, da bo kvaliteta življenja odvisna od tega, kar potrebuješ in ne od tega, kjer živiš.
- Vzpodbujali bodo diverzifikacijo naravne in kulturne dediščine.

Škotska vlada se zaveda, da ustvarjanje napredka in želje po dolgoročnih spremembah škotskega podeželja ni le v interesu vlade, ampak tudi v ostalih organizacijah, lokalnih agencijah in seveda najpomembnejše- lokalnih prebivalcih.

V dokumentu so v nadaljevanju opisane smernice za doseg posameznih ciljev. Poglavja dopolnjujejo številni primeri dobrih praks s Škotskega podeželja. Novi pristop temelji na nadgrajevanju in ohranjanju raznolikosti škotskega podeželja, ki ima pomemben vpliv pri zagotavljanju blagostanja celotne Škotske. Dokument izpostavlja kako je potrebno razumeti prioritete in potrebe škotskega podeželja in, kako je potrebno podeželske okoliščine obravnavati drugače kot urbane (Rural Scotland- A new approach, 2000).

8.1.2. Škotski program planiranja podeželja

Kot smo že omenili v uvodnem poglavju o škotski zakonodaji je pomemben dokument na področju nacionalne rabe prostora Škotski program planiranja (Scottish planning Policy) ali krajše SPP, ki se uporablja za številna področja, katera imajo vpliv na posege v prostor. Tako je za vsako področje kot npr. arhitekturna dediščina, obalna območja, poplave, naravna dediščina itd., napisan SPP. SPP- 15 pa obravnava tudi načrtovanje razvoja podeželja (Planning for Rural development).

Ta dokument podaja predloge in glavne smernice, ki naj bi podkrepili politiko planiranja in odločitve, ki zadevajo podeželski prostor. Opisuje tudi pomembne povezave med razvojnim in občinskim planiranjem.

Vizija škotskega podeželja se glasi: škotsko podeželje bi naj postalo bolj dostopno in usmerjeno v prihodnost ter zagotavljalo ugodnosti za ljudi kateri želijo bivati in ustvarjati v podeželskem prostoru. Tradicionalno življenje bi se naj ohranjalo vzporedno z novimi oblikami načina življenja. Namen je ustvariti močne in uspešne podeželske skupnosti vse od manjših vasi in mest do razpršenih naselij. Podeželje bi naj pritegnilo čim več ljudi za delo in bivanje. Cilj je tudi izrabiti obstoječe skupnosti in pripeljati nove izzive v območja, ki izkazujejo upad prebivalstva.

V nadaljevanju dokumenta je navedeno, kakšno vlogo naj bi imelo planiranje pri izvajanju strategije za razvoj podeželja. Opisani so načini za doseg ciljev na številnih področjih, kot so: ekonomski razvoj, diverzifikacija podeželja, stanovanjska oskrba, dostopnost, kvaliteta okolja, vključevanje lokalnih prebivalcev, zaščita naravnih parkov ter monitoring izvajanja.

❖ **Ekonomski razvoj**

V zadnjih letih se je ekonomska struktura škotskega podeželja zelo spremenila in se bo spreminjala še naprej. Med mesti in podeželjem se zmanjšujejo razlike v višini dohodkov zaposlenih. Veliko ljudi živi in dela na podeželju, brez tega da bi bili vključeni v kmetijski sektor. Z motorizacijo se je povečal interes po bivanju na podeželju. Spremembe v starostni strukturi prebivalstva so pospešile pritisk na oskrbo z lokalnimi storitvami. V posameznih primerih so beg mladih s podeželja, starajoče se prebivalstvo in spremembe v socio-ekonomski strukturi ogrozile razvoj in stabilnost podeželskih skupnosti.

Škotska vlada je s programom za ekonomski razvoj poudarila pomembnost izvajanja planiranja na področju pospeševanja razvoja podjetij, ter zagotavljanja delovnih mest in povečanja kvalitete življenja. Planerska stroka bi naj podpirala celo vrsto ekonomskih aktivnosti v podeželskih območjih in s tem omogočala nadaljnji razvoj v diverzifikaciji dejavnosti.

Turizem kot panoga je pomemben dejavnik, tako za socialno, okoljsko ter kulturno področje škotskega podeželja. Turizem prispeva 9 % vseh zaposlenih na Škotskem, v nekaterih področjih tudi do 14 %.

Planerska stroka naj bi vzpodbujala razvoj turizma in pristočasne aktivnosti z ustrežno politiko in usmerjanjem razvoja. Vendar je pri uresničevanju takega razvoja potrebno upoštevati ekonomsko korist vključno z okoljskim in socialnim vplivom.

Planerska stroka mora nadzorovati tudi tržno usmerjeno rast posameznih področij, kot so podjetništvo in kulturni turizem.

❖ **Diverzifikacija**

Planerska stroka lahko skupaj z ostalimi resorji podpira diverzifikacijo na način, ki bo koristil gospodarstvu in pripomogel k uspešnemu razvoju. Diverzifikacija je najuspešnejša na področjih, kjer se aktivnosti dopolnjujejo in kjer so skrbno načrtovane. Kot uspešen primer temu je npr. povezovanje novoustanovljenega podjetnika v obstoječo podjetniško strukturo. Zaželeno je, da se bo tak podjetnik navezoval na lokalne dobavitelje in trgovino ter s tem zagotavljal zaposlitev in oskrbo z dejavnostmi na podeželju.

Razvojni plani bi naj identificirali območja, kjer bi podjetniške možnosti in stavbni fond imeli medsebojne koristi, v smislu ustanovitve podjetja v prenovljeni stavbi. Diverzifikacija se naj izvede na območjih, kjer je možnost dostopa z javnim transportom in kjer je urejena kanalizacijska in ostala infrastruktura ali se da urediti po predhodnem postopku. Izpostavljen je tudi predlog, da se naj podjetjem, ki upoštevajo iznajdljivi in okolju prijazen način spremembe namembnosti ali na novo zgrajeni stavbi, podeli nagrada za uspešnost. Na lokalni ravni se lahko k diverzifikaciji pripomore skozi lokalno rabo bio energije in ekološkim turizmom.

❖ *Dostopnost podeželskih območij*

Glavni namen planiranja je zagotoviti dodatna stanovanja, zaposlitev, trgovino in objekte za prostočasne aktivnosti na dosegljivih lokacijah. Storitve večjega obsega bodo še v prihodnje načrtovane v večjih središčih. To je pomembno za zagotavljanje raznolikih storitev podeželskemu prebivalstvu brez osebnega prometa. Razvojni plani morajo zato razvijati realistično vizijo dostopnosti tudi v obliki javnega prometa.

❖ *Kvaliteta okolja*

Škotska ima veliko zavarovanih območij zgodovinske in naravne dediščine, ki se ponašajo z visoko kvaliteto ohranjenosti. Škotska daje tem območjem pomembno nacionalno vrednost, kar pomeni, da bo varovanje teh območij skupaj z interesom ohranjanja biodiverzitete pod strogim nadzorom. Številna območja, kot so zaščitena območja habitatov in pokrajine so posebna tako v evropskem kot nacionalnem pomenu in morajo tudi v bodoče biti deležna skupnega upravljanja in zaščite.

Posebnost škotskega podeželja je obseg zaščitениh območij, ki vplivajo na kvaliteto okolja. Nekatera taka območja lahko sprejmejo določene oblike razvoja, kjer je dokazano, da nimajo negativnega vpliva na okolje.

❖ *Nacionalni parki*

Škotski nacionalni parki so bili ustanovljeni zaradi visoke naravne in kulturne vrednosti v nacionalnem pomenu. Parki imajo štiri zakonsko utemeljene cilje, ki so podrobneje opisani v Zakonu o nacionalnih parkih (National Parks Scotland Act, 2000), pooblašene ustanove pa imajo dolžnost uresničevanja le-teh. Ti cilji so: ohranjati in poudarjati pomembnost naravne in kulturne dediščine, promovirati trajnostno rabo naravnih virov, promovirati razumno ravnanje z naravnim okoljem in promovirati trajnostni ekonomski in socialni razvoj.

❖ *Razvojno planiranje*

Škotsko podeželje je zelo raznoliko, zato se tudi za celotno podeželje ne da izdelati enotne vizije. Zato je glavno pravilo v razvojnem planiranju določiti raznolikost prostora in njegove značilnosti ter probleme.

Na podlagi tega se oblikuje vizija razvoja, ki mora biti jasna in jedrnata. Odsevala bi naj nacionalno vizijo v lokalnem kontekstu ter bila deležna interdisciplinarnega pristopa z drugimi plani.

❖ *Vključenost prebivalcev*

Povečevanje vključenosti prebivalcev v pripravo razvojnih programov je temeljna prioriteta škotske vlade. Podeželske skupnosti lahko igrajo ključni element v odločanju prihodnjega razvoja v njihovem območju. Vendar pa majhna gostota prebivalstva, oddaljenost in izolacija lahko naredi uspešno vključitev in posvetovanje v podeželskem območju oteženo. Zato obstajajo za taka območja primeri inovativnega in efektivnega pristopa k udeležanju in oblikovanju planiranja.

❖ **Kontroliranje razvoja**

Podeželje se razvija kot reakcija na spremembe globalne, evropske, nacionalne in lokalne ekonomije. Planersko upravljanje mora biti v koraku s časom s temi spremembami in mora ohranjati realističen in relevanten pogled. Cilj je planiranje v smeri, ki odseva sedanje in pričakujoče ekonomske, socialne in okoljske spremembe.

Spremembe in drugačnost, ki so ga prinesle nove razmere se morajo analizirati in na podlagi tega se more realizirati ustrezno planiranje. To pomeni primeren razvoj v primernem območju. Pomeni tudi, da mora planiranje zaobjeti inovativnost in ideje, a skladno s tem zaščititi tudi vrednost prostora.

Planerska stroka bi se naj prepričala, da razvoj ustreza primernosti okoliščin v posameznih območjih. Kaj je mogoče primerno za neko območje, mogoče ni tudi za ostala območja.

Škotska vlada je mnenja, da so praktični nasveti razvoja podeželja pomembni pri pridobitvi pravih smernic in kvalitete razvoja na Škotskem podeželju. S tem namenom so izdali publikacije primerov dobrih praks za izboljšanje kakovosti podeželja.

8.1.3. Škotski program razvoja podeželja

Program vsebuje naslednja poglavja:

- socio-ekonomski in okoljski pregled škotskega programa razvoja podeželja za obdobje 2000–2006;
- strateški pristop za razvoj podeželja v obdobju 2007–2013;
- financiranje škotskega programa razvoja podeželja;
- izvrševanje programa razvoja podeželja za obdobje 2007-2013, vključno z dopolnjevanjem ostalih investicijskih programov, monitoring in evalvacija, posvetovanje in tehnična pomoč.

Program obravnava analizo trenutne situacije na Škotskem podeželju.

Trenutna situacija na škotskem podeželju je analizirana na petih področjih:

- Socio-ekonomski kontekst;
- Zastopanost kmetijskega, gozdarskega in prehranbenega sektorja;
- Okolje in zemljiški management;
- Podeželsko gospodarstvo in kvaliteta življenja;
- Program Leader.

Tekoči ekonomski, socialni in okoljski trendi na škotskem podeželju upoštevajo regionalne razlike med podeželskimi območji, še posebej med območji bližje urbanim središčem in tistimi oddaljenimi.

Swot analize za vsako področje posebej prikazujejo kako, raznoliko je škotsko podeželje in dajejo smernice za široke cilje razvoja podeželja na Škotskem.

Novi pravilnik o razvoju podeželja (1698/2005) si prizadeva ohraniti širino teh ciljev, z zagotavljanjem pomoči, in sicer na treh področjih imenovanih osi. Te tri osi so:

- Izboljšati položaj kmetijstva in gozdarstva.
- Izboljšati stanje okolja in podeželja.
- Kvaliteta življenja na podeželju in diverzifikacija ruralnega gospodarstva.

Večina ciljev programa razvoja podeželja se prekriva in zato zahteva integrirani pristop med osmi. Velik izziv za program razvoja podeželja 2007-2013 bo realizirati ekonomski, socialni in okoljski vidik v skupen program podpore.

Pod prvo osjo je prioriteta škotskega podeželja podpirati podjetništvo, v smislu prispevati vrednost v ruralno gospodarstvo in usposobiti kmetijski, gozdarski in prehrambeni sektor za potrebe trga.

Specifične prioritete obsegajo potrebo po dodatnih ali boljših dohodkih, razvoj priložnosti, ki bodo povišali lokalno vrednost, in pospeševanje sodelovanja med pridelovalci in razvojem. Dostop do izobraževanja in podjetniških informacij bo tudi imelo pomembno vlogo pri usposabljanju podjetništva za izboljšanje njihove raznolikosti in konkurenčnosti.

V sklopu 2. osi je temeljno izvrševanje koherentnega in integriranega pristopa za izboljšanje stanja okolja. Prioritete obsegajo določitev ciljev in obvez na področju biodiverzitete, problemi razpršenega onesnaževanja in prilagoditvijo klimatskim spremembam.

V sklopu 3. osi se program usmerja na spodbujanje privatnega podjetništva ter izboljšanje storitev in infrastrukture na lokalni ravni.

Gospodarske priložnosti obstajajo in se kažejo v razvoju produktov in storitev, ki bodo gradili na naravnih in zgodovinskih prednostih škotskega podeželja (Scotland rural development programe, 2007, 2007).

8.1.4. Dokument o primeru dobrih praks (Planning Advice Notes)- diverzifikacija podeželja (Rural diversification)

Obstajajo različni pristopi za razumevanje diverzifikacije podeželja in funkcije planerske stroke za dosego le tega. Ta dokument obravnava vse udeležene v projektih diverzifikacije podeželja. Opisuje sedanje raziskave kot tudi obstoječe pobude, sistem planiranja in primere dobrih praks iz celotne Škotske in Velike Britanije ter daje smernice kako lahko sistem planiranja pomaga pri diverzifikaciji podeželja, in sicer s:

- Promocijo diverzifikacije preko razvojnih planov;
- Nudenjem pomoči in dobrih nasvetov iz prakse;
- Spodbujanjem trajnostnega razvoja;
- Prepoznavanje problematike dostopnosti do storitev ter infrastrukture;
- Prepoznavanje in upoštevanje individualnih okoliščin.

Nacionalna strategija razvoja Škotske (The National Planning Framework) poudarja, da leži prihodnost škotskega podeželja v ekonomski diverzifikaciji v sožitju z okoljem. Dokument se navezuje na spreminjajočo ekonomsko strukturo škotskega podeželja in spodbuja planersko stroko pri zagotavljanju ekonomske aktivnosti. Planerska stroka se zaveda, da lahko vzpodbuja in pospešuje diverzifikacijo na način, ki bo koristil gospodarstvu, podeželskim skupnostim in naravnemu ter kulturnemu okolju.

Škotsko pa glede podeželja ne moremo obravnavati kot celoto. Prav tako obstajajo razlike med območji, kot so: oddaljena in redko poseljena območja ter močno poseljeno območje zelenega pasu (Green belt). Razlike so tudi med dobro razvitimi območji in območji z večjimi problemi in nerazvitostjo. Zato je za vsako območje potreben drugačen pristop in drugačna tipologija.

❖ Diverzifikacija podeželja

V najpreprostejši razlagi pomeni diverzifikacija podeželja ustanavljanje novih podjetniških možnosti v podeželskem prostoru. To lahko pomeni, da se obstojajoče dejavnosti vključijo v nove oblike aktivnosti ali ustanovitev popolnoma nove smeri podjetništva. Z večjim številom prebivalstva, ki ima omogočen dostop do podeželja, je Škotska zgradila rastoči turistični sektor, s tem pa je omogočila tudi, da lahko prebivalstvo biva na podeželju, delo pa opravlja v urbanih centrih.

Razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije je omogočilo delovanje storitev kjerkoli in veliko ljudi se zaradi tega odloča delati in prebivati v podeželskih območjih.

Diverzifikacija podeželja pomaga širiti gospodarsko aktivnost podeželskih območij z zagotavljanjem novih možnosti zaposlovanja in s tem ustvarja stabilnejše gospodarstvo.

❖ Diverzifikacija kmetijskih gospodarstev

Tradicionalni kmetijski sektor kot poljedelstvo in gozdarstvo sta nujna v ohranjanju podeželskega značaja, vendar se tudi ta spreminjata. Diverzifikacija kmetijstva pomeni, da se kmetje usmerjajo na nova področja kmetovanja, gojenja novih pridelkov, reje novih pasem in preusmerjanje v ekološko pridelavo. S novimi spretnostmi so si tako nekateri kmetje zagotovili še dodatno sekundarno dejavnost. Diverzifikacija kmetijstva predstavlja zato celosten del obširne diverzifikacije podeželja, ki omogoča nadaljnjo usmeritev v kmetijstvo, medtem ko s tem vzporedno zagotavlja zaposlitvene možnosti in prihodek za ostale prebivalce podeželja.

❖ Diverzifikacija podeželskega gospodarstva

Obstaja veliko storitev, ki bogato prispevajo k podeželskemu gospodarstvu, in mogoče nimajo takojšnih učinkov kot npr. ravnanje z odpadki, oskrba z energijo itd. so pa prav tako pomembne za bodoči razvoj.

V nadaljevanju dokumenta je opisano kako lahko planiranje podpira diverzifikacijo podeželja in omogoči nadaljnji razvoj naselja/vasi. Uspešna diverzifikacija ne pomeni samo širjenje inovativnosti, novih dejavnosti in novih podjetniških idej, ampak nudi povečanje zaposlitvenih možnosti, obogatitev pristočasnih dejavnosti in povečuje pripadnost določnemu okolju. S tem se ohranja vitalnost podeželja.

(Rural Diversification, 2005).

8.2. Primeri dobrih praks: Izgradnja več-funkcionalnega centra (Multifunctional Centres)

Na primeru je opisano, kako se lahko na novo oblikuje ali obnovi več-funkcionalni podeželski prostor. Podaja smernice, kako se lahko vzpostavijo in uspešno delujejo takšni centri, kjer bodo prebivalci zadovoljevali svoje pristočasne dejavnosti in vsakdanje storitve.

Prispevek obravnava dve področji; deželo Flevoland na Nizozemskem in Okrožje Selby v severni Angliji, kjer so leta 2006 pod okriljem programa Leader izvedli projekt izgraditve več-funkcijskega centra.

Glavni pobudnik in akter razvoja teh centrov je v obeh primerih skupina prostovoljcev, ki so s skupnim delom zagotovili potrebe skupnosti po takem centru. Z izmenjavo idej in mnenj so prikazali, kakšen trud skupnosti je bil potreben za uresničitev in, kako so izzive sprebrnili v priložnost (Multifunctional Centres, 2006).

8.2.1. Začetki ali kako nastane ideja več-funkcionalnega centra

Kot prvi dejavnik lahko navedemo odsotnost določenih storitev. Porast povpraševanja v mestih in stroški oskrbe sta glavna dejavnika zakaj, se storitve (oskrbne, socialne, rekreacijske) selijo v mesta. Podeželje tako ostane brez glavnih oskrbnih dejavnosti. To bi naj preprečili z gradnjo več-funkcijskih centrov, v katerem bi vsi, od mladega prebivalstva do starejših našli sebi primerne storitve za zadovoljevanje svojih potreb.

To velja tudi za lokalna, manjša podjetja in obrtnike, kot so frizerji, farmacevti, računovodje, fizioterapevti itd., kateri so prisiljeni iskati zaposlitev v urbanih središčih zaradi nezmožnosti modernizacije ali neustreznosti po zahtevah kupcev.

V Angliji so na ta način v več-funkcionalnih centrih našli mesto zaposleni v javnem sektorju, saj lahko najamejo prostor po ugodni ceni. To jim omogoča preprosto dostopnost, deljenje stroškov in koristno upravljanje zgradbe za zadovoljitev potrošnikovih potreb.

Drug dejavnik so demografske spremembe. V okrožju Selby lokalna industrija privablja mlado prebivalstvo v njihovo okolje. Lokalna skupnost prostovoljcev je v ta namen reorganizirala naselje. Z vključevanjem novih ljudi skušajo pridobiti nove ideje in s tem zadovoljiti potrebno oskrbo za nove prebivalce.

Pomemben dejavnik v številnih naseljih je šport, ki je lahko glavni povezovalni člen, tudi v primeru delovanja več-funkcijskih centrov.

Najtežja naloga takega projekta je pridobiti skupino prostovoljcev. Prvi in najpomembnejši dejavnik je, da se organizirajo dejavnosti skupnega interesa, ki ustvarijo zavednost o pripadanju skupnosti in imajo skupen namen. Vendar pa je pristop oz. ustanovitev skupine prostovoljcev težka naloga. Še posebej v Sloveniji, kjer se sicer prostovoljstvo uveljavlja, vendar je še premalo prepoznano. Odvisno pa je tudi od splošnih družbenih razmer, saj živimo v času hitrega življenjskega tempa, kjer je še komaj kaj prostega časa. Vendar pa je tak način dela v Angliji uveljavljen in zelo uspešen (Multifunctional Centres, 2006).

8.2.2. Pogoji za uspešnost več-funkcionalnega centra

Način uspešnega planiranja je ključnega pomena za uspešno delovanje več-funkcionalnih centrov. Planiranje mora biti specifično, cilji morajo biti merljivi in dosegljivi, in postavljati mora realistične cilje, ki so dosegljivi v primernem časovnem obdobju. Zato je kot prvo najpomembnejše, se pozanimati kaj si prebivalci želijo in koliko finančnih sredstev je na razpolago. Načinov za pridobivanje informacij, kaj si prebivalci želijo, je veliko. Skupina prostovoljcev se npr. lahko odloči za intervju s prebivalci ali izvede ankete ter nato organizira predstavitev in diskutira o predlaganih idejah in predlogih. Za člane, ki so pripravljeni pomagati, se lahko organizira tudi obisk že obstoječih projektov, da se pokaže, kako stvari delujejo v praksi.

Kot pri večini projektov je tudi za izgradnjo več-funkcionalnega centra potrebno zagotoviti finančna sredstva. Obstaja veliko možnosti za pridobitev le teh. Potrebno je narediti načrt, kakšna sredstva so potrebna in kako se lahko pridobijo sponzorji ter subvencije za razvoj podeželja. Pomembno je sodelovanje med skupinami prostovoljcev, saj se tako zagotavljajo pomembne vezi in pomoč pri financiranju.

Več-funkcionalni centri predstavljajo torej skupen objekt pomemben za krepitev življenja na podeželju. Prebivalci so tako preskrbljeni s storitvami in dejavnostmi, ki so si jih sami želeli. Vsak center je tako zaznamovan s svojo identiteto, dejavniki, zaradi katerih so postali uspešni pa se med seboj razlikujejo.

V okrožju Selby obstajata dva več-funkcionalna centra. Regent center 2000 in North Duffield vaški center, ki se med seboj zelo razlikujeta po kapaciteti, razpoložljivih virih in dejavnostih, ki jih nudita. Regent center je velik center financiran s strani vlade in javnih prihodkov. North Duffield pa je zgrajen v vaški center in se tradicionalno vključuje v okolje kot vaški dom (Multifunctional Centres, 2006).

Karta 5: Okrožje Selby

Vir: Multifunctional Centres, 2006

Slika 4: Naselje Selby

Vir: Multifunctional Centres, 2006

Primer večfunkcionalnega centra v Severnem Duffield-u

Vaški dom v Severnem Duffield-u je bil zgrajen leta 1938, s prispevki vaške kmetijske skupnosti in družinskega podjetja. V 70ih letih se je zaradi kopanja rudnika v bližini začela rastoča mehanizacija kmečkih gospodarstev, katera je nadomestila male družinske kmetije. Vendar se je kaj kmalu po zaprtju rudnika stanje spremenilo. Ko so rudarji zapustili vas, se je naselila nova generacija delavcev. Z delom na bližnjih industrijskih posestvih so prebivali še vseeno v vasi, saj so bile cene stanovanj nižje. V tistem času tudi niso čutili interesa za izboljšanje kvalitete življenja in potrebe po vaškem domu.

Vodstvo vaškega doma pa je hotelo narediti spremembo. Mladi prebivalci so si želeli prostočasne aktivnosti, starejši prebivalci pa lepo opremljene in udobne prostore z urejenim ogrevalnim sistemom, sodobnim pohištvo in ostalimi predmeti za uporabo. Tako so začeli s preprostimi in enostavnimi izboljšavami zgradbe. Skupina prostovoljcev je naredila temeljno poročilo o dejavnostih, katere bi si vaščani želeli in s tem so spodbujali prebivalce, da bi bolje koristili dejavnosti. Dobili so jasen odgovor; Vaščani so si želeli izboljšano centralno ogrevanje, nova okna, večjo sprejemno sobo, boljše pripomočke in prilagojeno infrastrukturo za invalidne ljudi.

Prostovoljci so začeli z iskanjem finančnih sredstev za prvo fazo razvoja. In že kmalu po sanaciji je bil dom bolj obiskan. To je dalo zagon vodstvu doma za drugi korak obnove: izdelati bolj

prilagodljiv delovni prostor. Skupina se je povezala in diskutirala o idejah s strokovnjaki in s agencijami, za zagotovitev finančne pomoči.

Od teh na novo načrtovanih izboljšav so upali tudi vsako leto na manjši zaslužek da bi lahko začeli s notranjimi viri za zagotavljanje dejavnosti.

Sčasoma so začele donacije prihajati z vseh koncev tako lokalnih virov, kot tudi vladnih in podeželskih razvojnih agencij. S tem je prišlo do transformacije od starega vaškega doma do modernega več-funkcionalnega centra. Z večjo obiskanostjo se je povečal tudi sam dobiček, in tudi število aktivnosti.

Vodstvo centra se redno sestaja z gospodinjstvi in vsemi člani centra ter izdaja časopis s katerim obveščajo o pomembnih informacijah glede delovanja centra (Multifunctional centres, 2006).

Slika 5: Opremljenost več-funkcionalnega centra v Severnem Duffield-u

Vir: Multifunctional Centres, 2006

Primera kot sta omenjena zgoraj Selby v Veliki Britaniji in provinca Flevoland na Nizozemskem, sta območji, ki sta se spoprijeli s problemom, ki pesti večji del evropskega podeželja: odsotnost ter »beg« storitev in možnosti za razvoj. V večini naselij in vasi je ta problem močno oslabil kvaliteto življenja.

Omenjena kraja sta primer dobre prakse, kako se lahko dejavnosti združijo pod eno streho in nemoteno delujejo tudi v podeželskem prostoru.

Cilj Evropske unije je tudi s pomočjo programa LEADER+ stimulirati podeželsko prebivalstvo k razmišljanju o prihodnosti njihovega območja. Program LEADER+ tako dokazuje, da njegovi glavni elementi kot so: spodbujanje inovativnih procesov, stimulacija sodelovanja med lokalnim prebivalstvom in trgovino/industrijo in poudarjanje pomembne vloge malih in od spodaj navzgor (bottom up) iniciativ, lahko vodi do uspešnih projektov, še posebej ob spodbujanju pretoka med njimi in izmenjavo mnenj ter izkušenj (Multifunctional centres, 2006).

8.2.3. Primer dobre prakse na Škotskem

Cream O' Galloway : uspešno trženje turistične ponudbe in varstvo okolja

Leta 1993 je družina Finlay zaprosila za spremembo namembnosti opuščene kmetije Rainton blizu naselja Gatehouse of Fleet. Družinsko podjetje je začelo s proizvodnjo sladoleda leta 1994 in zdaj dostavlja sladoled v vse večje trgovine po vsej Veliki Britaniji. Po tako uspešnem podjetniškem začetku so odprli tudi namestitev za obiskovalce in postavili okoljske standarde.

Kmetija letno privabi 60.000 obiskovalcev in leta 2003 je dobila nagrado za odličnost in kvaliteto v njihovem delovanju na področju turizma in varstva okolja.

Kmetija Rainton se nahaja na robu Nacionalnega pokrajinskega parka, zato so bili vizualni vplivi močno v ospredju pred odločanjem kam se bo podjetje širilo. Tako se na novo zgrajeni objekti skladajo z okoljem in so zgrajeni po strogih okoljevarstvenih merilih. Številne spremembe so bile narejene tudi glede lokacije objektov, s čim so zagotovili, da so kmetijska poslopja ločena od proizvodnje sladoleda in od ostalih turističnih nastanitev.

Kmetija Rainton je sprejela tudi kup okoljskih ukrepov, s katerim se zavezuje za izboljšanje biodiverzitete bližnje okolice. Njihov cilje je da bi z ustvarjanjem novih habitatov in ohranjanjem okolja povečali število ogroženih vrst, kot so rdeča veverica, vidra, vodna podgana in drugih. .

S sodelovanjem Škotske agencije za ohranjanje naravne dediščine (Scotland Natural Heritage) in z gozdarsko upravo Škotske (Forestry Commission) so zasadili 30.000 dreves in spremenili 50 arov kmetijskih površin v privlačen gozd. Poleg tega so naredili dve veliki umetni jezera za zagotovitev habitata vodnih in drugih divjih živali.

Položili so prav tako 4 km utrjih stez, ki naj bi pomagale zgraditi zavest o širšem okolju ter nudile užitek obiskovalcem.

(Rural diversification,2005, str.19).

Slika 6: Podjetje Cream O'Galloway

Vir: Gazetteer for Scotland, 2008

Podjetje je z začetkom proizvodnje sladoleda že zdavnaj preseglo meje te ponudbe in je danes uspešen primer širjenja turistične ponudbe ter varovanja okolja.

Na njihovi spletni strani www.creamogalloway.co.uk lahko najdemo njihovo široko ponudbo aktivnosti. Tako si lahko obiskovalci poleg obiska proizvodnje sladoleda (30 različnih vrst) ogledajo ekološko kmetijo, se sprehodijo po bližnji okolici in se potapljajo v jezeru. Urejene imajo kot že omenjeno številne pohodniške in tudi kolesarske poti. Posebej za otroke imajo na voljo različna igrišča z igrali ter organizirajo različne zabave za rojstni dan ipd.

Na voljo je tudi trgovina, kjer lahko obiskovalci kupijo seveda njihov sladoled in tudi ostale tipične izdelke iz regije (Rural diversification, 2005).

Karta 6: Gatehouse of Fleet

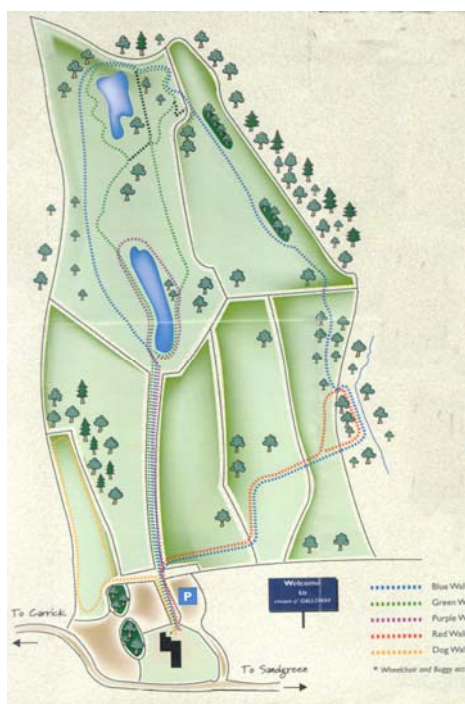
Vir: Information on Gatehouse of Fleet, 2008

Slika 7: Prodaja sladoleda

Vir: Cream O' Galloway, 2008

Sliki 8 in 9: Turistična karta pohodnih poti, in ena izmed mnogih dejavnosti za otroke

Vir: South west Scotland's Maze, 2008

Vir: Cream O' Galloway. Explore the trails, 2008

To so torej primeri dobrih praks iz tujine, ki so uresničili svojo vizijo po izboljšanju stanja na podeželju z obnovo stavbnega fonda in dopolnitvijo dejavnosti, ki so izboljšale kakovost življenja na podeželju. Tudi primer podjetja sladoleda na Škotskem je imelo vizijo v

turističnem razvoju, kar mu je vsekakor uspelo. Poleg tega je svoj vpliv razširil na prepoznavnost in izboljšanje stanja podeželja ter varstvo narave.

Kot lahko vidimo imajo taki primeri več- funkcionalni vpliv na stanje podeželja. Vplivajo na izboljšanje ekonomskega, socialnega in okoljskega stanja podeželja ter varstvo narave.

9. PRIMER ZASNOVE UREDITVE NASELJA KUPŠINCI

Za urejanje vasi Kupšinci smo se odločili na podlagi skupnega sodelovanja z razvojnim centrom Murska Sobota, pri katerem so prebivalci naselja že večkrat izrazili željo po obnovi objekta stare šole v prostor namenjen druženju in uporabi s strani lokalnega prebivalstva.

V mesecu maju smo začeli z zbiranjem predlogov in idej o projektu obnove. Sledilo je odločanje o primernosti idej in začetkov idejne umestitve v prostor.

V septembru smo izvedli anketo s prebivalci Kupšincev in tako dobili podrobnejšo sliko o trenutnem in zelenem stanju naselja.

Tabela 5: Osnovni podatki o naselju Kupšinci

Površina	5,8 km²
Število prebivalcev	361
Gostota prebivalstva	62 preb/ km²
Število gospodinjstev	107
Povprečna velikost gospodinjstev	3,4
Število stanovanj	118
Število delovno aktivnega prebivalstva	187

Vir: SURS, 2008

Slika 10: Kupšinci (pogled proti zahodu)

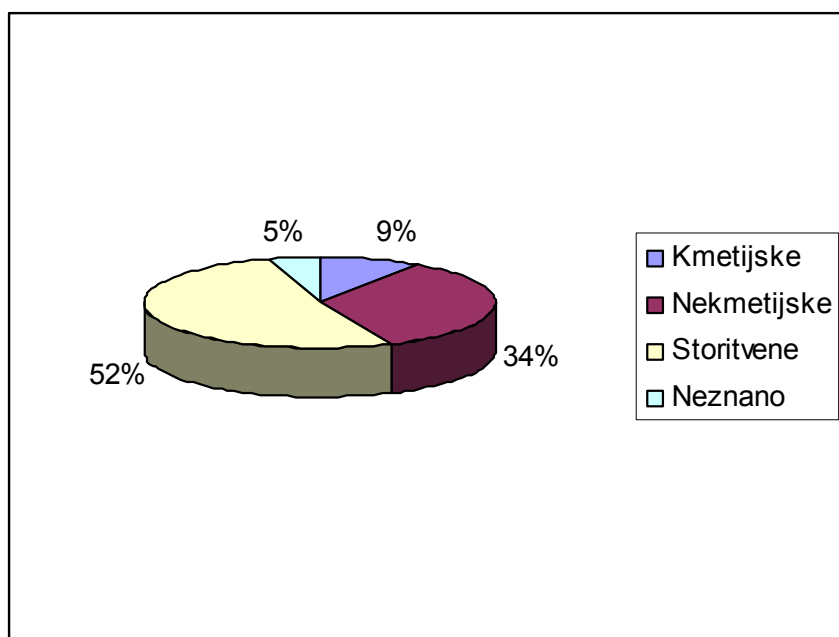
Vir: Balažic, 2008

Tabela 6: Število prebivalcev po popisih

<i>Leto</i>	<i>Število prebivalcev</i>
1880	337
1890	340
1900	338
1910	332
1931	364
1948	368
1953	356
1961	352
1971	329
1981	336
1991	360
2002	361

Vir: Lipovšek,1927; SURS,2008; Krajevni leksikon Slovenije,1980

Grafikon 1: Delovno aktivno prebivalstvo po aktivnostih

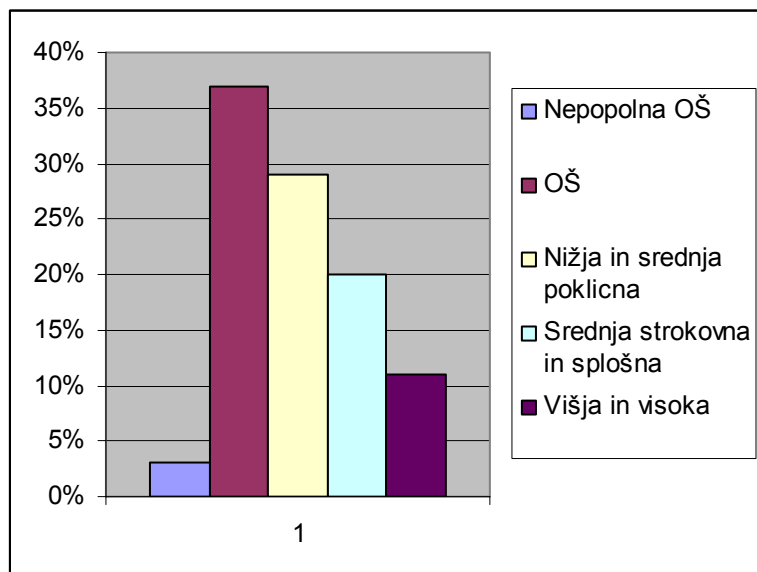

Vir: Strokovna podlaga za...,2006

Po kmetijski dejavnosti v mestni občini se Kupšinci z 9 % zaposlenih nahajajo na 4. mestu, za Polano (17 %) , Satahovci (16 %) in Markišavci (10 %). S tem rezultatom so na povprečju statistične regije (11%).

V nekmetijskih dejavnostih so s 34,1 % na 6. mestu v občini, v storitvenih dejavnostih pa s 51,2 % na 5. mestu v mestni občini.

Grafikon 2: Izobrazbena sestava prebivalstva

Vir: strokovna podlaga za...,2006

Kupšinci so z 10,7 % prebivalci z višjo in visoko izobrazbo uvrščeni na tretje mesto v mestni občini, za samim mestom Murska Sobota (19,1 %) in naseljem Černelavci (13,3). To pomeni, da presegajo povprečje statistične regije, ki znaša 7,9 % prebivalstva z višjo in visoko izobrazbo.

9.1. Prikaz stanja naselja in ocena dosedanjega razvoja (Vir: Analiza stanja in teženj v prostoru, 2006)

9.1.1. Dostopnost in povezanost funkcij ter družbena infrastruktura

Naselje Kupšinci je navezano na mesto s cestnimi povezavami, ki omogočajo dostopnost. Vendar pa so urejene le šolske in delavske avtobusne linije. S septembrom 2007 pa je občina vzpostavila ponovno povezavo s mestnim avtobusom, ki povezuje vsa naselja z mestom Murska Sobota.

Kljub temu je zaznati porast prevoza z osebnimi avtomobili, kar zaradi vsakodnevne migracije povečuje zgoščevanje prometa in zastoje v samem središču in ob mestnih vpadnicah, ob katerih so poslovna in trgovska središča.

V naselju ni družbenih funkcij, zadovoljene so le osnovne funkcije (servisi, osnovna preskrba).

Nekdanje kmečko naselje čedalje bolj po svoji funkciji prehaja med čista bivalna območja.

9.1.2 Kmetijska dejavnost

Kmetijska dejavnost je prisotna v vseh naseljih mestne občine, vendar močno upada in je omejena le na obdelavo kmetijskih zemljišč izven naselij, ponekod tudi za rejo živali za lastne potrebe. To pomeni, da so poleg stanovanjskih objektov v naseljih prisotni tudi gospodarski objekti za hrambo mehanizacije in rejo manjšega števila živali.

Za kmetijska zemljišča je značilna pravilna parcelacija v trakasti obliki in veliki razdrobljenosti. Velika razdrobljenost pogojuje zaenkrat še pestro izbiro kmetijskih kultur, kar daje kljub monotoni pravilni parcelaciji pridih pestrosti in vidne privlačnosti.

S kmetijsko dejavnostjo se v Kupšincih ukvarja okrog 9 % prebivalcev, kar je glede na ostala primestna naselja v mestni občini Murska Sobota še dokaj veliko. Prav zaradi tega je treba zagotoviti razvoj kmetijske dejavnosti, še posebej ker ta naselja še ohranjajo značilno obcestno obliko.

9.1.3. Gospodarska javna infrastruktura

Kupšinci imajo tako kot vsa ostala naselja v mestni občini urejeno komunalno infrastrukturo. Iz naselja so speljane fekalne odplake na čistilno napravo v Murski Soboti. Kanalizacijski sistemi so ločeni, vendar v nobenem naselju ni zgrajena meteorna kanalizacija. Tudi nekdanji površinski odvodniki (jarki, potoki) so zasuti ali neurejeni, zato se v naselju pojavljajo problemi pri odvodnji površinskih voda z utrjenih in drugih zunanjih površin.

9.1.4. Morfološka in tipološka analiza naselja

Mestna občina leži na aluvialni ravnini, zato imajo naselja skupne značilnosti nižinskih obcestnih naselij. Naselja so vzporedna s komunikacijo (enostransko, dvostransko), so pravilna, parcele so vzporedne s cesto, domačije so skrite v zelenju ali ustvarjajo videz ulice, dominante ali posebnosti so vključene v naselje.

Kupšinci so naselje z izrazito strnjeno obcestno obliko. V naselju je ohranjena tudi tradicionalna razporeditev domačije, čeprav naselje ni več tipično kmečko naselje. V naselju je pretežno še ohranjena oblika objektov, ki sledi značilni arhitekturi tega območja (podolgovati tlorisi, nižja etažnost, strme opečne strehe, enakomerna razporeditev fasadnih elementov, svetle fasadne barve).

Kupšinci, kot tudi ostala naselja v mestni občini, ki imajo svoj izvor v sožitju delovne (kmetijske) in bivalne funkcije, postajajo primestna urbana naselja, v katerih narašča težnja po gradnji sodobnih objektov, ki rušijo morfološko in tipološko razpoznavnost naselij. Primestna naselja so večinoma še ohranjena kot kmečka naselja, zato izvedbeni akt (Odlok o PUP) navaja pogoje za gradnjo in razporeditev objektov, ki so značilni za prekmurska naselja, vendar se ta določila ne upoštevajo dosledno.

Sliki 11. in 12. : Prepletanje še tradicionalnih in novejših arhitekturnih vzorcev v naselju

Vir: Balažic, 2008

Vir: Balažic, 2008

Levo: Značilna panonska hiša kjer sta stanovanjski del in gospodarsko poslopje pod eno streho imenovan tudi »dom na vogal«. Desno: novogradnja

9.1.5. Okoljske značilnosti naselja

Območja naselja lahko glede na naravne danosti, stopnjo izgrajenosti, gospodarske, socialne in druge razmere ocenimo kot dokaj ohranjeno okolje. Značilna gradnja raztegnjenih naselij in zmerna koncentracija poselitvenih območij ugodno vpliva na stanje okolja v naselju.

V Kupšincih kot tudi vseh ostalih naseljih je organizirano ločeno zbiranje in odvoz odpadkov. Ti se zbirajo na komunalni deponiji v sosednji občini Puconci.

9.1.6. Rekreativna

Vsa naselja imajo kot del ureditvenega območja ali ločeno urejene tudi rekreacijske cone, to so travnata nogometna igrišča z obveznimi klubskimi objekti.

V nastajanju pa je projekt pohodništvo in kolesarstvo, ki predvideva vzpostavitev kolesarskih in pohodnih poti, njihovo poenoteno označevanje ter vzpostavitev centra za nordijsko hojo v Murski Soboti. Gre za čezmejni projekt, v katerem naj bi sodelovale na slovenski strani pomurska, podravska in koroška regija ter avstrijska Štajerska.

9.1.7 Poselitev

V nasprotju z razvojnimi težnjami poselitve v Sloveniji, ki se povečujejo v urbaniziranih območjih, v mestu Murska Sobota prebivalstvo upada, narašča pa v okoliških naseljih. Razlogi za to so pomanjkanje stavbnih parcel v mestu in odsotnost investorjev za gradnjo več stanovanjskih objektov (blokovi). V podeželskih naseljih je gradnja tudi cenejša.

Kupšinci imajo zagotovljena območja za nadaljnjo gradnjo stanovanjskih hiš, vendar so območja zazidljiva le v vrzelih.

V strategiji prostorskega razvoja in v prostorskem redu občine navajajo, da bo potrebno natančno določiti naselja in dele naselij, v katerih bodo ohranjene celostne in posamezne značilnosti (morfologija naselja, arhitekturne značilnosti) z razliko od naselij, ki jih bodo namenili investitorjem in projektantom. In med ta naselja spadajo prav Kupšinci.

Karta 7: Temeljna topografska karta Kupšincev

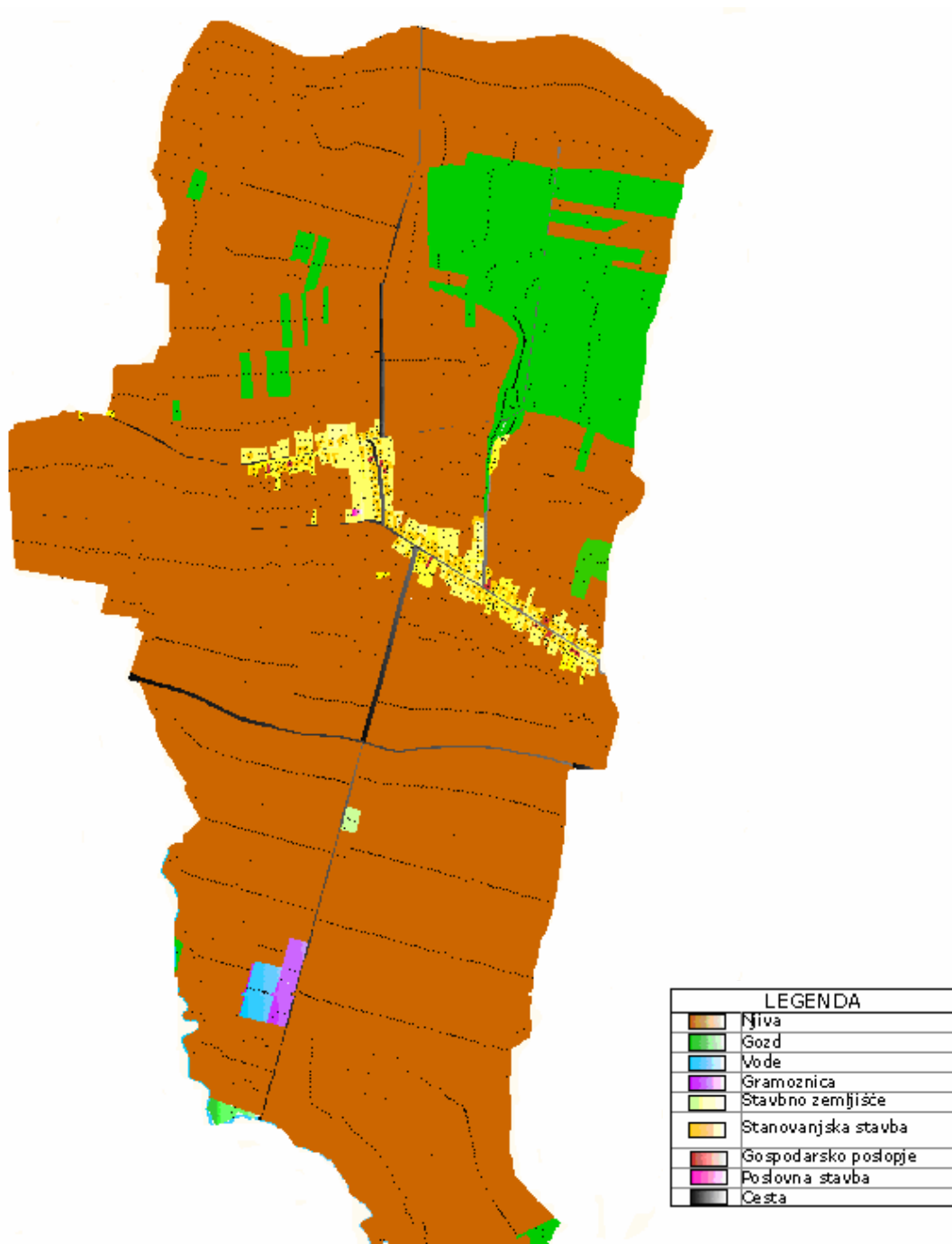
Vir kartografske podlage: Digitalna topografska karta Kupšincev, 2008
Avtorica: Martina Balažic, 2008

Slika 13: Ortofoto naselja

Vir: Gis. Mestna občina Murska Sobota, 2008

Karta 8: Raba tal v KS Kupšinci

Karta ni v merilu

Vir kartografske podlage: Digitalni katastrski načrt KS Kupšinci, 2008

Avtorica: Martina Balažic, 2008

9.2. Primer prenosa dobre prakse in idejni predlog za ureditev naselja

Po analizi stanja in opravljeni anketi smo ugotovili, da so Kupšinci primestno naselje s pretežno bivalno funkcijo. Prebivalci ne čutijo potrebe po dodatni dejavnosti, v smislu industrije, trgovine ipd., saj le- te dejavnosti uresničujejo v Murski Soboti.

Smo pa mnenja, da v naselju obstaja identiteta, ki bi jo bilo potrebno ohranjati skozi dejanja samih prebivalcev. Tu mislimo predvsem na ohranjanje medsebojnih odnosov, druženje, zavest o pripadnosti svojemu okolju. Zato mislimo, in to je potrdila tudi izvedena anketa, da naselju primanjkuje nek osrednji prostor za preživljanje prostega časa, kjer bi se krepila skupna zavest o pripadnosti naselja in zaokroženi skupnosti. Ker je že nekoč stara šola povezovala ljudi in je tudi kasneje služila določenim potrebam lokalne skupnosti, smo mnenja, da lahko na tem osrednjem objektu sloni bodoči razvoj naselja. Z modernim načinom življenja se spreminjajo splošne družbene potrebe in vrednote tj. vedno več časa namenjamo zaposlitvi, potrošništvu, zato je neka želja po druženju in sprostitev v domačem okolju še toliko bolj pomembna. Menimo, da bi s ponudbo dejavnosti v objektu privabili ljudi, v smislu krepitve njihove osebne in duhovne rasti, kar bi vplivalo na obogatitev in večjo kakovost življenja in tudi na zunanji odnos do naselja samega.

Glede tega smo naredili načrt vsebine dejavnosti, ki bi se lahko izvajale v objektu. Umestitev dejavnosti v objekt nam je služil tudi pri oblikovanju *splošne razvojne vizije vasi*.

Ta bi bila: Kupšinci kot kulturno rekreacijsko središče bi postalo lokalno prepoznavno v Pomurju. Dejavnosti, ki bi se izvajale v večnamenski stavbi bi bile v prvi vrsti namenjene lokalnemu prebivalstvu, ne pa samo izključno njim. Vsebine dejavnosti bi bile pripravljene tako, da se ne bi podvajale z vsebinami, ki se že odvijajo v okoliških naseljih in bi tako privabljele prebivalce okoliških naselij in širše okolice.

Namen in cilji razvojne vizije:

- Dvig kakovosti življenja in bivanja lokalnega prebivalstva (izvajanje kulturnih, športnih in izobraževalnih prireditev, spodbujanje k dejavnostim).
- Zagotoviti naselju nove možnosti razvoja.
- Povečanje atraktivnosti območja za ohranjanje poseljenosti.
- Nove investicijske možnosti.
- Ustvariti prijazno in prijetno vaško središče.

Investicija je programsko zajeta tudi v več razvojnih programov:

- Program razvoja podeželja RS 2007-2013; 3. steber, ukrep 322 Obnova in razvoj vasi.
- Regionalni razvojni program Pomurske regije 2007-2013; prioriteta 5: Kmetijstvo in razvoj podeželja.
- Načrt razvojnih programov Mestne občine Murska Sobota za obdobje 2008-2011 za krajevno skupnost Kupšinci.

9.2.1. Predstavitev temeljnega motiva za razvoj - stare šole

Osrednji del naselja in namen naše raziskave je objekt, poznan kot stara šola. Objekt je bil sezidan leta 1887 in je imel dva razreda. Do leta 1918 je bil na tej šoli učni jezik madžarski. Leta 1928 je postala šola tri-oddelčna. Šola je obsegala dve učilnici, konferenčno sobo in učiteljevo stanovanje tj. dve sobi, kuhinjo in shrambo. Poleg šolskega posloppja je bilo še

šolsko dvorišče, vrt in sadovnjak. Za časa 2. svetovne vojne je v času okupacije pouk potekal skoraj nemoteno, vendar v madžarskem jeziku.

Po odhodu okupatorja je šolsko poslopje ostalo skoraj nepoškodovano. Učni jezik je postal knjižna slovenščina (Horvat, Kokolj, 1977).

Objekt se je uporabljal za šolske namene nekje do šestdesetih let 20. stoletja. Po zaprtju šole so stavbo uporabljali za lokalne namene. V njej je bila nekaj časa tudi zbiralnica mleka.

Kasneje so objekt začeli uporabljati za razne sestanke, zabavne prireditve. Krajanje so poskušali, koliko so jim dopuščale finance, urediti in obnoviti poslopje. Obnovili so streho, meteorno odvodnjavanje, zgradili sanitarije in obnovili del prostorov (Obrazložitev načrta razvojnih programov MČ in KS, 2008).

Slika 14: Stara šola

Vir: Balažic, 2008

Trenutno uporabljajo objekt za prireditve ob raznih praznikih in kot sedež društev iz Kupšinec (Krajevna skupnost, Prostovoljno gasilsko društvo in Športno društvo).

V razvojnem programu 2008-2011 so obnovi objekta namenili tudi investicijska sredstva, s katerimi naj bi objekt dobil končno namembnost

Leta 2000 je bil izdelan tudi projekt športno-rekreacijski center, kjer so predvidli igrišča za mali nogomet, večnamensko igrišče, igrišče za tenis, balinišče, igrišče za otroke in ostale spremljajoče objekte. Prva faza investicije je zaključena, zato se v razvojnih programih za obdobje 2008-2011 predvidevajo sredstva za dokončanje projekta (Obrazložitev načrta razvojnih programov MČ in KS, 2008).

Slika 15: Nogometno igrišče za staro šolo

Vir: Balažic, 2008

Slika 16: Teniško igrišče za staro šolo

Vir: Balažic, 2008

Predvidene dejavnosti v stavbi:

1. Prostor za rekreacijo (telovadba, aerobika, telovadba za starejše prebivalce, tenis, nogomet).
2. Prostor za kulturno dogajanje in izobraževanje (prireditve ob praznikih, obletnicah, razstave, tečaji in delavnice).
3. Večnamenski prostor za medgeneracijsko druženje (organizirane igre, tematski večeri, knjižni klub, potopisna predavanja, kotiček za mlade).
4. E-točka (računalniška soba z internetom, računalniško opismenjevanje za starejše prebivalce).
5. Pisarna Krajevne skupnosti in ostalih društev iz Kupšinec.

Nekaj od naštetih dejavnosti v objektu že poteka (telovadba, prireditve in sedež Krajevne skupnosti), vendar bi z predvidenimi dejavnostmi zelo povečali ponudbo dejavnosti in samo obiskanost naselja.

Slika 17 : Večnamenska dvorana v stavbi

Vir: Balažic, 2008

Pomen in vlogo ljudi v projektih za razvoj podeželskih skupnosti (vas, skupina vasi) so začeli strokovnjaki ponovno odkrivati in intenzivno upoštevati v razvojnih projektih konec sedemdesetih in v osemdesetih letih. Spoznanje, da je nujno upoštevati ljudi kot cilj in kot nosilec razvojnih akcij, je najbolj nazorno strnjeno v geslu ljudi postaviti na prvo mesto, ki je postalo temeljno vodilo projektov za celovit razvoj podeželskih skupnosti kot tudi za druge akcije, usmerjene v spreminjanje konkretnih razmer (Barbič, 1991, str. 107).

Razvojnih projektov ne gre vsiljevati od zunaj, ampak mora pobuda zanje priti od znotraj, pa naj bodo pobudniki posamezniki ali organizirani krajani.

Prednosti, ki bi jih prinesla uresničitev projekta:

- Zaradi dobre lokacije in dostopnosti, visoka obiskanost prebivalcev (tudi iz sosednjih območij).
- Športno, kulturno in drugo udejstvovanje prebivalcev.
- Povečanje zavesti o pripadnosti skupnosti in krepitev identitete prebivalcev.
- Izboljšanje zdravstvenega in psihofizičnega stanja ljudi.
- Decentralizacija dejavnosti v mestni občini.
- Možnosti nadaljnjega razvoja vasi (dopolnitev dejavnosti).
- Vključevanje turistične ponudbe.
- Možnost razvoja nove oblike delovanja naselja po vzgledu primerov iz tujine.
- Večja vključenost prebivalcev v usodo razvoja vasi.
- Večja dodana vrednost na podeželju.

9.2.2. Rezultati ankete

Po rezultatih ankete so se nam potrdila nekatera dejstva in pričakovanja glede stanja in razvoja naselja. Da so se Kupšinci transformirali iz predvsem kmečkega v naselje v pretežno bivalno naselje, nam daje rezultat, da je najpomembnejša dejavnost v zvezo s katero obiskujejo Mursko Soboto zaposlitev, kaže na to, da ima naselje v večini vlogo funkcije bivanja. Večina prebivalcev vidi isto funkcijo, torej Kupšince kot spalno naselje čez deset let. Glede vprašanja, kako so prebivalci zadovoljni z življenjem v Kupšincih, jih je 58 % odgovorilo, da so z življenjem zadovoljni, 39 % pa jih je odgovorilo, da so zelo zadovoljni z življenjem v naselju. To pomeni, da bi bilo mogoče stanje v naselju z kakšnimi dejavnostmi še obogatiti.

Glede vprašanja, katero dejavnost bi Kupšinci najbolj potrebovali, so se po predvidevanjih uresničili rezultati, da bi si prebivalci najbolj želeli doma za druženje, sledi mu otroško igrišče, telovadnica in gostilna.

Glede same vsebine, ki bi se izvajale v domu, pa si dejavnosti po želenosti sledijo tako: prostor za kulturne prireditve, prostor za druženje, delavnice itd. Sledi mu okrepčevalnica, gostilna, prostor za telovadbo in nato prostori za potrebe krajevne skupnosti.

71 % prebivalcev je mnenja, da bi dejavnosti pripomogle k obogatitvi in večji kakovosti življenja v naselju.

Zanimivo je tudi, da 61 % prebivalcev vidi v svojem naselju možnost turističnega razvoja, predvsem v kolesarjenju, drugih športno-rekreacijskih aktivnostih, pohodništvu, opazovanju narave ter ureditvi gramoznic. Posamezniki so pod možnost »drugo« navedli, da za turistični razvoj v naselju ni potrebnega organizatorja in da primanjkuje izobražen kader za področje razvoja turizma.

10. SKLEP

Slovensko podeželje je v zadnjih desetletjih prešlo različne faze razvoja in se soočalo z izrazitimi procesi ekonomskega, socialnega in demografskega prestrukturiranja. Iz prvotne agrarne dobe s tipično proizvodno funkcijo je podeželje v industrijski dobi pod vplivom urbanizacije začelo pridobivati proizvodno-bivalno funkcijo, ter v današnjem času pridobilo še rekreacijski ter okoljsko- varstveno vlogo.

Koncept policentričnega regionalnega razvoja, ki je bil eden glavnih dejavnikov širjenja urbanizacija na podeželje, je močno vplival na spremembo socio-ekonomske strukture kmetijskih gospodarstev, med katerimi zato večinoma prevladujejo mešane kmetije, kjer so prebivalci zaposleni v industriji ali storitvenih dejavnostih, s kmetijstvom pa se ukvarjajo le za dodaten zaslužek ali za lastne potrebe.

Kmetijstvo v Sloveniji nosi tudi breme preteklosti, kjer se je desetletje razvijalo v specifičnem politično-ekonomskem okolju, ki ni bilo naklonjeno zasebnemu kmetovanju. To se danes kaže v nizki produktivnosti, slabi starostni in izobrazbeni strukturi ter nizki stopnji specializacije.

Danes je vloga kmetijstva majhna, saj zaposluje okrog 8 % celotnega prebivalstva in predstavlja okrog 2 % BDP, tako da v Sloveniji že dalj časa nima pomembne gospodarske vloge. Vendar pa to za samo podeželje ne pomeni, da je izgubilo funkcijo- ravno nasprotno. Podeželje je postalo pomemben multifunkcijski prostor, ki ima poleg pridelave hrane še druge pomembne vloge za celotno družbo kot so zagotavljanje pitne vode, obnovljivih virov energije, ki so zdaj vse pomembnejši, je prostor za rekreacijo itd.

Podeželje postaja vse bolj privlačno za življenje, delo in sprostitev, hkrati pa se krepi gospodarska povezanost in soodvisnost med podeželjem in urbaniimi območji.

Podeželje je bilo v smislu planiranja in načrtovanja prostora vrsto let zapostavljeno, saj je bilo velikokrat opredeljeno kot »rezervni« prostor, ki služi namenu mest ter njegovim dejavnostim. Šele proti koncu sedemdesetih let se v Sloveniji pojavijo prve smernice za urejanje podeželskega prostora.

V nekaterih državah, kot je npr. Nemčija, ima razvoj podeželja in obnova vasi že zelo dolgo tradicijo delovanja, kjer so že v sedemdesetih letih 20. stoletja program razvoja podeželja in obnove vasi vključili v vsestranski program podeželja.

Program obnove vasi v nemški zvezni državi Bavarski je postal vzgled marsikateri državi v Evropi. Temelj uspeha tega programa sloni na prostovoljnem vključevanju in sodelovanju prebivalcev na vseh področjih socialnega, ekonomskega, okoljskega kulturnega idr. razvoja. Poudariti je potrebno, da so prebivalci določenega kraja tisti vir informacij o tem, kaj je v katerem naselju potrebno in česa bi si želeli. To je še toliko pomembnejše na podeželju, kjer je manjša koncentracija ljudi in morajo zato dejavnosti biti skrbno načrtovane, da bodo služile svojemu namenu.

Z novim načinom življenja in so izginile nekatere pomembne storitve, ki so bile prisotne na podeželju in se preselile v mesta. S tem je podeželje izgubilo svojo funkcionalnost.

Bavarski program obnove vasi je ta problem hitro zaznal in ukrepal na številnih področjih kot npr. sprememba namembnosti gospodarskih poslopij v bivalne namene, s sanacijo objektov, ohranjanjem poseljenosti na podeželju, zagotovitvijo vaških domov, spodbujanjem podjetništva in obrti itd. Program je sledil potrebam in zahtevam lokalnega prebivalstva ter tako zagotovil uspeh in zadovoljstvo prebivalcev.

Bavarski program obnove vasi se do leta 2008 lahko pohvali z 27. letnico delovanja in več kot 1400 uspešno zaključenimi projekti iz tega programa.

Tudi Škotska, kot pretežno podeželska dežela, se lahko pohvali z dobrim razvojem podeželja in obnovo ter stanjem vasi. Kot tudi zvezna dežela Bavarska sta v program razvoja podeželja obe vključili delovanje vseh državnih resorjev od gospodarstva, okolja, sociale, transporta, zdravstva itd., namenjene posebej za podeželje.

Skupen dejavnik uspešnega razvoja je prav tako aktivno sodelovanje in vključevanje prebivalcev v program razvoja z izražanjem skupnih želja, potreb, udeležbo na predstavitev in seminarjih, prostovoljnim delom in pomočjo.

Po mojem mnenju ima Slovenija na tem področju drugačen pogled, ki verjetno izhaja iz zavesti ljudi da človek dela za svojo lastno in ne za skupinsko dobrobit.

S takim načinom razmišljanja tudi ne moremo začeti ustvarjati lepe okolice, prijaznih in urejenih vasi itd.

Pomembno je, da razvoj nekega območja ni le v interesu vlade, določene stranke ali lokalnih agencij, interes mora prihajati tudi in najprej iz strani lokalnega prebivalstva.

Za uspešen razvoj podeželja in program obnove vasi je pomembno in potrebno izdelati vizijo, saj bomo brez nje težko dosegli želene cilje. Planiranje mora biti specifično, cilji morajo biti merljivi in dosegljivi.

Pri Škotskem programu za razvoj podeželja bi posebej izpostavila zagotovitev možnosti za mlade ljudi, kar pomeni oskrbovati jih z dejavnostmi, ki jih potrebujejo in tako ohranjati poseljenost podeželja (Izobraževanje, varstvo ter skrb za otroke, rekreacija ...). Z dostopnostjo potrebnih storitev se bo zvišala kvaliteta življenja in postala odvisna od posameznikovih potreb in ne po njegovem bivališču.

Škotska daje pomembno vlogo tudi diverzifikaciji dejavnosti na podeželju, ki imajo uspešne učinke tudi na drugih področjih, a morda nimajo takojšnjih učinkov na gospodarstvo (ravljanje z odpadki, oskrba z energijo, pitno vodo itd.)

V obeh primerih zvezne dežele Bavarske in Škotske so rezultat predstavljenega razvoja podeželja primeri dobrih praks z različnimi vsebinami, ki pa imajo vsi isti cilj: izboljšanje in dvig kakovosti življenja na podeželju.

S pomočjo primerov dobrih praks iz Bavarske in Škotske smo poskušali podobne primere izvesti na primeru naselja Kupšinci.

Po opravljeni analizi stanja in anketi prebivalcev smo predlagali rešitev, da bi v naselju Kupšinci nastal več-funkcionalni center v zgradbi stare šole. Dejstvo, da bi takšen center lahko uspešno deloval, je v tem, da si krajani že vrsto let sami prizadevajo za dopolnitev objekta z raznimi dejavnostmi in kažejo interes za njegovo funkcioniranje.

Menim, da takšen projekt ni nujno neka novost, saj so nekdani vaški domovi že v preteklosti opravljali določene funkcije in so bili namenjeni zadovoljevanju potreb svojih prebivalcev. Primerjava s tujino gre v tem primeru zato, da se prikaže stanje, kako lahko takšni projekti postanejo izvedljivi in uspešno delujejo.

Slovenija je s programom celovitega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) izvedla in uspešno zaključila kar nekaj projektov, vendar pa ta program ni postal neka stalnica pri celostnem razvoju podeželja, zato ker so se projekti izvajali le na manjših območjih. Zato bo

potrebno razvijati medobčinsko sodelovanje, saj so občine mnogokrat premajhne, da bi razvijale določene projekte in ustvarjale konkurenčna območja, še posebej za dejavnosti, ki so vezane na širše območje (rekreacija, turizem).

V Sloveniji trenutno tudi nobena zakonodaja ne opredeljuje področje prenove vasi. V programu razvoja podeželja za obdobje 2007–2013 je naveden ukrep za razvoj metodologije za pripravo takih načrtov. Vprašanje je, ali se bodo ta pričakovanja v prihodnje uresničila in, ali bodo uzakonili njihovo delovanje.

Za resničen napredek pri razvoju podeželja potrebujemo medsektorsko sodelovanje, kar pa v Sloveniji trenutno ne poznamo. Ne obstaja niti institucija, ki bi bila lokalno in regionalno pristojna nad izvajanjem programov razvoja podeželja v tesni povezavi z urejanjem prostora. Zato bo nujno potrebno uvajati interdisciplinarni pristop, ki bo združeval lokalne programe v koncepte celovitega razvoja podeželja, uskladi sektorske plane s projekti celovitega razvoja podeželja, in upošteval princip planiranja bottom-up (»od spodaj navzgor«), kar pomeni, da naj pobude za razvoj neposredno podaja lokalno prebivalstvo.

Slovenija se od obeh primerov držav loči tudi po tem, da nima razvitih spremljajočih, neobveznih oblik usmerjanja razvoja v prostoru. Tu gre za ukrepe, ki temeljijo na samoiniciativni, ki izvira iz interesov krajevnega prebivalstva, ter kake strokovne nevladne organizacije, ki bi kot partner sodelovala z oblastmi in prispevala k boljšim odločitvam.

Na obravnavanem primeru Kupšincev menimo, da bo projekt uspešen, ker je glavna pobuda prišla od prebivalcev samih ter njihove želje po izboljšanju kvalitete življenja v naselju. Obravnavani primeri iz tujine zavzemajo večja območja kot je naše, a vendar mislimo, da to za uspešno delovanje ni ovira. Ravno nasprotno—s svojo uspešnostjo ima moč privabiti prebivalce s sosednjih območij.

Menimo, da mesto Murska Sobota naselju zagotavlja vse potrebne storitve, kljub temu pa ostaja želja po preživljanju prostega časa v svojem domačem okolju, kar pomembno vpliva na identiteto samega naselja, delno decentralizacijo dejavnosti, urejenosti naselja ter nasploh dobrega počutja prebivalcev.

Z uspešno izvedbo tega projekta bi naselje Kupšinci še naprej ostalo primestno naselje Murske Sobote, kjer bi ohranili bivalno funkcijo in obstoječo tipologijo, z umestitvijo predlaganega več-funkcionalnega centra pa bi naselje še dodatno izboljšali in mu dali videz uspešno zaokrožene celote.

Zaradi na novo zgrajene avtoceste, ki je povezala Pomurje s preostalo Slovenijo lahko pričakujemo tudi večjo obiskanost regije predvsem v turistične namene in s tem nove možnosti za razvoj Kupšincev.

11. SUMMARY

The role of countryside has changed over decades from typically productional to residential role in the past into recreational and environment protectional in the present. Because of complexity and dependence on developmental factors it is difficult to draw a concept which will successfully form and regulate the countryside.

Today the role of agriculture is small and it employs around 8 % of the whole population and presents about 2 % of GDP. But this doesn't mean that the countryside has lost its function-just the contrary. The countryside became important multifunctional place which has besides food production also other important roles for the whole society. The countryside as well is becoming even more attractive place for living, working and recreation.

The countryside has been planning-wise for many years kept in background because it was presented as a 'backup' for cities and their services. It was not before seventies in Slovenia that some direction for planning of the countryside appeared.

In some countries like Germany rural development has a long tradition. The Bavarian model of rural development has become an ideal for many other European countries. The basics for success of this model lies in volunteer work and collaboration of inhabitants on all social levels from economic, environmental to cultural and other.

With modern style of life some important services disappeared from the countryside because they moved to the city. The countryside was left behind without its functionalism. The Bavarian model tackled these issues and took steps on different levels such as: building sanitation, preservation of settlement, ensuring village halls, stimulating enterprises...

The Bavarian rural development program has recognized problems and needs for people living in rural areas.

In year 2008 the program was successfully finished with over 1400 cases of village renewal. Scotland as well is a good example of successful country in terms of rural development and village renewal.

In both cases, Bavaria and Scotland, the outcome of rural development are results of good practices with different contents. All of these good practices have the same goal: to improve the quality of live in rural areas.

With help from these two good practices mentioned above we wanted to bring into effect some similar projects in our research example:village Kupšinci.

After an analysis of situation and inhabitant poll we made a proposal that the village is missing a multifunctional center. The reason why such s center would be successful is because villagers themselves put out this request.

Slovenia has with its program of rural development and village renewal carried out and successfully finished some projects however this program didn't become nationwide in rural development because those projects were performed only on small areas. In this case it will be necessary to develop relationships between municipal councils because the councils are often too small for developing successful projects and competent regions.

At present Slovenia does not have a regulation for defining village renewal. In the rural development program for the period 2007-2013 such a regulation is mentioned.

To increase progress in rural development Slovenia needs cooperation between different sectors which at present does not exist. There even does not exist any institution which would take responsibility for performing these programs.

In this case it would be necessary to introduce interdisciplinary accession which would unite local plans with concepts of integration of rural development.

Slovenia unlike above mentioned countries does not have a developed program of non obligatory directions in the planning system. These are measures of personal initiative which should cooperate with the authority and contribute to better resolutions.

In our opinion we believe that the project in Kupšinci would be successful because the main reason for it came from villagers themselves wishing for improvement of quality of live in the village.

We mean that city Murska Sobota is ensuring all necessary services despite that there is a wish for living in home environment thus having a big influence on the identity of place, well regulated settlement and satisfaction of life.

With successful realization of this project village Kupšinci will still remain a suburb of Murska Sobota with its residential role and existent typology. With the building of multifunctional center in the village we will improve life and give the settlement a sign of complete integrity.

With the new built highway leading through Pomurje which connects the region with the rest of the country we could expect higher tourist population giving new opportunities for village Kupšinci.

12. VIRI IN LITERATURA

1. Aktionsprogramm Dorf Vital. 2006. Munchen, Bayerisches staatsministerium fur Landwirtschaft und Forsten. URL: <http://www.landentwicklung.bayern.de> (citirano 14.06.2008)
2. Analiza stanja in teženj v prostoru : strokovne podlage za pripravo strategije prostorskega razvoja Mestne občine Murska Sobota. 2006. Murska Sobota, ZEU-Družba za načrtovanje in inženiring, 107 str.
3. Barbič, A., 1992. Pristopi k razvojnemu projektu, vloga prebivalcev in institucij v uresničevanju razvojnih programov. V: Pristop k razvoju podeželja. Zbornik, zv.1. Ljubljana, Družba za razvoj podeželja, str. 16 – 33.
4. Barbič, A., 1991. Prebivalci kot cilj in kot nosilci razvojnih projektov podeželskih skupnosti. V: Prihodnost slovenskega podeželja. Novo Mesto, Dolenjska založba, str. 105 – 116.
5. Bošnjakovič, I., Cipot, D., Čahuk, C., 1981. Prostorski vidik družbenega plana občine Murska Sobota za obdobje 1981 – 85 z elementi do 2000. Murska Sobota, Zavod za ekonomiko in urbanizem, 93 str.
6. Cream O' Galloway. URL: http://www.creamogalloway.co.uk/index.php?option=com_content&task=view&id=4&Itemid=13 (citirano 05.10.2008)
7. Cream O' Galloway. Explore the trails. URL: http://www.creamogalloway.co.uk/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=13 (citirano 05.10.2008)
8. Cunder, T., 2006. Slovensko podeželje in nova strategija razvoja. V: Slovenska politična geografija in podeželje na razpotju. Ljubljana, Filozofska Fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 25, str. 147 – 158).
9. Černe, A., 2001. Analiza prostorskih razvojnih možnosti Slovenije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad za prostorsko planiranje. URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/prostor_slo2020/1_3_dokument.pdf (citirano 17. 05. 2008)
10. Dorferneuerung in Bayern 1981-2001. 2001. Munchen, Bayerisches staatsministerium fur Landwirtschaft und Forsten. URL: <http://www.landentwicklung.bayern.de> (citirano 14.06.2008)
11. Dorferneuerung in Bayern- Tischvorlage. 2007. Munchen, Ausschluss fur Landwirtschaft und Forsten des Bayerischen Landtags. URL: <http://www.stmlfbayern.de> (citirano 16.06. 2008)
12. Drozg, V., 1989. Morfologija vaških naselij. Ljubljana, Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, 48 str.

13. Ferienorte in Bayern. URL: <http://www.ferienorte-in-bayern.de/images/landkarten/bayern4.jpg> (citirano 19.06.2008)
14. Fikfak, A., 1997. Urejanje nemestnih naselij : metoda in elementi za pripravo ureditvenih načrtov. Urbani izziv, 32 – 33, str. 35 – 49.
15. Gabrijelčič, P., 1991. Urejanje in oblikovanje podeželskega prostora. V: Prihodnost slovenskega podeželja. Novo mesto, Dolenjska založba, str. 63 – 75.
16. Gazetteer for Scotland. URL: <http://www.geo.ed.ac.uk/scotgaz/images/p8875.jpg> (citirano 02. 10. 2008)
17. Geopedia. Karta zahodnega dela Mestne občine Murska Sobota. URL: <http://www.geopedia.si> (citirano 23.09.2008)
18. Gis. Mestna občina Murska Sobota. URL: <http://gis.kaliopa.si/obcinamurskasobota/> (citirano 15. 04. 2008)
19. Horvat,B., Kokolj, M., 1977. Prekmursko šolstvo od začetka reformacije do zloma nacizma. Murska Sobota, Pomurska založba, 623 str.
20. Information on Gatehouse of Fleet. URL: <http://www.postcode-info.co.uk/gatehouse-of-fleet-map-56855.png&imgrefurl> (citirano 28.10.2008)
21. Kladnik, D., 1999. Leksikon geografije podeželja. Ljubljana, Inštitut za geografijo, 318 str.
22. Klemenčič, M., 2006. Teoretski pogledi na razvojne strukture slovenskega podeželja. V: Slovenska politična geografija in podeželje na razpotju. Ljubljana, Filozofska Fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 25, str. 159 – 171).
23. Klemenčič, V., 2005. Poskus opredelitve sodobnih problemov razvoja kulturne pokrajine slovenskega podeželja. V: Regionalno planiranje in regionalni razvoj med teorijo in prakso. Ljubljana, Filozofska Fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 24, str. 171-184).
24. Kovačič,M., 1992. Značilnosti podeželja v Sloveniji. V: Pristop k razvoju podeželja. Zbornik, zv.1. Ljubljana, Družba za razvoj podeželja, str. 1 – 11.
25. Kovačič, M., 2000. Razvojno-tipološka členitev podeželja v republiki Sloveniji. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko, 129 str.
26. Krajevni leksikon Slovenije. Knj. IV. Podravje in Pomurje.1980. Savnik, R. (ur.).Ljubljana, DZS, 643 str.
27. Ländliche Entwicklung 1996-2000. 2001. Munchen, Bayerisches staatsministerium fur Landwirtschaft und Forsten. URL: <http://www.landentwicklung.bayern.de> (citirano 12.05. 2008)

28. Lavrenčič, V., 2002. Prostorsko planiranje na regionalni ravni. V: 17. sedlarjevo srečanje- regionalno planiranje. Ljubljana, Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije, str. 16-24
29. Leader + Magazine 1. Posebna usmeritev izboljševanje kakovosti življenja na podeželskih območjih. 2005. URL: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/publications/magazine12005_en.htm (citirano 20.11.2008)
30. Lipovšek, G., 1927. Seznam občin. Murska Sobota, Tiskarne Panonija. URL: http://www.ms.sik.si/Seznam_obcin/seobindex.htm (citirano 04.05. 2008)
31. Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013. 2006. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. URL: <http://www.mkgp.gov.si> (citirano 08. 08. 2008).
32. Multifunctional Centres- rebuilding the countryside. 2006. Selby District, North Yorkshire, Province of Flevoland, The Netherlands. URL: http://www.flevoland.nl/themas/europa/leader+_1/MutifunctionalCentres.pdf
33. Obrazložitev načrta razvojnih programov mestnih četrti in Krajevnih skupnosti Mestne občine Murska Sobota. URL: http://www.murska-sobota.si/dokumenti%5C35%5C2%5C2008%5CObrazlo%5C%BEitev_NRP_2008_-_2011_KS_in_M%5C4%8C_2029.pdf (citirano 16. 11. 2008)
34. Ogorelec, B.,1989. Analiza agrarne pokrajine za potrebe prostorskega planiranja : prispevek geografije k načrtovanju agrarne pokrajine : magistrska naloga. Ljubljana, Filozofska Fakulteta, Oddelek za geografijo, 252 str.
35. Pečar, J., 2007. Regije 2006- izbrani socioekonomski kazalniki po regijah URL: <http://www.umar.gov.si/publikacije> (citirano 12.04.2008)
36. Perpar, T., 1995. Bavarski program preureditve podeželja. V: Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Ljubljana, Biotehniška Fakulteta, Urbanistični inštitut, Fakulteta za arhitekturo, Fakulteta za gradbeništvo, str. 41 – 44.
37. Physical Map of Scotland. URL: <http://www.freeworldmaps.net/europe/united-kingdom/scotland/map.html> (citirano 12.12.2008)
38. Planning for Rural development. 2005. Scottish planning policy. Scottish executive, Development department. URL: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2005/02/20624/51511> (citirano 18.07.2008)
39. Politika razvoja podeželja 2007- 2013. 2006. Luxembourg. URL: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/sl_2007.pdf (citirano 25.05. 2008)

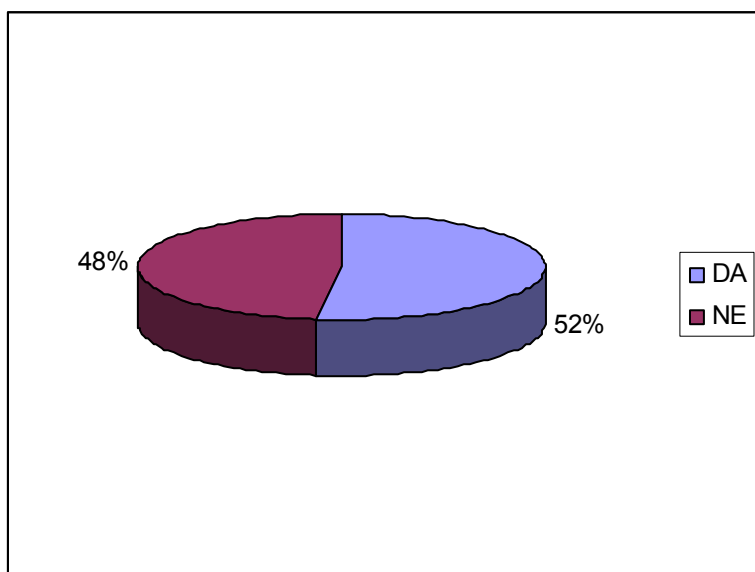
40. Popis prebivalstva 2002. SURS. URL: <http://www.stat.si/popis2002/si/> (citirano 19.05.2008)
41. Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave državnih in občinskih lokacijskih načrtov ter vrstah njihovih strokovnih podlag. 2004. Uradni list RS, 86. URL: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200486&stevilka=3856> (citirano 29.09.2008)
42. Priročni krajevni leksikon Slovenije. 1996. Ljubljana, DZS, 376 str.
43. Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007-2013. 2007. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. URL: <http://www.mkgp.gov.si> (citirano 23.03.2008)
44. Prosen, A., 1991. Planiranje podeželskega prostora. V: Prihodnost slovenskega podeželja. Novo Mesto, Dolenjska založba, str. 47 – 61.
45. Prosen, A., 2007. Planiranje podeželskega prostora- utopija ali realnost. Geodetski vestnik, 51, 2 , str. 304 – 320.
46. Prostorski red Slovenije. 2004. Uradni list, 110, str. 14701-14741
47. Ravbar, M., 2006. Slovensko podeželje na preizkušnji- Kdo bo nadomestil kmetijstvo? V: Slovenska politična geografija in podeželje na razpotju. Ljubljana, Filozofska Fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 25, str. 207-221).
48. Ravbar, M., 2007. Prostorsko planiranje-čemu? Geodetski vestnik, 51, 2, str. 233 – 245
49. Regionalna razvojna agencija Mura. URL: http://www.rra-mura.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=5 (citirano 25.10.2008)
50. Rural Diversification. 2005. Scottish executive. Development department. URL: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2005/02/20638/51727> (citirano 15. 07. 2008)
51. Rural Scotland- A new approach. 2000. URL: <http://www.scotland.gov.uk/library2/doc15/rsna-00.asp> (citirano 13.07.2008)
52. Scotland in short. 2003. Factsheet. Scottish executive. URL: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/923/0010669.pdf> (citirano 25.07.2008)
53. Scotland Rural development programe 2007-2013. 2007. URL: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2007/07/20145359/207> (citirano 20.08. 2008)
54. Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2006. DZS. Asp 32, CD-ROM
55. Slovenske regije v številkah. 2008. SURS. URL: http://www.stat.si/publikacije/pub_regije.asp (citirano 19.08.2008)

56. Smernice in priporočila za izvajanje pristopa Leader v RS v programskem obdobju 2007-2013.2007. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 43 str.
57. South west Scotland's Maze. URL:
http://www.southwestscotlandmaze.co.uk/assets/images/1462007133827_full.jpg
(citirano 15.09. 2008)
58. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. 2004. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, urad za prostorsko planiranje, 75 str.
59. The Scottish Government; A guide to the planning system. URL:
<http://www.scotland.gov.uk/Topics/Built-Environment/planning/publications/guides/guide-to-planning> (citirano 12.02.2008)
60. The Scottish Government; Purpose and strategic objectives. URL:
<http://www.scotland.gov.uk/About/purposestratobjs> (citirano 12.02.2008)
61. The Scottish Government; Rural Policy. URL:
<http://www.scotland.gov.uk/Topics/Rural/rural-policy/16780/64869> (citirano 12.02.2008)
62. Vrišer, I., 1982. O geografskem proučevanju podeželja. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 11 –22
63. Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. 2003. Uradni list RS , 83. str. 12202 – 12206.
64. Zakon o urejanju prostora. 2002. Uradni list RS , 110. str. 13057 – 13083.

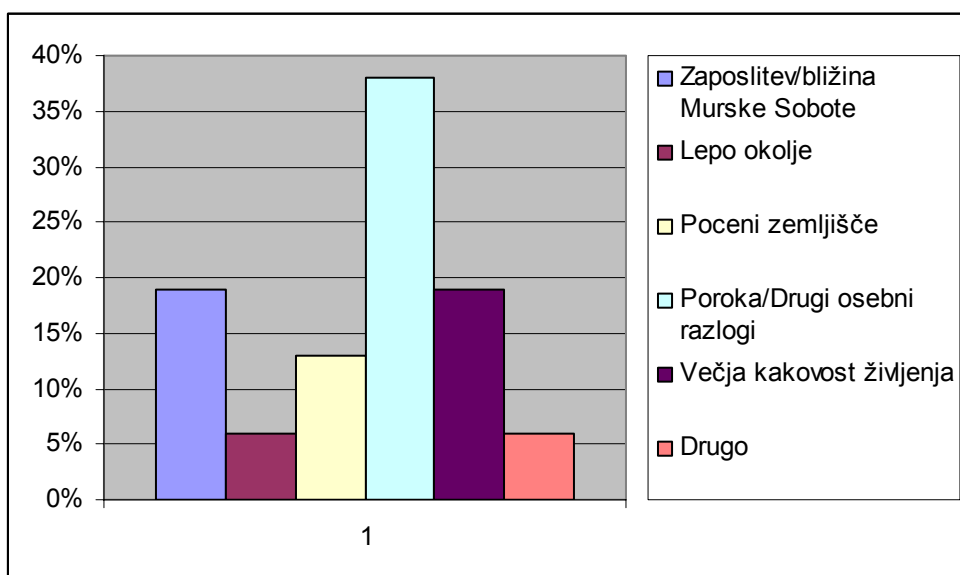
Priloge

Anketa

1. Ali ste priseljenec/ka ?

1. a) Če ste priseljenec/ka, kaj je bil glavni razlog, da ste se preselili v Kupšince?

2. V zvezi s katero dejavnostjo najpogosteje obiskujete Mursko Soboto?

<i>Dejavnost</i>	<i>Ocena dejavnosti</i>					
	1 (najmanj pomembna dejavnost)	2	3	4	5	6 (najbolj pomembna dejavnost)
Zaposlitev	7 %*	/	/	/	7 %	48 %
Kulturne prireditve	3 %	19 %	19 %	19 %	7 %	3 %
Rekreacija, športne aktivnosti	3 %	17 %	7 %	19 %	13 %	5 %
Nakupovanje	/	/	10 %	16 %	26 %	32 %
Izobraževanje, knjižnica	7 %	19 %	7 %	13 %	10 %	3 %
Zdravstveni dom	32 %	3 %	19 %	10 %	19 %	3 %

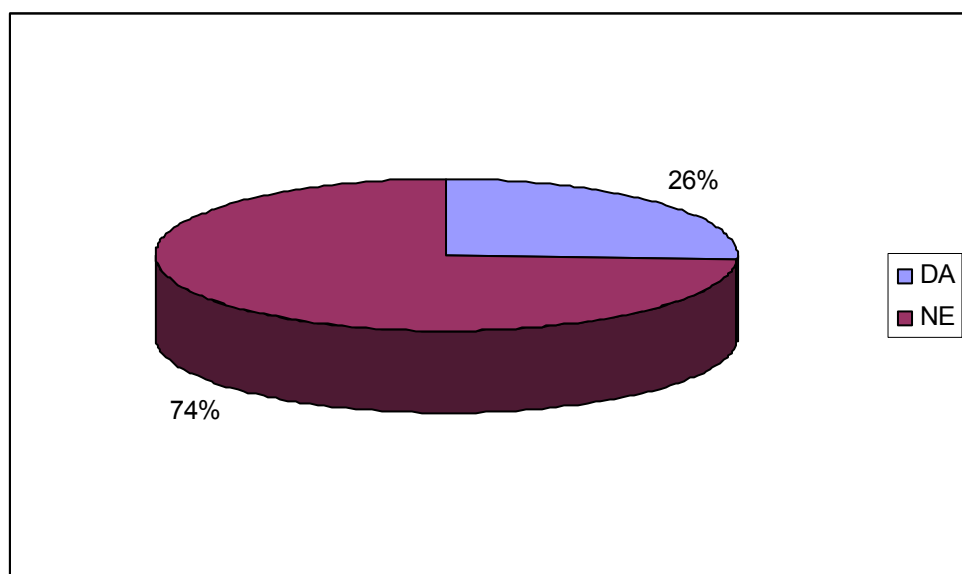
* odstotek odgovorov

Iz tabele je razvidno, da je najpomembnejša dejavnost **zaposlitev**, saj je tako obkrožila skoraj polovica prebivalcev. Sledi ji **nakupovanje**, za katero se je odločilo 32% prebivalcev. Na tretjem mestu je **rekreacija in športne aktivnosti**, s 5 %. Nato si po enakem odstotku sledijo **kulturne prireditve, izobraževanje in zdravstveni dom**.

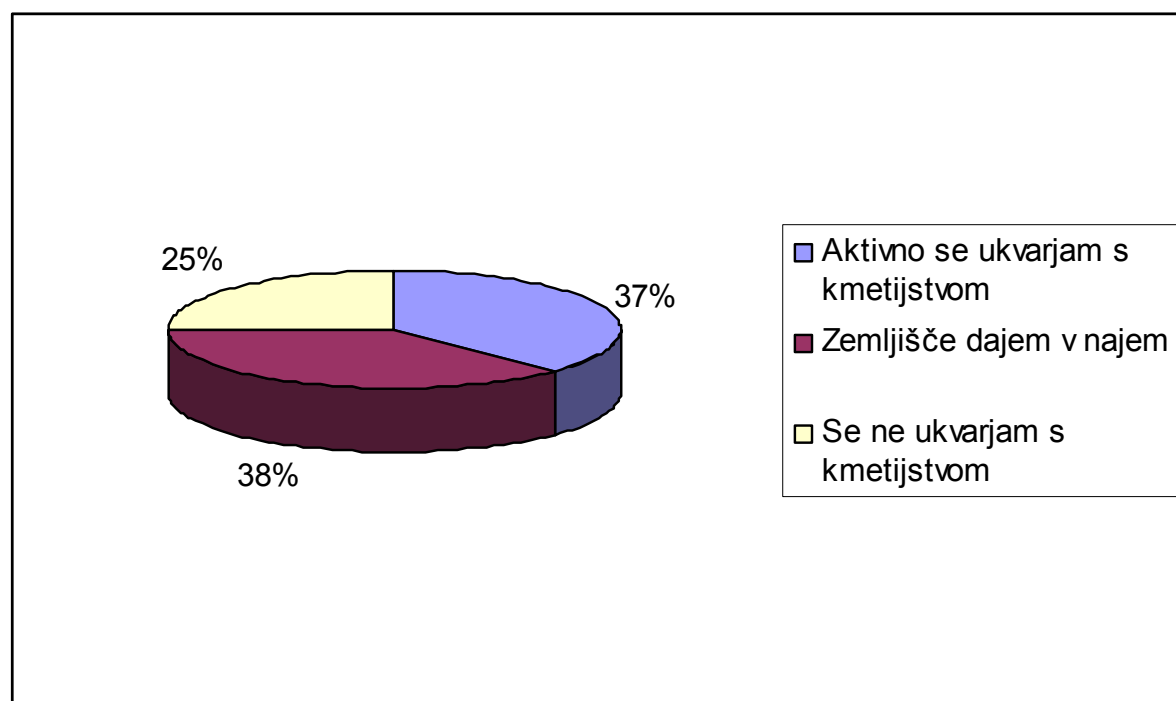
Da je zaposlitev najpomembnejša dejavnost lahko izberemo tudi iz tega, da jo je večina prebivalcev označila z oceno več kot 5, kar pomeni, da se uvršča med najbolj pomembne dejavnosti. Odstotek pod številko 1 lahko razumemo kot upokojene prebivalce.

Zelo zanimiv rezultat je pokazala dejavnost nakupovanje, ki prevladuje tudi na drugem mestu (ocena 5). Oceno 1 in 2 (najmanj pomembna dejavnost) ji ni podelil noben prebivalec, kar kaže na to, da je nakupovanje zelo pomembna dejavnost.

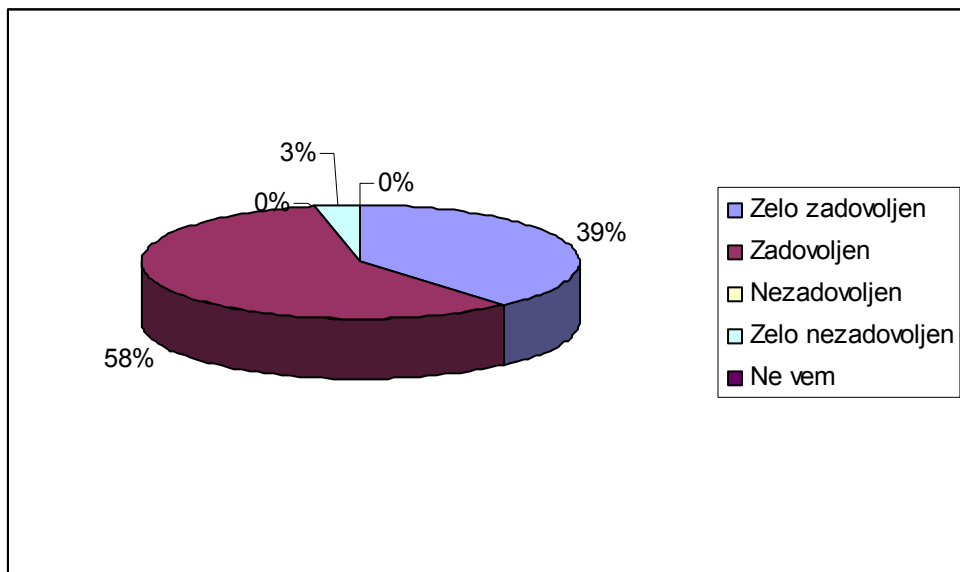
3. Ali imate v lasti kmetijsko zemljišče?

3. a) Če ste odgovorili z da, obkrožite spodnje navedbe

4. Kako ste zadovoljni z življenjem v Kupšincih?

5. Katero dejavnost bi po vašem mnenju najbolj potrebovali Kupšinci?

Dejavnost	Ocena						7 (najmanj potrebovali)
	1 (najbolj potrebovali)	2	3	4	5	6	
<i>Dom za druženje, prireditve</i>	26 %	7 %	7 %	13 %	7 %	7 %	7 %
<i>Vrtec, šolo</i>	7 %	/	3 %	13 %	7 %	16 %	32 %
<i>Otroško igrišče</i>	19 %	7 %	7 %	7 %	16 %	16 %	7 %
<i>Večjo trgovino</i>	7 %	7 %	19 %	7 %	19 %	16 %	/
<i>Kolesarsko stezo</i>	7 %	16 %	16 %	23 %	7 %	3 %	/
<i>Gostilno</i>	13 %	19 %	7 %	7 %	7 %	3 %	19 %
<i>Telovadnico</i>	16 %	23 %	19 %	7 %	7 %	16 %	/

Prebivalci Kupšincev bi si najbolj želeli *dom za druženje in prireditve*, saj je tako označilo 26 % prebivalcev. Zatem sledi *telovadnica*, s 16 % odgovorov. Na tretjem mestu je *otroško igrišče*, katerega bi si želelo 19 % prebivalcev. Temu sledi *gostilna*, s 13 % in nato si sledijo z istim odstotkom (7 %) odgovorov še *kolesarska steza*, *večja trgovina* in *vrtec oz. šola*.

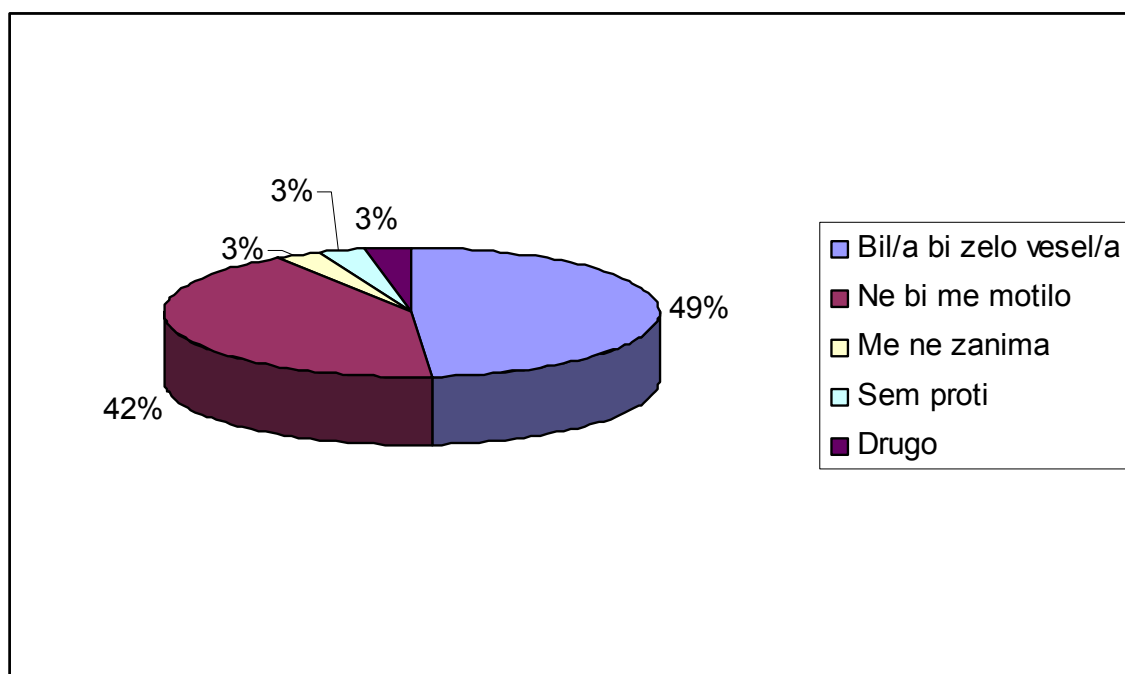
Kot lahko razberemo se mnenja prebivalcev najbolj izključujejo pri potrebi vrtca/šole, saj je kar 32 % prebivalcev izrazilo mnenje, da bi to dejavnost najmanj potrebovali.

To lahko sklepamo iz tega, ker v naselju ni veliko otrok in vrtec v Murski Soboti očitno tudi ni predaleč.

Enako velja za gostilno, kjer je večji odstotek prebivalcev označil, da bi jo najmanj potrebovali v primerjavi s tistimi, ki so mnenja, da bi jo najbolj potrebovali.

Velik odstotek glasov je bil tudi za telovadnico, kar nam pove, da bi bila pomembna, vendar je prebivalci niso mogli natančno definirati po potrebnosti.

6. Kaj menite o obnovi stare šole v prostor namenjen druženju, ustvarjanju, prostočasnim aktivnostim?

7. Kaj bi si v prostorih stare šole najbolj želeli?

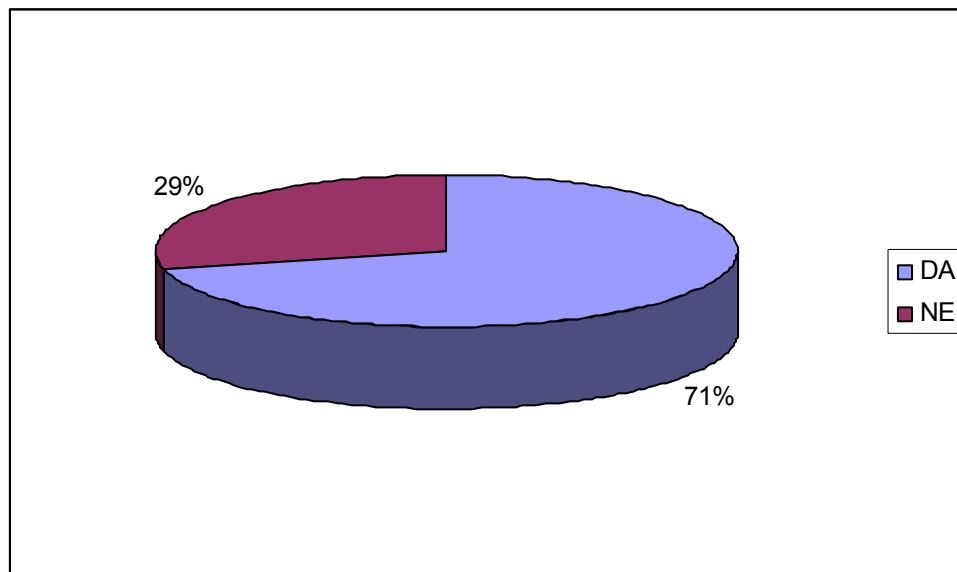
Dejavnost	Ocena					
	1 (najbolj želeli)	2	3	4	5	6(najmanj želeli)
<i>Prostor za kulturne prireditve</i>	26 %	26 %	19 %	3 %	7 %	3 %
<i>Prostor za druženje (delavnice, tečaji...)</i>	23 %	13 %	16 %	19 %	7 %	7 %
<i>Soba z internetom, časopisni oddelek</i>	/	3 %	13 %	32 %	26 %	10 %
<i>Prostori za potrebe krajevne skupnosti</i>	10 %	29 %	16 %	13 %	16 %	3 %
<i>Prostor za telovadbo</i>	13 %	16 %	13 %	10 %	13 %	19 %
<i>Okrepčevalnica, bar</i>	19 %	/	7 %	7 %	16 %	29 %

Iz tabele lahko razberemo, da bi si prebivalci najbolj želeli *prostora za razne kulturne prireditve*, kateremu takoj sledi *prostor za druženje ter razne delavnice* in tečaje.

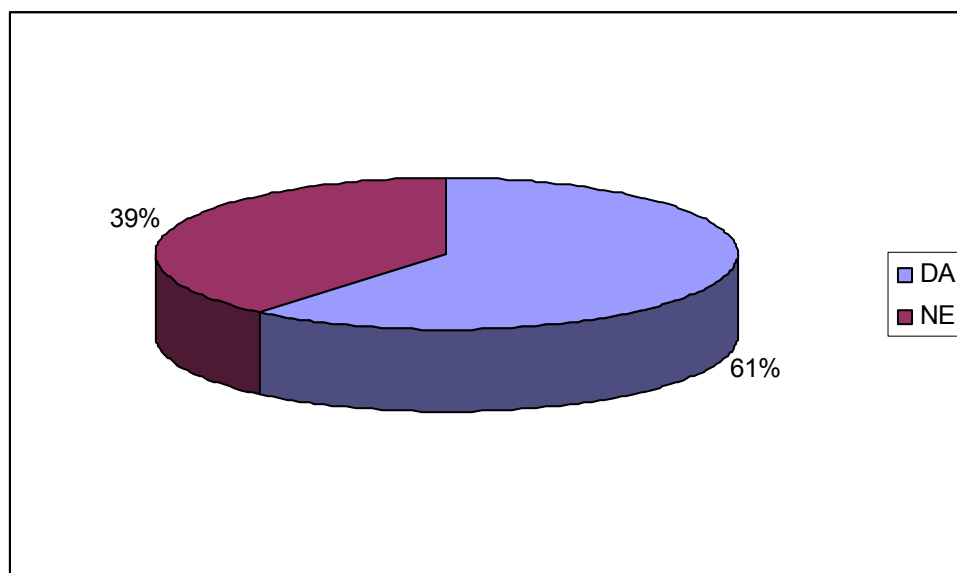
Zanimiv rezultat je pokazala želja po okrepčevalnici/ gostilni, ki je po glasovih pred prostori za potrebe krajevne skupnosti in pred telovadnico.

Za željo po sobi z internetom in časopisnim oddelkom se je nasploh odločalo malo prebivalcev oz. jim to po rezultatih ni tako zelo pomembno.

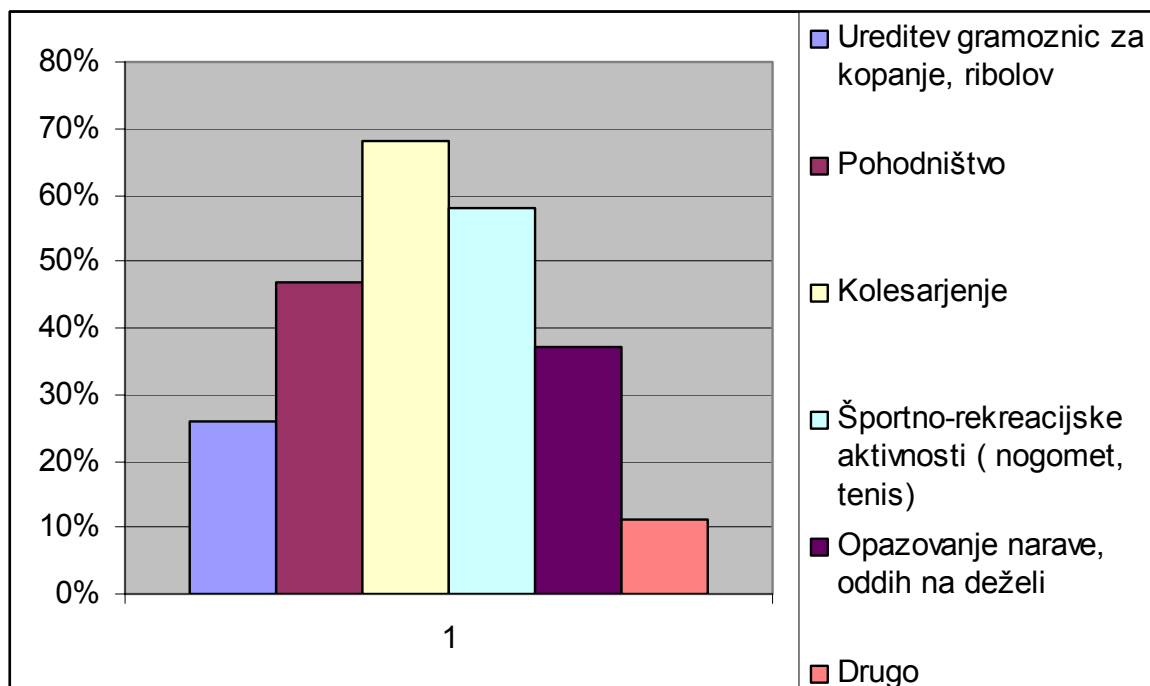
8. Mislite, da bi katera od teh dejavnosti obogatila življenje v Kupšincih?

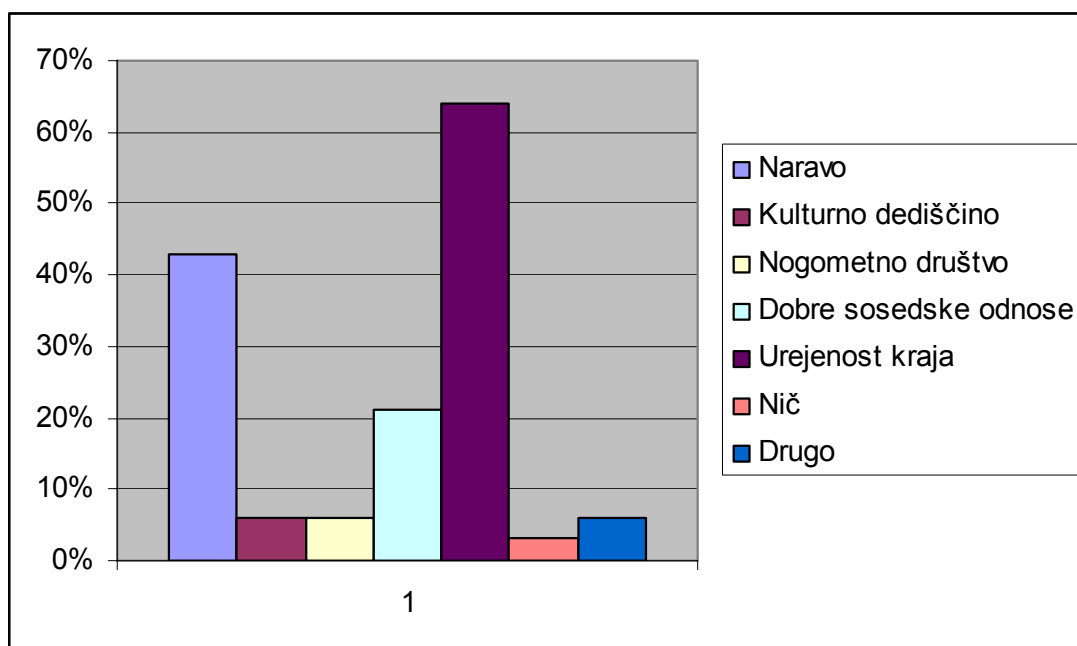
9. Ali vidite v Kupšincih kakšno možnost turističnega razvoja?

9. a) Če ste odgovorili z da, katere bi to lahko bile?
(možnih več odgovorov)

10. Na kaj ste v Kupšincih ponosni?
(možnih več odgovorov)

11. Kako vidite Kupšince čez 10 let?

